

Eerlijk zullen wij alles delen?

*Een onderzoek naar rechtvaardigheid bij de verdeling van windturbines
in Noord-Holland en Zuid-Holland*

Lars Stevenson

Bachelorthesis Geografie, Planologie & Milieu

Nijmegen School of Management

Radboud Universiteit Nijmegen

Juni 2018

Eerlijk zullen wij alles delen?

*Een onderzoek naar rechtvaardigheid bij de verdeling van windturbines
in Noord-Holland en Zuid-Holland*

Lars Stevenson

S4608674

Bachelorthesis Geografie, Planologie & Milieu

Dr. S. Veenman

Nijmegen School of Management

Radboud Universiteit

Juni 2018

24782 Woorden

Bron Afbeelding voorblad: Leeuwarder courant, 2014

Samenvatting

Om de doelstelling van de hernieuwbare energierichtlijn van 14% hernieuwbare energie in 2020 te halen, heeft het Rijk de provincies een taakstelling opgelegd van 6000 MW aan windturbines op land. De provincies zijn hierbij verantwoordelijk voor het aanwijzen van geschikte locaties voor turbines en het beoordelen van de aanvragen voor grote windparken. De gemeenten beoordelen de aanvragen voor kleine aantallen turbines en toetsen hierbij aan het Rijksbeleid, het provinciaal beleid en de mogelijke eigen eisen. De komst van een windturbine is zelden zonder verzet. Op papier bestaat er een grote steun onder de Nederlandse bevolking voor turbines, maar op het moment dat provincies en gemeenten de plannen voor de komst van een turbine bekendmaken blijkt er bijna altijd grote weerstand te bestaan.

Toch is de komst van windturbines noodzakelijk. Om te voorkomen dat altijd dezelfde bevolkingsgroepen geraakt worden door de negatieve gevolgen van de komst van turbines en om te zorgen dat iedereen een steentje bijdraagt aan de overgang naar duurzame energie is het van belang dat de verdeling van turbines rechtvaardig is. Alle groepen binnen een gebied moeten kunnen gebruik kunnen maken van groene energie, de lusten, maar moeten hierbij ook gelijk de lasten dragen. Zo niet dan is er onrechtvaardigheid in het verdelingsbeleid en dat ondergraaft het draagvlak voor turbines nog verder. Vooral voor de kustprovincies Noord-Holland en Zuid-Holland is dit een uitdaging. Zij zijn samen verantwoordelijk voor meer dan 1400 MW en moeten hierbij rekening houden met een veel diversere bevolking dan bijvoorbeeld Flevoland. Om te bepalen in hoeverre er nu al sprake is van rechtvaardigheid en waar nog te winnen valt was de hoofdvraag van dit onderzoek: *In hoeverre is er sprake van onrechtvaardigheid bij de toe- en afwijzing van vergunningen en aanwijzen van locaties door de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland en hun gemeenten voor de plaatsing van windturbines in de periode 2012-2017?*

Om te bepalen hoe een rechtvaardige verdeling van turbines eruit moet komen te zien is eerst de theorie van rechtvaardigheid van John Rawls toegepast. Hieruit kwam naar voren dat een rechtvaardige verdeling er een is waarbij alle turbines in een windrijk gebied worden geplaatst, tot het punt dat nieuwe windmolens in het gebied de stijging van welvaart daar door de molens teniet doet, waarbij ieder in het gebied gelijk geraakt wordt door de negatieve gevolgen van de bouw van deze turbines. Aan de hand van eerdere onderzoeken werd bepaald welke factoren waarschijnlijk van invloed waren op de verdeling: inkomen, het aandeel jongeren, het aandeel ouderen en het aandeel personen met een migratieachtergrond. Met de stroming van de geografie van energietransities werd bepaald hoe een verdeling tot stand komt. Hiervoor bleken landschap, locatie en territorialiteit van een overheid van belang. Nu duidelijk was wat een rechtvaardige verdeling is, welke factoren er invloed op hebben en hoe deze tot stand komt, restte nog te bepalen hoe er gezorgd kon worden dat de verdeling die tot stand komt daadwerkelijk rechtvaardig is en dus de factoren zoals inkomen geen invloed hebben op de verdeling van turbines. Hiervoor werd de theorie van energierechtvaardigheid gebruikt. Hieruit kwam naar voren dat erkenning en procedurele rechtvaardigheid essentieel zijn bij hoe een overheid haar gezag over de ruimte, haar territorialiteit, uitoefent voor het bewerkstelligen van een rechtvaardige verdeling.

Nu duidelijk was wat een rechtvaardige verdeling is, welke factoren er vaak invloed op hebben en op welke manier een verdeling op een rechtvaardige manier tot stand kan komen, kon worden getoetst of er een rechtvaardige verdeling is en in hoeverre overheden geprobeerd hebben te zorgen voor een rechtvaardige verdeling. Om te bepalen of er een rechtvaardige verdeling is zijn via WOB-verzoeken de gegevens opgevraagd over alle windturbines in Noord-Holland en Zuid-Holland. Hieraan zijn de factoren inkomen, het aandeel jongeren, het aandeel ouderen en het aandeel personen met een migratieachtergrond gekoppeld. Met een logistische regressie en Z-toetsen is is getoetst of deze factoren invloed hebben op de verdeling van windturbines. Hieruit kwam naar voren dat het aandeel jongeren een significante invloed heeft op het toe- of afwijzen van vergunningen door gemeenten. Verder kwam naar voren dat in de provincie Noord-Holland er een significant verschil is in inkomen tussen buurten waar wel windturbines worden aangevraagd en waar geen turbines aangevraagd worden. In Zuid-Holland bleek dit verschil niet te bestaan.

Op basis van deze bevindingen zijn drie case studies over de drie procedures voor windturbines gedaan bij de gemeente Schagen, de provincie Noord-Holland en de provincie Zuid-Holland. Dit was om te bepalen waar mogelijke fouten zaten in de erkenning en procedurele rechtvaardigheid, de factoren samen zorgen voor een rechtvaardige verdeling. Aan de hand van interviews kwam hieruit naar voren dat er vooral bij erkenning van alle belanghebbenden problemen zaten bij de provincie Noord-Holland en de gemeente Schagen. In Zuid-Holland was hier juist grote aandacht voor geweest en was er sprake van erkenning van alle belanghebbenden. De formele procedure en de eerlijke toepassing daarvan zat over het algemeen bij alle drie de onderzochte overheden goed.

Al met al kon worden gesteld dat er sprake was onrechtvaardigheid bij de verdeling van windturbines in de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland en hun gemeenten. Bij de toe- en afwijzing van vergunningen bleek het aandeel jongeren significant van invloed te zijn. Hoe meer jongeren er in een buurt woonden, hoe groter de kans dat een vergunning werd toegewezen. Bij het aanwijzen van locaties bleek dat in Noord-Holland de buurten met een windturbine-aanvraag een significant lager inkomen te hebben dan de gemiddelde buurt in de provincies, een verschil van bijna 6000 euro. De erkenning bij de procedures voor het aanwijzen van locaties en het toewijzen van vergunningen was bij de gemeente Schagen en de provincie Noord-Holland niet goed geregeld. Dit verklaart mogelijk ook waarom gemeenten en de provincie Noord-Holland een onrechtvaardige verdeling hadden.

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
1. Inleiding	6
1.1. Aanleiding	6
1.3. Wetenschappelijke relevantie	10
1.4. Maatschappelijke relevantie	11
1.5. Probleemstelling	12
1.6. Leeswijzer	13
2. Theorie	14
2.1. Verdelingsrechtvaardigheid	14
2.1.1. Rawls en andere theorieën van rechtvaardigheid	15
2.1.2. Rawls zijn theorie van rechtvaardigheid	16
2.1.3. Rawls en windturbines	17
2.2. Een rechtvaardige verdeling in kaart brengen	18
2.2.1. Inkomen en rechtvaardigheid	19
2.2.2. Personen met een migratieachtergrond en rechtvaardigheid	20
2.2.3. Het aandeel jongeren en rechtvaardigheid	20
2.2.4. Het aandeel ouderen en rechtvaardigheid	21
2.2.5. Overzicht	21
2.3. De geografie van energietransities	22
2.3.1. Ruimtelijke differentiatie	23
2.3.2. Locatie	23
2.3.3. Landschap	24
2.3.4. Territorialiteit	24
2.3.5. Overzicht	25
2.4. Energierechtvaardigheid	26
2.4.1. Erkenning	27
2.4.2 Procedurele Rechtvaardigheid	28
2.5. Overzicht	29
3. Methode	31
3.1. Onderzoeksstrategie	31
3.2. Dataverzameling	34
3.2.1. WOB	34
3.2.2. Case Study	35
3.3. Data Analyse	36
3.3.1. Logistische regressie	36
3.3.2. Z-toets	37
3.3.3. Analyse interviews	38
4. Een onrechtvaardige verdeling?	39

4.1. Logistische Regressie met uitbijters	39
4.2. Logistische Regressie zonder uitbijters	40
4.3. Z-Toets voor vergelijking populatie	42
4.4. Overzicht	43
5. Onrechtvaardigheid door procedures?	45
5.1. Schagen	45
5.1.1. De procedures (WRO, WABO, AWB)	46
5.1.2. Procedurele rechtvaardigheid Schagen	48
5.1.3. Erkenning Schagen	49
5.2. Provincie Zuid-Holland	52
5.2.1. De procedures	52
5.2.2. Procedurele rechtvaardigheid Zuid-Holland	53
5.2.3. Erkenning Zuid-Holland	54
5.3. Provincie Noord-Holland	55
5.3.1. De procedures	55
5.3.2. Procedurele rechtvaardigheid Noord-Holland	56
5.3.3. Erkenning Noord-Holland	56
5.4. Overzicht	57
6. Conclusie & Discussie	59
6.1. Conclusie	59
6.1.1. Mixed Methods	60
6.2. Aanbevelingen	61
6.2.1 Vervolgonderzoek	62
6.3. Reflectie	62
7. Literatuurlijst	65
Bijlage I Operationalisatie	71
Bijlage II Interviewguide	73
Bijlage III Aannames Logistische Regressie	75
Bijlage IV Codeboek	78

1. Inleiding

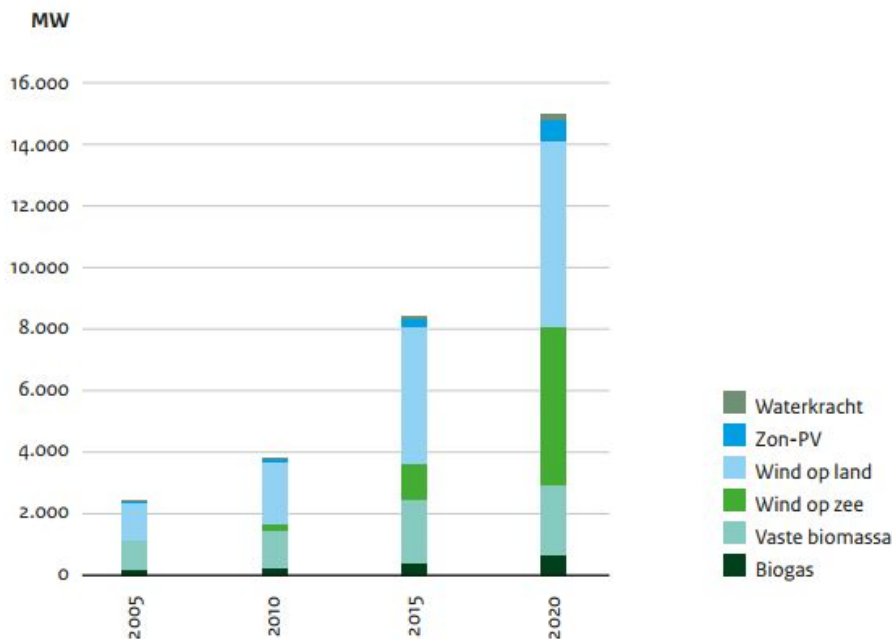
1.1. Aanleiding

Windturbines zijn 'een noodzakelijk kwaad', aldus windenergiecoöperatie Kennemerwind (Kennemerwind, 2012). Omwonenden vinden de komst van een windturbine vaak een weinig aantrekkelijke gedachte. Mensen vrezen de overlast die turbines met zich mee kunnen brengen zoals slagschaduw en horizonvervuiling. Burgers zien weliswaar het nut en het belang van groene stroom, maar willen tegelijk niet zelf hiervoor de lasten dragen (Rijksdienst voor ondernemend Nederland, z.j. a). Het gelijkmatig plaatsen van windturbines door Nederland is financieel, planmatig en esthetisch zeer onwenselijk (Rijksoverheid, 2014). Dit betekent dat in bepaalde gebieden veel turbines zullen komen, waarbij alleen die gebieden de lasten van ondervinden, terwijl de gehele maatschappij profiteert (Rijksoverheid, 2014). Dit levert een verdelingsprobleem op: Om maatschappelijke lusten te behalen zal slechts een deel van de maatschappij de lasten moeten dragen. Wie moeten dit zijn en waarom? Dit soort verdelingsproblematiek komt veelvuldig voor bij negatieve milieu-externaliteiten en leidt ook veelvuldig tot het benadelen van bepaalde groepen in de samenleving zoals minderheden of mensen uit sociaal economisch lagere klassen (Gross, 2007; Ottinger, 2013; Liljenfeldt & Petterson, 2017). Dit soort vraagstukken zijn de kern van milieu- en energierechtvaardigheidsproblemen waar de overheid ook in het geval van windturbines mee geconfronteerd wordt (Fairchild & Weinrub, 2017).

Een onrechtvaardige verdeling, waarbij een bepaalde groep wordt voorgetrokken of een andere bewust of onbewust wordt achtergesteld, is om verschillende redenen problematisch (Rawls, 1991; Kymlicka, 2002). Ten eerste is dit problematisch omdat dit betekent dat als een persoon deel is van een bepaalde groep hij of zij meer kans heeft om de nadelige gevolgen te voelen van bijvoorbeeld windturbines (Gross, 2007). Hierbij zouden wij niet alleen niet eerlijk delen, maar ook tegelijk bewust of onbewust anderen benadelen. Ten tweede ondergraaft een onrechtvaardige verdeling de legitimiteit van het beleid van de overheid (Ottinger, 2013). Als een overheid niet kan zorgen dat iedereen gelijk behandeld wordt door haar beleid, dan kan zij geen neutrale overheid zijn die voor ieders belang opkomt, terwijl de moderne staat op dit principe is gebouwd (Dahl, 1996). De meest voor de hand liggende oplossing voor het verdelingsvraagstuk van windturbines zou er één zijn waarbij niemand last zou hebben van windturbines en er dus rechtvaardigheid verdelingsvraagstuk zou zijn, maar dit is geen optie.

In 2009 legde de Europese Commissie in de Hernieuwbare Energierichtlijn Nederland het doel op om in 2020 14% hernieuwbare energie op te wekken (Europese Commissie, z.j.). Klimaatverandering was doorgedrongen tot de beleidsagenda en meer en meer waren landen zich bewust van gevolgen van de uitstoot van broeikasgassen in de atmosfeer.

Verschillende landen in Europa, waaronder Nederland, hadden al ingezet op het terugdringen van de uitstoot van CO₂, maar de opwekking van duurzame energie was nog nauwelijks doorgedrongen tot de nationale beleidsagenda (Rijksoverheid, 2007). Het toenmalige kabinet Balkenende IV besloot in het Nationale Energie Actieplan dat windmolens op land en op zee het grootste aandeel moesten gaan leveren van de Nederlandse hernieuwbare energie (Rijksoverheid, 2010). In totaal moet er in 2020 een aandeel zijn van 16% duurzame energie, ofwel 15.000 MW, waarvan 11.000 MW opgewekt moet gaan worden door windturbines zoals te zien in figuur 1.1.

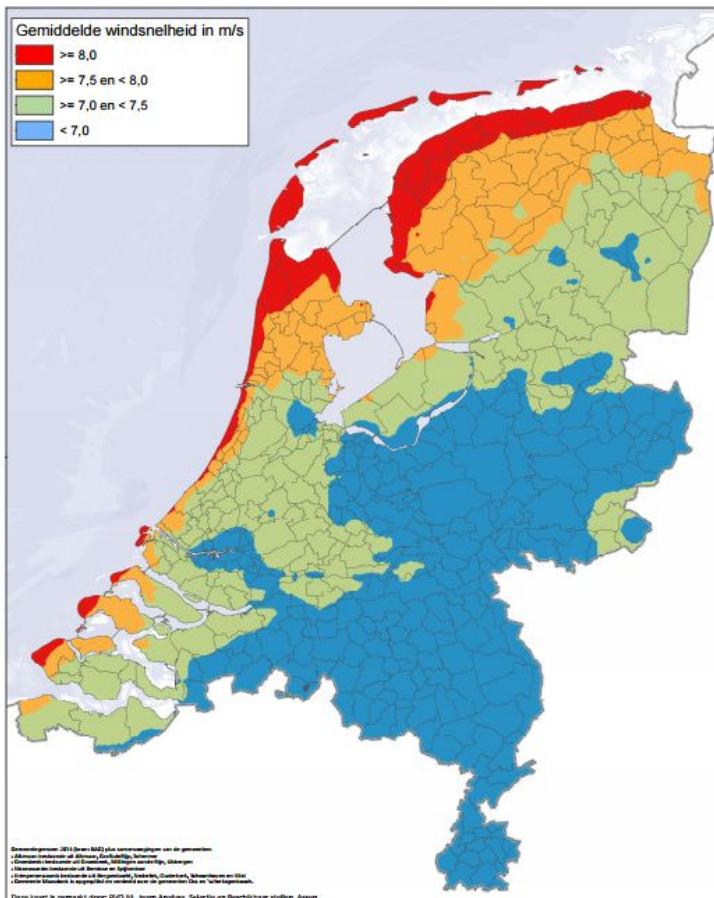

Figuur 1.1 Overzicht taakstelling duurzame energiebronnen 2020 (bron Rijksoverheid, 2010 blz. 104)

Het Rijk nam zelf de verantwoordelijkheid voor het aanwijzen en het gereedmaken van locaties voor windturbines op zee (Rijksoverheid, 2014). Voor wind op land werden afspraken gemaakt met de provincies in de structuurvisie Wind op Land, die taakstellingen opgelegd kregen om de 6000 MW wind op land in 2020 te kunnen bereiken (Rijksoverheid, 2014 blz. 19). In de crisis- en herstelwet werd vastgelegd dat het Rijk de verantwoordelijkheid zou houden voor het planologisch mogelijk maken van windparken van meer dan 100 MW op land (Rijksdienst voor ondernemend Nederland, z.j. a). De provincies kregen de verantwoordelijkheid voor het beoordelen van parken van 5 MW tot 100 MW, terwijl aanvragen kleiner dan 5 MW de verantwoordelijkheid werden van de gemeenten. Provincies zijn zelf verantwoordelijk voor welke eisen zij stelden aan de locaties van windturbines zolang deze binnen de al bestaande wettelijke eisen passen (Rijksoverheid, 2014). Dit betekent dat tussen provincies grote verschillen kunnen bestaan in de eisen die gesteld worden aan de locatie van windturbines.

De komst van een windturbine leidt veelvuldig tot verzet in de omgeving (NRC, juli 2017). Hierbij zijn de grootste problemen die worden genoemd horizonvervuiling, slagschaduw en het geluid dat de turbines produceren (Gross, 2007). Provincies proberen het draagvlak voor de komst van windenergie zo groot mogelijk te maken, maar krijgen te maken met veel weerstand (IPO, 2017). Provincies en gemeenten proberen burgers tegemoet te komen door het stellen van extra randvoorwaarden, het organiseren van informatieavonden of het stimuleren van energiecoöperaties (NRC, juli 2017; provincie Noord-Holland, 2018; provincie Zuid-Holland, z.j. a). Er is wel grote steun voor de komst van windturbines en begrip dat deze geplaatst zullen moeten worden (Rijksdienst voor ondernemend Nederland, z.j. b). Er is echter weinig draagvlak voor de komst in de eigen omgeving (Rijksdienst voor ondernemend Nederland, z.j. b). Het gevolg is het probleem dat mensen wel begrip hebben voor windturbines, ze er wettelijk ook moeten komen maar dat als ze er komen daar lokaal grote weerstand tegen is. Om weerstand te ondervangen en te voorkomen dat slechts enkelen geraakt worden door de komst van windturbines moet gezocht worden naar een oplossing die rechtvaardig is (Ottinger, 2013; Gross, 2007). Dit betekent dat er een oplossing moet komen waarbij er energierechtvaardigheid is. Dat is een situatie waarbij iedereen de kans heeft gehad argumenten aan te dragen, waarbij iedereen gehoord is en waarbij een verdeling zo is dat niet telkens dezelfde groepen de negatieve lasten van windturbines moeten dragen (Ottinger, 2013; Gross, 2007; Sovacool & Dworkin, 2015).

De provincies Noord-Holland en Zuid-Holland hebben met de grootste uitdagingen te maken bij het realiseren van een rechtvaardige verdeling. Deze provincies zijn verantwoordelijk voor het bereiken van respectievelijk 685,5 MW dan wel 735,5 MW windenergie op land, meer dan een kwart van de totale opgave (IPO, 2017). Hiervoor is gekozen door de ligging van de provincies, waardoor de windsnelheid en daarmee het rendement van windturbines simpelweg hoger is, zoals te zien in figuur 1.2 (Rijksdienst voor ondernemend Nederland, 2014). De provincie Flevoland staat nog voor een veel grotere opgave van meer dan 1500 MW. Toch is de uitdaging voor de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland voor het bereiken van een rechtvaardige verdeling veel gecompliceerder. Deze provincies hebben te maken met een diverse verdeling van de bevolking over stad en platteland, met een bevolking met diverse achtergronden, inkomens en leeftijden in tegenstelling tot Flevoland (CBS, 2015). Dit heeft als gevolg dat de provincies bij het inplannen en aanwijzen van gebieden rekening moeten houden met veel meer uiteenlopende belangen dan in Flevoland.

Figuur 1.2 Windkaart Nederland (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2014)

Het niet aanwijzen van locaties voor windturbines was al met al geen optie voor de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland en hun gemeenten. Alhoewel weinig burgers voorstander zijn van de komst van turbines in hun buurt hebben de provincies toch locaties moeten aanwijzen (Rijksdienst voor ondernemend Nederland, z.j.b). Dit betekent dat het vraagstuk van rechtvaardigheid uit het begin van deze paragraaf toch terugkomt en ze hiermee rekening mee hebben moeten houden. Als ze geen rechtvaardige verdeling hebben weten te realiseren worden de negatieve gevolgen van windturbines ongelijk gespreid en wordt de onafhankelijkheid van de overheid ondergraven. (Sovacool & Dworkin, 2015). De provincies zullen moeten zorgen voor het aanwijzen van locaties op zo'n manier dat iedereen gelijk geraakt wordt. Ook de gemeenten binnen deze provincies staan voor een uitdaging. Zij moeten bepalen aan de hand van de door de provincie gestelde voorwaarden of een aanvraag voor een turbine wordt toe- of afgewezen (overheid.nl 2018a). Net als provincies worden zij hier geconfronteerd met verschillende belangen van bewoners en om energierechtvaardigheid te bereiken zouden zij al deze belangen eenzelfde weging moeten geven en moeten zorgen voor een rechtvaardige uitkomst (Jenkins et al, 2016). Dat de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland en hun gemeenten een diverse bevolking hebben werd al eerder geschetst en dat maakt de uitdaging des te groter. In dit onderzoek zal worden gekeken of deze overheden de uitdaging aan konden en wordt onderzocht of er een rechtvaardige verdeling tot stand is gekomen en waarom dit wel of niet is gelukt.

1.3. Wetenschappelijke relevantie

Verschillende onderzoeken hebben laten zien dat het van belang is om energierechtvaardigheid mee te nemen in relatie tot de toewijzing van vergunningen voor windturbines aan het aanwijzen van locaties (Van der Horst & Toke, 2010; Gross, 2007; Ottinger, 2013; Jenkins et al, 2016; Sovacool & Dworkin, 2015). Wetenschappers hebben gewezen op het feit dat lokale oppositie minder voor komt bij bepaalde bevolkingsgroepen (Gross, 2007; Van der Horst & Toke, 2010) en dat zij mogelijk hierdoor vaker geraakt worden door de negatieve gevolgen van de plaatsing van windturbines (Van der Horst & Toke, 2010). Als energierechtvaardigheid geen rol speelt in de toewijzing worden de negatieve gevolgen van duurzame energieopwekking waarschijnlijk gedragen door bevolkingsgroepen die zich minder goed tegen de plaatsing weten te verzetten (Van der Horst & Toke, 2010; Jenkins et al, 2016; Gross, 2007). Sovacool & Dworkin (2015) wijzen erop dat ook als er wel een rechtvaardige verdeling tot stand komt, dit niet persé betekent dat alle bevolkingsgroepen betrokken zijn in het proces. Hierdoor kan de uitkomst wel rechtvaardig zijn, maar is de manier waarop de uitkomst is bereikt niet rechtvaardig te noemen waardoor het totale proces alsnog onrechtvaardig is (Sovacool & Dworkin, 2015; Sovacool, 2014).

In dit onderzoek wordt getracht deze inzichten te combineren. Aan de ene kant wordt geprobeerd te laten zien of er in de setting van de provincies Noord-Holland & Zuid-Holland sprake is van onrechtvaardigheid in de verdeling. Hiermee wordt gekeken of sommige bevolkingsgroepen vaker worden geraakt door de negatieve gevolgen van windturbines. Aan de andere kant wordt dit expliciet verbonden aan de manier waarop deze verdeling tot stand komt. Hiermee wordt aangesloten op Sovacool & Dworkin (2015) die erop wezen dat een rechtvaardige uitkomst niet voldoende is om iets rechtvaardig te laten zijn in de verdeling van energie. Er wordt dus een brug geslagen tussen het bepalen van rechtvaardige uitkomsten voor bevolkingsgroepen zoals onderzocht door Van der Horst & Toke (2010), Ottinger (2013) en Gross (2007) en de vraag of deze uitkomsten op een rechtvaardige manier zijn bereikt zoals onderstreept door Sovacool (2014), Sovacool & Dworkin (2015) en Jenkins et al. (2016). Hiermee kan worden laten zien of een rechtvaardige uitkomst ook een rechtvaardig proces betekent, of een onrechtvaardige uitkomst het gevolg is van een onrechtvaardig proces en waar in dit proces eventueel de onrechtvaardigheid optreedt.

Op dit moment zijn er slechts enkele kwantitatieve studies die kijken naar de distributie van windturbines en welke groepen hier vaker door worden getroffen (Liljenfeldt & Petterson; Van der Horst & Toke, 2010). Met statistische analyse hebben Liljenfeldt & Petterson (2017) voor Zweden laten zien dat sociaal-economische achtergrond, voornamelijk inkomen en opleidingsniveau, relevant is voor de bepaling of er in een gebied wel of niet vergunningen worden afgegeven voor de plaatsing van windmolens. Van der Horst & Toke (2010) hebben

laten zien dat afwijzingen voor de plaatsing van windmolens in Engeland samenhangt met het sociaal kapitaal van lokale bewoners. Probleem hierbij is dat deze uitkomsten gelden binnen het institutionele kader waarbinnen ze onderzocht zijn (Van der Horst & Toke, 2010; Liljenfeldt & Petterson, 2017). Dit betekent dat aan de hand van deze onderzoeken alleen iets bekend is over welke groepen in deze landen vaker geraakt worden door de negatieve gevolgen van windturbines. Deze thesis bouwt voort op deze twee voorbeelden in een Nederlandse setting met een kwantitatieve insteek. Hiermee draagt dit onderzoek bij aan het in kaart brengen van een mogelijke onrechtvaardigheid bij de distributie van windturbines in de gemeenten van Noord-Holland en Zuid-Holland, welke gegevens generaliseerbaar zijn voor de Nederlandse setting door een gelijk institutioneel kader (overheid.nl 2018a, 2018b). Hiernaast wordt ook voortgebouwd op onderzoeken naar energierechtvaardigheid bij de procedures voor windturbines (Gross, 2007; Ottinger, 2013). Door op basis van een mogelijke onrechtvaardige distributie in de Nederlandse setting te onderzoeken waar deze onrechtvaardigheid vandaan komt wordt ook voor de Nederlandse institutionele setting bepaald waar onrechtvaardigheid bestaat in het huidige proces. Op deze manier wordt verder inzicht verworven in welke procedures kunnen bijdragen aan energierechtvaardigheid (Gross, 2007; Sovacool & Dworkin, 2015).

1.4. Maatschappelijke relevantie

Inzicht in de rechtvaardigheid van de huidige verdeling en de procedures waarmee de huidige verdeling tot stand komt kan bijdragen aan het zorgen voor een rechtvaardige verdeling in de toekomst (Sovacool & Dworkin, 2015). Door te bepalen of de huidige verdeling rechtvaardig is, kan allereerst worden ingegrepen om te zorgen dat op het moment dat er sprake is van onrechtvaardigheid deze hersteld wordt. Dan wel door turbines weg te halen, dan wel te zorgen dat toekomstige turbines zo worden ingepland dat deze de balans herstellen zodat alle bevolkingsgroepen gelijk geraakt worden door de negatieve externaliteiten van turbines. Ten tweede kunnen er door te bepalen of de verdeling rechtvaardig is ook aanbevelingen worden gedaan aan de overheden belast met het bepalen van de locaties en het toe- of afwijzen van vergunningen. Als blijkt dat bepaalde delen van procedures niet rechtvaardig zijn of bepaalde groepen niet erkend worden in deze procedure kunnen daarvoor oplossingen worden geboden om zo te zorgen voor een toekomstige rechtvaardige procedure. Hiermee kunnen gemeenten en provincies zorgen voor een procedure die rechtvaardig is en waarmee ook een rechtvaardige distributie van windturbines tot stand kan komen.

Meer algemeen kan hiermee inzicht worden verworven in welke procedures in de praktijk zorgen voor rechtvaardige uitkomsten. Deze inzichten kunnen gebruikt worden in alle procedures die zich bezighouden met verdelingsvraagstukken, binnen elk institutioneel kader. Hiermee kunnen er met de inzichten welke procedures tot rechtvaardige uitkomsten leiden dus ook lessen worden getrokken hoe procedures ingericht moeten worden om rechtvaardig te kunnen zijn. Verder kan ook inzicht worden verworven op welke manier

huidige Nederlandse procedures mogelijk bepaalde groepen uitsluiten. Door te bepalen welke groepen mogelijk onrechtvaardig worden behandeld kan ook worden vastgesteld welke groepen blijkbaar door de huidige procedures worden benadeeld. Aan de hand hiervan kan de manier waarop de overheid inspraak organiseert worden aangepast zodat ook deze groepen hierbij een rol kunnen spelen die zorgt voor een rechtvaardige verdeling.

1.5. Probleemstelling

In dit onderzoek zal er gebruikt worden gemaakt van mixed methods, waarmee aan de hand van een logistische regressie en case studies bepaald wordt of er sprake is van rechtvaardigheid bij het aanwijzen van locaties en toe- en afwijzen van vergunningen voor windturbines en welke factoren hieraan bijdragen. Het doel van dit onderzoek is in kaart te brengen welke factoren bijdragen aan de eventuele onrechtvaardigheid bij de toe- en afwijzing van vergunningen en het aanwijzen van locaties voor de plaatsing van windmolens door gemeenten van de provincies Noord-Holland & Zuid-Holland en door de provincies zelf in de periode 2012-2017. Er kan op basis van onderzoeken in andere Europese landen redelijkerwijs worden aangenomen dat er op één of meerdere plekken in de procedures sprake zal zijn van onrechtvaardigheid (Van der Horst & Toke, 2010; Liljenfeldt & Petterson, 2017). Geen enkele procedure is geheel feilloos en zelfs procedures waar actief met rechtvaardigheid aan de slag wordt gegaan blijken soms onrechtvaardige uitkomsten te geven (Van der Horst & Toke, 2010). Het is nu nog onduidelijk hoe de huidige verdeling van windturbines in Noord-Holland en Zuid-Holland er precies uitziet en of deze op een rechtvaardige manier tot stand is gekomen. Door dit eerst te bepalen kan worden vastgesteld of er sprake is van rechtvaardigheid bij het aanwijzen van locaties en toe- en afwijzingen van vergunningen en kan vervolgens worden gekeken welke factoren hieraan hebben bijgedragen en kunnen aanbevelingen worden gedaan.

Om het doel van dit onderzoek te bereiken, wordt gebruik gemaakt van de volgende hoofdvraag: *Welke factoren dragen bij aan de eventuele onrechtvaardigheid bij de toe- en afwijzing van vergunningen en aanwijzen van locaties door de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland en hun gemeenten voor de plaatsing van windturbines in de periode 2012-2017?*

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden wordt gebruik gemaakt van de volgende deelvragen:

- 1) In hoeverre is er sprake van onrechtvaardigheid bij de toe- en afwijzing van vergunningen en het aanwijzen van locaties door de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland en hun gemeenten voor de plaatsing van windturbines?
 - 1.a) Op welke locaties in de gemeenten van de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland zijn er vergunningen toe- of afgewezen?
 - 1.b) Welke factoren hebben invloed gehad op de toe- en afwijzing van vergunningen en het aanwijzen van locaties?

- 2) Welke rol spelen erkenning en een rechtvaardige procedure bij het tot stand komen van een rechtvaardige verdeling van windturbines?
- 2.a) In hoeverre spelen erkenning en een rechtvaardige procedure een rol in de procedures van de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en de gemeente Schagen?

1.6. Leeswijzer

Aansluitend op deze inleiding is de rest van deze thesis is als volgt opgebouwd. Als eerste wordt in het theoretisch hoofdstuk gedefinieerd wat een rechtvaardige verdeling is. Vervolgens wordt in dit hoofdstuk besproken welke factoren vaak zorgen voor een onrechtvaardige verdeling. Hierna wordt besproken hoe een verdeling tot stand kan komen en ten slotte komt aan bod hoe deze totstandkoming rechtvaardig kan verlopen. Als tweede wordt in het methodologisch hoofdstuk toegelicht welke methoden zijn gekozen en waarom deze methoden zijn gekozen. Ook wordt besproken welke informatie met deze methoden wordt verzameld en hoe deze informatie wordt geanalyseerd. Als derde wordt in het eerste resultatenhoofdstuk een overzicht gegeven van de bevindingen van de kwantitatieve analyse. Op basis hiervan kan worden vastgesteld of er sprake is van een onrechtvaardige verdeling. Als vierde wordt in het tweede resultatenhoofdstuk aan de hand van drie case studies bekeken waar mogelijke fouten zitten in de procedures waarmee de huidige verdeling van windturbines tot stand komt. Tot slot wordt er in het laatste hoofdstuk antwoord gegeven op de hoofdvraag, wordt gereflecteerd op het onderzoek en haar bijdrage en worden aanbevelingen voor de onderzochte overheden gedaan.

2. Theorie

In dit onderzoek wordt gekeken naar de vraag of er sprake is van onrechtvaardigheid bij de toe- en afwijzing van windturbines in de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland. Om dit te bepalen wordt in dit hoofdstuk eerst gekeken naar verdelingsrechtvaardigheid van windturbines aan de hand van de theorie van John Rawls (Rawls, 1991)(2.1). Als is vastgesteld wat een rechtvaardige verdeling is, kan ook worden gekeken welke factoren vaak zorgen voor een onrechtvaardige verdeling (2.2). Rawls zelf biedt handvatten om te bepalen of iets rechtvaardig is verdeeld, maar niet hoe dit tot stand komt. Om te verklaren waarom de huidige verdeling van windturbines tot stand komt zal gebruik worden gemaakt van de stroming van de geografie van de windenergie (2.3). Deze stroming stelt dat aan de hand van drie factoren een verdeling tot stand komt: locatie, landschap en territorialiteit.

Rawls gaat ervan uit dat als een uitkomst rechtvaardig is, het proces ernaar toe ook rechtvaardig is. Dit betekent dat een uitkomst van een verdeling aan de hand van landschap, locatie en territorialiteit rechtvaardig zou zijn als de uitkomst rechtvaardig is. In dit onderzoek wordt er echter vanuit gegaan dat niet alleen de uitkomst maar ook het proces naar de uitkomst rechtvaardig moet zijn. Hierbij wordt gesteund op de theorie van energierechtvaardigheid die stelt dat voor een rechtvaardige situatie niet alleen een verdeling maar ook het proces naar deze verdeling rechtvaardig moet zijn (Sovacool & Dworkin, 2015)(2.4). Dit betekent dat met de factoren locatie, landschap en territorialiteit (2.2) die samen een verdeling bepalen, ook een rechtvaardig proces moet zijn doorlopen om een uitkomst daadwerkelijk rechtvaardig te noemen. In dit hoofdstuk wordt al met al bepaald wat een rechtvaardige verdeling is (2.1), welke factoren vaak een rol spelen in een onrechtvaardige verdeling (2.2) hoe een verdeling van windturbines tot stand komt (2.3) en wanneer het totstandkomingsproces rechtvaardig is (2.4). Er wordt afgesloten met een overzicht van de bevindingen in dit hoofdstuk (2.5).

2.1. Verdelingsrechtvaardigheid

Om te kunnen bepalen of er sprake is van een onrechtvaardige verdeling, is het voor dit onderzoek is noodzakelijk te bepalen wat een rechtvaardige verdeling is. Hierbij zal gebruikt worden gemaakt van de theorie van Rawls van verdelingsrechtvaardigheid (Rawls, 1991). Verdelingsrechtvaardigheid is een stroming binnen de politieke theorie die zich bezighoudt met de vraag hoe binnen een samenleving bepaalde lusten en lasten verdeeld moeten worden (Rawls, 1991; Kymlicka, 2002; Cohen, 2000). In dit onderzoek gaat dit om de opwekking van windenergie, waarbij ieder profiteert van de lusten van de energie, maar slechts een deel geraakt wordt door de lasten: horizonvervuiling, slagschaduw en schittering (Gross, 2007). In deze paragraaf wordt eerst besproken waarom andere theorieën van rechtvaardigheid niet bruikbaar zijn voor dit onderzoek (2.1.1). Vervolgens wordt de algemene theorie van Rawls toegelicht (2.1.2) en tot slot wordt deze toegepast op de distributie van windturbines (2.1.3.). Op deze manier wordt duidelijk hoe een rechtvaardige verdeling van windturbines eruit zou moeten zien.

2.1.1. Rawls en andere theorieën van rechtvaardigheid

In dit onderzoek is gekozen om de theorie rechtvaardigheid van Rawls toe te passen. Deze theorie biedt algemene principes van rechtvaardigheid die toepasbaar zijn op verschillende soorten verdelingen, wat betekent dat het toegepast kan worden op dit onderzoek. De principes die Rawls kiest om te bepalen wat rechtvaardig zijn op alle soorten verdelingen van goederen te gebruiken, alhoewel ze in zijn theorie uitgaan van primaire goederen (zoals rechten en inkomen) (Kymlicka, 2002). Zo ook op de verdeling van windturbines. Verder gaat deze theorie er vanuit dat verdelingen tot stand komen op basis van vastgestelde regels en procedures. Deze theorie zet zich af tegen het utilisme, wat voor de komst Rawls de meest gangbare rechtvaardigheidstheorie was (Kymlicka, 2002, blz 39-45; Rawls, 1991, blz 19-24). Het utilisme gaat ervan uit dat er een verdeling moet bestaan waarbij het geluk van de gehele bevolking gemaximaliseerd wordt. Één van de problemen met deze theorie volgens Rawls is dat rechten van enkelen ingeperkt kunnen worden voor het geluk van de meerderheid (Rawls, 1991, blz 22). Immers als het geluk van de gehele maatschappij toeneemt door een aantal mensen al hun vrijheden af te nemen, dan zou dit volgens het utilisme moeten kunnen (Rawls, 1991, blz. 23) In dit onderzoek is dat een zeer relevante kritiek. Wanneer de rechten van enkelen geschonden zouden kunnen worden voor het geluk van de meesten zou dit bij windturbines kunnen leiden tot situaties waarin enkele mensen alle lasten van turbines zouden moeten dragen terwijl de rest slechts profiteert. Dat zou een onwerkelijke situatie zijn en ook niet wenselijk (Rijksoverheid, 2014). Doordat Rawls deze theorie afwijst en de problemen hiervan probeert te ondervangen is zijn theorie van rechtvaardigheid wel bruikbaar voor dit onderzoek.

Op de theorie van Rawls bestaan uit verschillende hoeken kritiek (Cohen, 2000; Kymlicka, 2002; Nozick, 1974), maar toch is het voor dit onderzoek de meest toepasbare theorie van rechtvaardigheid. Critici geven bijvoorbeeld aan dat een rechtvaardige verdeling nooit tot stand kan komen via alleen regels, maar dat er ook rekening moet worden gehouden met de ethos van individuen (Cohen, 2000, blz. 117-147; Kymlicka, 2002, blz. 284-290). Deze egalitaire benadering van rechtvaardigheid stelt dat een rechtvaardige verdeling tot stand komt niet door een bepaalde regelgeving en structuur maar door het kweken van de juiste ethos bij mensen. Zij stellen dat het aanpakken van de regels en de structuur van een samenleving slechts een deel van de oplossing is en dat mensen een andere ethos moeten ontwikkelen (Cohen, 2000, blz. 128-131;). In dit onderzoek gaat het echter juist om het bepalen van rechtvaardigheid van een verdeling die tot stand komt door een procedure via de overheid. Hierdoor is de theorie van Rawls veel beter toepasbaar voor dit onderzoek dan de rechtvaardigheidstheorieën die uitgaan van een verdeling die tot stand komt op basis van een ethos van mensen en niet door een procedure.

Kritiek op Rawls vanuit het Libertarisme is dat zijn theorie te veel overheidsingrijpen valideert (Nozick, 1974, blz. 153-158; Kymlicka, 2002, blz. 102-108). Zij vinden dat er slechts een beperkte rol is voor de overheid bij het tot stand brengen van een rechtvaardige verdeling van bepaalde goederen in een samenleving. Immers de verdeling die zonder de overheid ontstaat is grotendeels dankzij het verschil in talenten en inzet en de overheid heeft niet het

recht zich daar in te mengen (Nozick, 1974, blz. 153-158). Voor dit onderzoek is het onderwerp van onderzoek echter een verdeling die tot stand komt door juist het ingrijpen van de overheid. Dat dit ingrijpen in bepaalde vrijheden tot handelen gebeurt door de overheid, door het beperken van de bouw van turbines, staat hier niet ter discussie en deze Libertarische invalshoek is daarom in dit geval ook niet toepasbaar op de vraag wat een rechtvaardige verdeling is.

2.1.2. Rawls zijn theorie van rechtvaardigheid

De hiervoor besproken rechtvaardigheidstheorieën met kritiek op Rawls zijn voor dit onderzoek dus niet toepasbaar. De theorie van Rawls is wel goed toepasbaar omdat deze theorie rechtvaardigheidsbeginselen formuleert die gerealiseerd moeten worden via een 'basisstructuur'. Hiermee worden de belangrijkste sociale instituties in een samenleving bedoeld die rechten en plichten en voor- en nadelen van een gemeenschap verdelen, zoals de rechtsstaat, de bureaucratie en het politiek bestel (Rawls, 1991 pg. 6). In dit onderzoek gaat het om een rechtvaardigheid die gerealiseerd zal gaan moeten worden via zo'n soort basisstructuur. In tegenstelling tot het libertarisme dat uitgaat van geen ingrijpen (Nozick, 1974) en Cohen (2002) die een verdeling als gevolg van ethos voor ogen heeft, gaat Rawls dus uitdrukkelijk wel uit van een rol voor de overheid. Dit is nu ook het geval bij de verdeling van windturbines in Nederland en staat hier niet ter discussie. Om deze reden is Rawls de best toepasbare rechtvaardigheidstheorie voor dit onderzoek.

De theorie van rechtvaardigheid van Rawls heeft als doel principes te formuleren die gelijke rechten, plichten en vrijheden moeten garanderen en norm moeten creëren voor het verdelen van de lusten en lasten van een gemeenschap (Rawls, 1991 blz. 6). Het bereiken van deze principes moet uiteindelijk gaan via een overeen te komen basisstructuur, de rechtsstaat, de bureaucratie en het politiek bestel. Rawls formuleert twee principes die een samenleving zou moeten volgen om tot een rechtvaardige samenleving te komen. Het eerste principe luidt: 'Each person is to have an equal right to the most extensive total system of equal basic liberties compatible with a similar system of liberty for all' (Rawls, 1991 blz. 266). Dit principe zorgt voor gelijke politieke rechten, bescherming van de integriteit van personen, vrijheid van geweten en vergadering en de bescherming van een rechtsstaat (Freeman, 2007, blz. 46). Hiermee wordt voorkomen dat mensen hun rechten en vrijheden beperkt worden ten behoeve van het geluk van de gehele samenleving. In het geval van windturbines zou het zonder dit principe kunnen betekenen dat een aantal plekken in Nederland alle turbines krijgen. Hierdoor zouden de mensen in die gebieden het zeer zwaar krijgen, maar kan de rest van Nederland profiteren. Dit is geen wenselijke en redelijke gedachte en daar beschermt het eerste principe van Rawls tegen.

Het tweede principe van Rawls luidt: 'Social and economic inequalities are to be arranged so that they are both (a) to the greatest benefit of the least advantaged [...] and (b) attached to offices and positions open to all under conditions of fair equality of opportunity' (Rawls, 1991, blz 266). Dit tweede principe bestaat uit twee delen: (a) is bekend onder de naam het difference principle terwijl (b) bekend staat onder de naam equality of opportunity (Rawls, 1991 blz. 68-74). Het tweede principe van Rawls legt dus eigenlijk twee principes vast: gelijke kansen en equality of opportunity. Equality of opportunity (b) betekent dat alle posities

in de samenleving open voor iedereen moeten zijn en dat niemand meer recht op een positie of een vrijheid zou hebben dan een ander (Rawls, 1991, blz. 73). Het difference principle betekent dat er ongelijke verdeling van goederen in een samenleving mag bestaan, zolang de minstbedeelden in een samenleving, zij die werken voor een minimumloon, onder geen enkele verdeling meer zouden kunnen verdienen (Rawls, 1991, blz. 68-69). Dit betekent niet een gelijke verdeling van goederen, maar een verdeling waarbij ongelijkheid alleen kan bestaan in het voordeel van allen. Deze ongelijkheid is volgens Rawls nodig omdat mensen alleen bepaalde banen willen als ze hiervoor meer betaald worden en het dus voor het algemeen welzijn noodzakelijk is dat sommigen meer verdienen dan anderen (Rawls, 1991 pg. 65-66). In principe wordt dus uitgegaan van een gelijke verdeling van goederen onder de conditie dat een andere verdeling toegestaan zolang deze de welvaart van de minstbedeelden maximaliseert.

2.1.3. Rawls en windturbines

Het difference principle gaat in principe over de verdeling van primaire goederen zoals geld, grondstoffen en andere essentiële goederen uitgedrukt in een monetaire waarde (Rawls, 1991 pg 10-14). De verdeling van windturbines, het vraagstuk van dit onderzoek, valt hier in principe niet onder. Op basis van het difference principle van Rawls kan echter wel een definitie van verderlingsrechtvaardigheid voor windenergie worden geformuleerd. Het difference principle stelde dat een verdeling van economische goederen zo moet zijn dat de minstbedeelden, zij met een minimumloon, in een samenleving op de best mogelijke positie zijn en dus onder geen andere verdeling beter af zouden zijn (Rawls, 1991 pg. 68-71). Als het difference principle wordt toegepast op de verdeling van windturbines moet er dus een verdeling tot stand komen van windturbines waarbij de welvaart uitgedrukt in geld van de minstbedeelden gemaximaliseerd wordt. Kosten bij windturbines zijn voornamelijk de aanleg en bouw van de turbine maar ook bijvoorbeeld de horizonvervuiling en slagschaduw (Gross, 2007). Opbrengsten zijn een dalend CO₂ verbruik en de opwekking van energie.

Het is 'logisch' om windturbines op plekken te bouwen waar zij een hoger rendement hebben. Dit is echter niet per sé rechtvaardig. Voor een rechtvaardige verdeling volgens Rawls moeten de minstbedeelden het best af zijn (Rawls, 1991, blz. 68-69). Om te bepalen wat rechtvaardig is wordt eerst gekeken naar de opbrengsten van een turbine. Voor de opbrengsten moet worden vastgesteld dat er dankzij wisselende landschappen en locaties er locaties bestaan die meer opleveren en die minder opleveren. De kosten per KWh dalen wanneer het rendement van de molens stijgt, waardoor een molen meer opbrengt. Dit betekent dat molens simpelweg voor de samenleving goedkoper worden wanneer ze op een gunstige locatie staan omdat ze hogere opbrengsten hebben. Doordat de opbrengsten hoger zijn in een windrijk gebied is het ook rechtvaardig om ze daar neer te zetten omdat hierdoor ook de welvaart van de minstbedeelden het grootst is. Als de molens elders zouden worden neergezet zijn de kosten voor de stroom hoger en is de welvaart voor de minstbedeelden niet maximaal.

De kosten voor de bouw van turbines worden opgebracht door de gehele samenleving en zijn min of meer constant voor elke locatie. Door ze echter in een windrijk gebied neer te zetten zijn de opbrengsten veel hoger. Hierdoor betaalt de samenleving minder en

ontvangen ze meer stroom. Dit is ook voor de minstbedeelden een verlichting in de kosten en daarmee rechtvaardig. Er zijn echter ook nog de kosten van horizonvervuiling, slagschaduw en geluidsoverlast. Deze zullen moeten worden gedragen door de mensen in een windrijk gebied. Hierbij zijn twee dingen van belang. Ten eerste binnen dit gebied moet er gelijke verdeling van turbines zijn. Ieder heeft op een gelijke manier last van deze molens en daarom zou niemand in een gebied meer geraakt door deze molens moeten worden dan een ander. Zou dat wel het geval zijn dan zou de welvaart van een groep minstbedeelden kleiner zijn dan optimale situatie bij een gelijke verdeling en dus niet rechtvaardig. Ten tweede er mogen slechts zoveel molens worden gebouwd dat de negatieve gevolgen voor de minstbedeelden niet groter zijn dan de opbrengsten voor de minstbedeelden van de turbines. Dit betekent dat de turbines een zekere opbrengst hebben in een windrijk gebied, groene goedkope energie en bestrijding van klimaatverandering, en dat deze opbrengsten hoger moeten zijn dan de ervaren negatieve gevolgen uitgedrukt in monetaire waarde. Als dit niet zo zou zijn dan daalt de welvaart van de minstbedeelden onder het niveau als er geen turbines zouden zijn. Dan zou de bouw niet meer te rechtvaardigen zijn. Hierbij moet ervan uitgegaan worden dat de negatieve gevolgen objectief in kosten zijn uit te drukken, zoals vastgelegd in de regelgeving rondom de bouw van windturbines (Rijksoverheid, 2014).

Het difference principle van Rawls toegepast op de verdeling van windturbines leidt tot de volgende vaststellingen. Ten eerste moet er een verdeling van windturbines ontstaan die de welvaart van de minstbedeelden maximaliseert. De opbrengsten zijn voor ieder gelijk, groene energie en bestrijding van klimaatverandering, maar zijn hoger in windrijk gebied. De kosten voor de bouw zijn overal gelijk en worden gedragen door de gehele maatschappij, maar worden sneller terugverdient bij hogere opbrengsten en zijn daardoor voor de maatschappij lager als ze in windrijk gebied komen. Dit betekent dat windturbines het beste in een windrijk gebied kunnen komen omdat het leidt tot hogere opbrengsten en lagere kosten en daarmee tot meer welvaart voor de minstbedeelden. In het windrijke gebied moet er een gelijke verdeling van turbines zijn omdat de welvaart van de minstbedeelden niet kan stijgen bij een andere verdeling dan een gelijke. Er mogen slechts zoveel molens worden gebouwd in dit gebied dat de stijging van welvaart niet teniet wordt gedaan door de negatieve gevolgen van turbines in het gebied. ***Een rechtvaardige verdeling van windturbines is er een waarbij alle turbines in een windrijk gebied worden geplaatst, tot het punt dat nieuwe windmolens in het gebied de stijging van welvaart daar door de molens teniet doet, waarbij ieder in het gebied gelijk geraakt wordt door de negatieve gevolgen van de bouw van deze turbines.***

2.2. Een rechtvaardige verdeling in kaart brengen

In de vorige paragraaf is een definitie gegeven voor een rechtvaardige verdeling van windturbines op basis van Rawls. Nu bepaald is wat rechtvaardig is, kan ook worden getest of de huidige verdeling echt rechtvaardig is. Dit wordt gedaan door te kijken of de aanvragen gelijk verdeeld zijn voor inkomen en of er verschillen in toewijzingen zijn op basis van inkomen, leeftijd en etnische achtergrond. Aan de ene kant gaat het dus om of er een gelijke verdeling is van aanvragen voor turbines en aan de andere kant of als er een turbine is aangevraagd ieder een gelijke kans heeft op een toewijzing. In verschillende onderzoeken is

aangetoond dat de factoren inkomen, leeftijd en etnische achtergrond een significante invloed hebben op de verdeling van windturbines (Van der Horst & Toke, 2010; Buzzelli, 2007; Liljenfeldt & Petterson, 2017; Gross, 2007; Fraser, 1995). Om deze reden is ervoor gekozen voor deze factoren te toetsen bij het bepalen van onrechtvaardigheid bij de distributie van windturbines. Wanneer bewezen kan worden dat één van deze factoren invloed blijkt te hebben op de verdeling van windturbines, betekent het dat er sprake is van een onrechtvaardige verdeling van windturbines in de provincies Noord-Holland en/of Zuid-Holland.

2.2.1. Inkomen en rechtvaardigheid

De waarschijnlijk meest gebruikte factor in het onderzoek naar het verklaren van onrechtvaardigheid is welvaart. Verschillende onderzoeken hebben laten zien dat sociaal-economische status een belangrijke rol speelt in het creëren van onrechtvaardigheid in verdelingen bij het toewijzen van windmolen-vergunningen (Van der Horst & Toke, 2010; Liljenfeldt & Petterson, 2017; Fuller & McCauley, 2015). Van der Horst & Toke (2010) hebben bijvoorbeeld laten zien dat sociaal-economische van invloed is op het toewijzen van vergunningen voor windturbines in Engeland. Een hogere sociaal-economische status geeft personen meer financiële mogelijkheden om zich te verzetten tegen mogelijke aanvragen van windturbines zoals het inschakelen van contra-expertise, het financieel ondersteunen van actiegroepen tegen een mogelijke windturbine en het via een gerechtelijke procedure proberen te verhinderen van de komst van een turbine (Van der Horst & Toke, 2010). Deze mogelijkheden voor verzet zorgen er aan de ene kant voor dat overheden die in de eerste instantie een positief besluit nemen, zelf besluiten of gedwongen worden dit besluit aan te passen. Personen met een lagere sociaal-economische status hebben (vaak) niet de middelen om een actiegroep financieel te ondersteunen, contra-expertise te betalen of een dure rechtszaak te starten om een besluit van overheid aan te vechten. Als gevolg hiervan zullen hogere sociaal-economische groepen beter de komst van een turbine kunnen voorkomen. Uit deze vaststelling volgt hypothese 1.

H1: Hoe welvarender de buurt, hoe vaker een omgevingsvergunning voor windturbines wordt afgewezen

Een hoger opleidingsniveau draagt ook bij aan een hogere sociaal-economische status en is ook een reden waarom deze groep vaak beter is in het afwenden van mogelijke negatieve externaliteiten. Deze groep heeft naast haar financiële middelen ook meer inzicht in het verloop van de procedures, is vaak beter opgeleid voor discussie en debat en heeft via connecties of eigen positie vaak meer invloed dan mensen van lager sociaal-economische groepen (Fuller & McCauley, 2015). Hierdoor zijn ze beter in staat zich te verzetten tegen de komst van windturbines maar schrikken zo ook eerder af. Personen en gemeenten zullen minder geneigd zijn aanvragen te doen of goed te keuren in buurten met een groot aandeel personen van hogere sociaal-economische groepen omdat deze gewoon zich meer verzetten (Liljenfeldt & Petterson, 2017). Zij hebben vaak meer invloed, meer middelen en meer inzicht in hoe ze zich kunnen verzetten tegen de komst van bijvoorbeeld een windturbine (Inglis & Thorpe, 2012 hfdstk 10). Als gevolg hiervan zullen er niet alleen vaker

aanvragen worden afgewezen, aanvragen zullen vaak niet eens worden gedaan en bij voorbaat worden afgeraden of gebieden al bij voorbaat afgeschermd door overheden. Uit deze vaststelling volgt hypothese 2.

H2: Buurten met een aanvraag zijn armer dan de gemiddelde buurt

2.2.2. Personen met een migratieachtergrond en rechtvaardigheid

Personen met een migratieachtergrond of van een andere etnische groep dan de dominante groep in de samenleving hebben vaker te maken met onrechtvaardigheid bij de verdeling van negatieve externaliteiten (Fuller & McCauley, 2015; Moseley, Perramond & Hapke, 2014). Deze groepen hebben een achterstand in middelen, onderwijs of invloed in het openbaar bestuur. Het gevolg is dat deze groepen zich minder goed kunnen verzetten tegen de komst van bijvoorbeeld een windturbine, zoals bijvoorbeeld Liljenfeldt & Petterson (2017), hebben laten zien. Vele onderzoeken hebben laten zien dat lokale besluitvormers negatieve milieu-externaliteiten plaatsen in/bij buurten met een grotere aandelen personen met een migrantenachtergrond omdat deze groepen zich minder snel zullen verzetten (Van der Horst & Toke, 2010; Liljenfeldt & Petterson, 2017). Als gevolg van een gebrek aan voorlichting of kennis van de gevolgen van bijvoorbeeld een kerncentrale, of het gebrek aan tijd en geld om in actie te komen tegen een zodanig plan, verzetten deze groepen zich minder. Bij de plaatsing van windturbines kan eenzelfde patroon worden verwacht waarbij de goedkeuring van een vergunning in een buurt met een hoger aandeel personen met een migrantenachtergrond vaker gebeurt dan in een buurt met een lager aandeel.

H3: Hoe groter het aandeel personen met een migrantenachtergrond in een buurt, hoe meer omgevingsvergunningen voor windturbines worden toegekend

2.2.3. Het aandeel jongeren en rechtvaardigheid

Ditzelfde probleem treedt op bij twee andere bevolkingsgroepen: ouderen en jongeren. Jongeren hebben andere manieren van informatieverwerving en voelen zich minder snel geroepen te participeren bij problemen van de lokale overheid (Liljenfeldt & Petterson, 2017). Dit heeft twee gevolgen die nadelig voor deze groep uitpakken. Ten eerste zullen zij minder snel op de hoogte zijn van voorgenomen plannen voor bijvoorbeeld de plaatsing van een windturbine. Niet langer lezen zij het communicatiemiddel van vele gemeenten voor vergunningsaanvragen: de lokale krant. Ten tweede zelfs wanneer deze groep wel op de hoogte is van de aanvraag van zo'n vergunning, dan heeft deze groep vaker het gevoel dat het niet direct belangrijk voor hun leven is of dat zij geen invloed kunnen uitoefenen op de beslissing met als gevolg dat zij zich niet snel zullen mengen in de discussie rondom de komst van een windturbine (Fuller & McCauley, 2015). Het gevolg is dat zij op eenzelfde wijze als bijvoorbeeld mensen met een migrantenachtergrond zich minder snel zullen verzetten én dat hierdoor ook eerder een aanvraag zal worden goedgekeurd omdat er minder verzet wordt verwacht, een self-fulfilling prophecy.

H4: Hoe groter het aandeel jongeren in een buurt, hoe meer omgevingsvergunningen voor windturbines worden toegekend

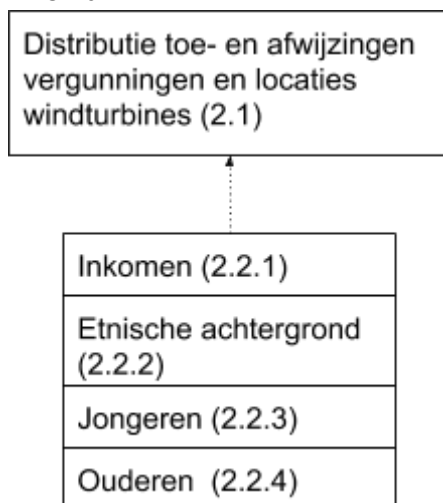
2.2.4. Het aandeel ouderen en rechtvaardigheid

Ouderen worden vaker wel bereikt door de gemeente via bijvoorbeeld de lokale krant maar lopen tegen andere problemen aan. Deze groep heeft vaak beperkte toegang tot extra informatie of zelfs geen toegang tot het internet (Liljenfeldt & Petterson, 2017). Hierdoor is het voor hen lastig zich te oriënteren op het onderwerp. Belangrijker echter is nog de andere manieren waarop de gemeente communiceert. Lokale initiatieven zijn bijvoorbeeld alleen 's avonds of alleen toegankelijk op basis van aanmelding via de e-mail, allebei drempels voor vele ouderen. Een ander probleem is ook nog de toegankelijkheid en mobiliteit: ouderen willen wel meepraten maar kunnen vaak niet via online forum meepraten of kunnen zichzelf moeizaam verplaatsen en dus niet bij alle locaties komen (McCauley, Heffron, Stephan, Jenkins (2013). Het gevolg van de hierboven geschetste problemen is dat ouderen zich lastiger kunnen verzetten tegen de komst van windturbines en dat de waarschijnlijkheid dat ze worden toegekend groter is wanneer er veel ouderen in een buurt wonen.

H5: Hoe groter het aandeel ouderen in een buurt, hoe meer omgevingsvergunningen voor windturbines worden toegekend.

2.2.5. Overzicht

Tot nu toe is vastgesteld wat een rechtvaardige distributie is en welke factoren hier mogelijk invloed op hebben. Hiervan is een overzicht te vinden in figuur 2.1. Waarom deze factoren mogelijk invloed hebben wordt besproken in paragraaf 2.3

Figuur 2.1 Overzicht bevindingen paragraaf 2.1 en 2.2

2.3. De geografie van energietransities

Aan de hand van Rawls zijn theorie van rechtvaardigheid is een definitie gegeven van een rechtvaardige verdeling van windturbines (2.1). Ook is aangegeven welke factoren vaak een rol spelen bij het voorkomen van een onrechtvaardige situatie (2.2). Het is echter niet duidelijk hoe de verdeling van windturbines in een gebied tot stand komt en waarom de hiervoor besproken factoren zo'n invloed kunnen hebben op de verdeling. Om te kunnen verklaren waarom de verdeling zoals hij is tot stand komt, wordt gebruik gemaakt van de geografie van de energietransities (Balta-Ozkan, Watson & Mocca, 2015). De opwekking van energie, in welke vorm dan ook, is inherent verbonden met het gebruik van ruimte en deze theoretische stroming focust zich juist op die relatie tussen ruimte, ruimtelijke structuren en de opkomst van windenergie (Balta-Ozkan, Watson & Mocca, 2015; Bridge, Bouzarovski, Bradshaw & Eyre, 2013; Nijkamp, 1980).

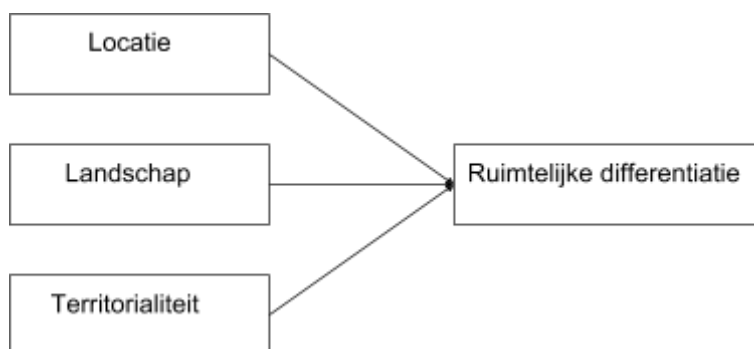
Andere theoretische stromen die zich richten op de opkomst van windenergie kijken richten zich niet zo sterk op het ruimtelijke aspect maar zij kijken eerder naar de technische en sociale voorwaarden en gevolgen van de komst van windturbines (Bridge et al, 2013; Emmerson & Stevens, 2012). Aan de ene kant is een stroming die kijkt naar technologische vereisten voor de ontwikkeling en op welke manier er acceptatie voor deze nieuwe technologie gevonden kan worden (Balta-Ozkan et al, 2015). Aan de andere kant is er ook een stroming die kijkt naar het belang van de geldende regelgeving en procedures kijkt (Cowell, 2010; Emmerson & Stevens, 2012). Het probleem voor dit onderzoek met de stroming kijkt naar technologische vereisten is dat rechtvaardigheid losstaat van technologische veranderingen. Het probleem met de stroming die kijkt naar de geldende regelgeving is dat deze alleen de sociale aspecten die meespelen in de keuze van een locatie meeneemt. Hierbij wordt wel de territorialiteit, de macht over de ruimte, meegenomen maar ontbreken de factoren die maken dat een turbine ergens komt zoals de fysieke omstandigheden en het landschap rondom de molen (Bridge et al, 2013). Dit is problematisch omdat hierbij de suggestie zou worden dat een keuze voor een locatie alleen afhankelijk is van een procedure, maar in de werkelijkheid spelen vaak ook het landschap en de locatie een rol (Bridget et al, 2013; Rijksoverheid, 2014) De geografie van de energietransities lost dit probleem op door aan de ene kant ruimtelijke aspecten te verbinden met territorialiteit en zo een compleet beeld geeft van waarom een locatie gekozen wordt voor een windturbine (Bridge et al, 2013; Emmerson & Stevens, 2012; Balta-Ozkan et al, 2015)

De literatuur van de geografie van de energietransities kijkt naar aan de ene kant de distributie van energie-activiteiten in een plaats en aan de andere kant naar de relatie tussen die plaats en andere plaatsen (Bridge et al, 2013). De relatie tussen plaatsen bij de opwekking van energie gaat over energie-afhankelijkheid van plaatsen en verbondenheid waarbij energie in plaats A wordt opgewekt en B deze gebruikt. Dit kan op mondiaal niveau zijn waarbij energiesystemen sterk verweven en afhankelijk van elkaar zijn, maar ook op nationaal of regionaal niveau waarin plaats A energie opwekt voor omliggende locaties en er dus afhankelijkheid ontstaat (Fairchild & Weinrub, 2017). Bij de de distributie van

energie-activiteiten gaat het erom waar op bepaalde plekken activiteiten ondernomen worden om energie op te wekken en waarom het op die locatie gebeurt. Sommige plaatsen hebben natuurlijke voordelen, maar dit hoeft niet altijd zo te zijn en als dit niet zo is waarom wordt op plaats A wel energie opgewekt en niet op plaats B, terwijl er gelijke fysieke condities zijn? Het gaat bij het kijken naar deze distributie dan ook om naast het kijken van het patroon van de verdeling van energie-activiteiten, ook naar het achterliggende proces te kijken van hoe dit patroon tot stand is gekomen. Voor het kijken naar de geografie van energietransities staan een aantal concepten centraal die hieronder verder zullen worden toegelicht: Locatie, landschap, territorialiteit en ruimtelijke differentiatie (Bridge et al, 2013; Balta-Ozkan et al, 2015).

2.3.1. Ruimtelijke differentiatie

Landschap, locatie en territorialiteit zorgen gezamenlijk voor een ongelijke ontwikkeling van de opwekking van duurzame energie, ruimtelijke differentiatie 'the production of geographical differences' (Bridge et al, 2013 pg 337). Verschillen tussen plaatsen treden op door andere fysieke omstandigheden van een plaats, andere regelgeving en de manieren waarop er binnen ruimte gekeken wordt naar de opwekking van duurzame energie. Duurzame energieopwekking creëert door de verschillende locaties, andere landschappen en territorialiteit op een lokaal niveau met wisselende manieren van machtsuitoefening over een gebied, nieuwe spreidingspatronen van de opwekking van energie met daarbij nieuwe winnaars en verliezers (Balta-Ozkan et al, 2015). In figuur 2.2 is een overzicht van de manier waarop ruimtelijke differentiatie tot stand komt (Jenkins et al, 2016). Ruimtelijke differentiatie staat centraal in dit onderzoek omdat het gaat om de vraag of deze differentiatie rechtvaardig is. In paragraaf 2.4 wordt besproken hoe er tot een rechtvaardige ruimtelijke differentiatie gekomen kan worden.

Figuur 2.2 Factoren die ruimtelijke differentiatie bepalen (op basis van Bridge et al, 2013)

2.3.2. Locatie

Locatie is de eerste belangrijke factor die in acht genomen moet worden bij het onderzoeken van de opwekking van energie (Balta-Ozkan et al, 2015; Bridge et al, 2013). Locatie kan zowel absoluut als relatief zijn. Bij de absolute locatie van energie-opwekking gaat het om de geografische coördinaten van een activiteit, zoals de absolute locatie van een zonnepaneel. Deze absolute locaties zijn vast en kunnen niet veranderen. De relatieve locatie bij energieproductie gaat over de relationele nabijheid onderdelen van een systeem (Knox &

Marston, 2014). In het geval van energiesystemen is Nederland sterk verbonden met de Golfstaten door de haven van Rotterdam waar opslag is voor vloeibaar gas uit de regio. Hierdoor is Nederland relatief dichterbij komen te liggen bij deze Golfstaten omdat de relationele verbondenheid is vergroot (Balta-Ozkan et al, 2015). Bij de opwekking van windenergie wordt de relationele verbondenheid tussen locaties vaak verkleind waardoor de relatieve afstand stijgt. Waar vroeger op één punt energie voor een groot gebied werd opgewekt en dus de relatieve afstand klein was, kan windenergie ook alleen lokaal produceren waardoor de nabijheid van energierelaties afneemt. Dit kan op mondiaal niveau zijn waarbij de afname van fossiele brandstoffen daalt en de verbinding Nederland-Golfstaten afneemt, maar dit kan ook op lokaal niveau zijn waar nu een gemeente zelf haar energie opwekt en de verbondenheid op grond van energie met andere plekken afneemt en dus de relatieve locatie verandert.

2.3.3. Landschap

Landschap is de tweede belangrijke ruimtelijke factor die relevant is, doordat een overgang naar andere vormen van energie ook een ander 'energielandschap' creëert (Bridge et al, 2013). Landschap is de samenstelling van natuurlijke en culturele aspecten van ruimte die tot stand is gekomen door de productie en interactie van mensen met die ruimte. Een energielandschap is dan alle materiële en sociale relaties die horen bij het opwekken, verdelen en gebruiken van energie. Bij fossiele brandstoffen wordt het landschap gekenmerkt door de opwekking van deze brandstoffen en centrales die ze verbranden om energie op te wekken. De opwekking van duurzame energie past het landschap aan. Aan de ene kant wordt het mogelijk verandert doordat delen van het energielandschap geassocieerd met fossiele brandstoffen zullen verdwijnen, terwijl aan de andere kant bronnen voor de opwekking van duurzame energie erbij zullen komen en het landschap zullen veranderen. Deze transformatie van het landschap geeft mogelijk conflicten over het gebruik van ruimte (Bridge et al, 2013). Mensen hebben bepaalde gevoelens en emoties bij een landschap en plaatsen die eerst niet beïnvloedt werden door energie, zullen nu geraakt worden door duurzame energiebronnen wat grote potentie heeft voor conflict (Nadai & Van der Horst, 2010).

2.3.4. Territorialiteit

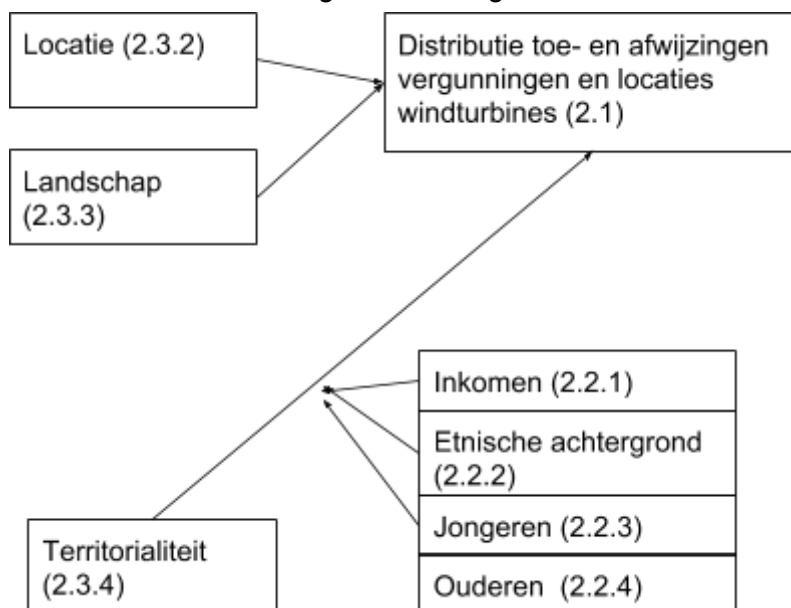
Territorialiteit is de derde relevante factor wanneer het gaat over de invloed van energie-activiteiten en ruimte, doordat nieuwe vormen van energieopwekking een verandering van territorialiteit teweeg brengen. Territorialiteit is de wijze waarop macht over ruimte is georganiseerd en wordt uitgevoerd (Bridge et al, 2013; Knox & Marston, pg 12- 16). De territorialiteit van de opwekking van elektriciteit is bijvoorbeeld in Nederland verschoven van opwekking op gemeente niveau, naar een landelijk gestuurd netwerk. Hierbij is er een opschaling geweest van het ruimtelijk niveau bij de uitvoering van macht over energiesystemen in de ruimte. Bij de toewijzing van windturbines op land ligt dit echter ingewikkelder. De territorialiteit is gesnipperd over de drie overheidslagen (Rijksoverheid, 2014). De Rijksoverheid bepaalt per provincie een doelstelling van het aantal MW energie die opgewekt moet worden door windturbines. Die provincies zijn vervolgens

verantwoordelijk voor het opnemen van bepaalde kaders in de provinciale verordening voor windturbines (Rijksoverheid, 2014).

De provincies en de gemeenten moeten de aanvragen voor windturbines vervolgens beoordelen aan de hand van de in de WABO vastliggende eisen aan turbines en aan de in de provinciale verordening vastgestelde extra eisen en locaties (Rijksoverheid, 2014). Een of meerdere windturbines waarbij het aantal MW onder de 5 MW blijft worden beoordeeld door een gemeente, daarboven door de provincie zoals vastgelegd in de crisis- en herstelwet (Rijksdienst voor ondernemend Nederland, z.j.). Als in de provinciale verordening de locaties niet van tevoren vast worden gelegd dan moet de uitgebreide omgevingsvergunningprocedure in gang worden gezet (Rijksoverheid, 2014). Dit is echter in zowel Noord-Holland als Zuid-Holland niet aan de orde. In dit onderzoek is de territorialiteit dus de procedures die gevolgd moeten worden door de provincies en de gemeenten bij het bepalen van toe- of afwijzen van een vergunning voor een windturbine. De factoren die een rol spelen bij het voorkomen van onrechtvaardigheid zijn allemaal factoren die van belang zijn bij deze derde factor. Landschap en locatie worden niet beïnvloedt door leeftijd, economische klasse of etnische achtergrond maar in de procedures rondom aanvragen blijkt dit een rol te kunnen spelen (Liljenfeldt & Petterson, 2017; Van der Horst & Toke, 2007)

2.3.5. Overzicht

Inmiddels is vastgesteld wat een rechtvaardige verdeling is (2.1), welke factoren er vaak voor zorgen dat een verdeling niet rechtvaardig is (2.2) en hoe een verdeling van windturbines tot stand komt (2.3). Hieruit kwam naar voren dat er twee factoren zijn die objectief zijn en één factor, territorialiteit, waarbij de uitkomsten van de procedures beïnvloedt zouden kunnen worden door de factoren uit 2.2. Hiervan is een overzicht te vinden in figuur 2.3. In de volgende paragraaf wordt toegelicht hoe ervoor gezorgd kan worden dat een verdeling rechtvaardig tot stand komt.

Figuur 2.3 Overzicht bevindingen paragraaf 2.1, 2.2 en 2.3

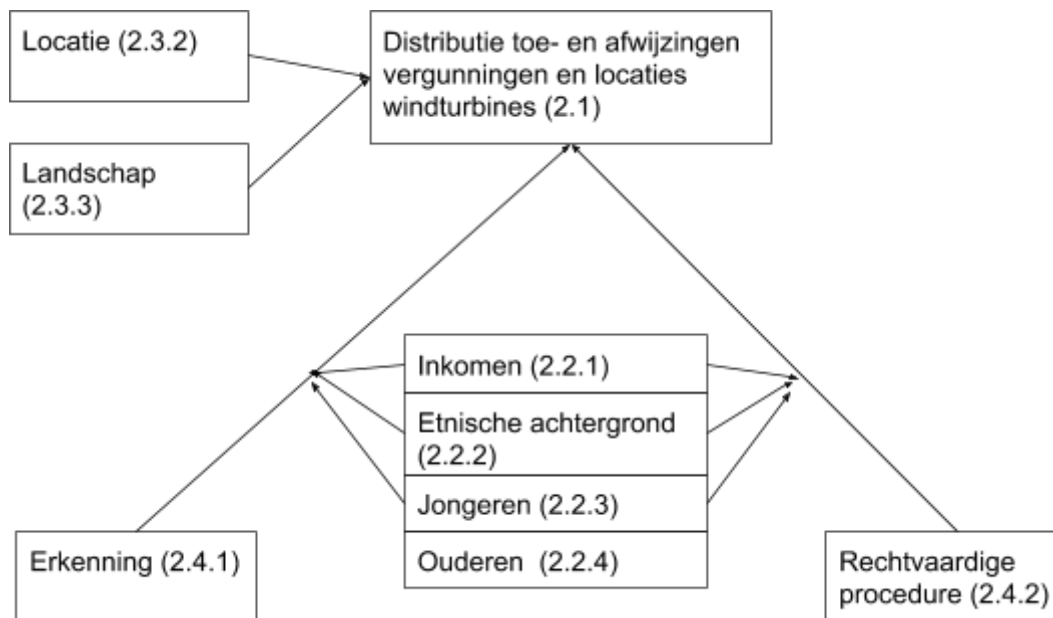
2.4. Energierechtvaardigheid

Inmiddels is vastgesteld wat een rechtvaardige verdeling inhoudt (2.1), welke factoren vaak een rol spelen bij een onrechtvaardige verdeling (2.2) en op welke manier een verdeling of deze nou rechtvaardig is of niet tot stand komt (2.3). Hiermee is echter nog steeds niet duidelijk hoe een rechtvaardige verdeling tot stand komt, terwijl het wel belangrijk is om te weten hoe dit gebeurt om vast te kunnen stellen waar mogelijke problemen zijn in het totstandkomen van een onrechtvaardige verdeling. In de vorige paragraaf werd al vastgesteld dat er twee objectieve factoren zijn die de distributie van turbines bepalen: landschap en locatie. De derde factor territorialiteit werd in dit onderzoek gedefinieerd als de procedures die provincies en gemeenten volgen bij het toe- of afwijzen van vergunningen en het aanwijzen van locaties. Wat dus bepaald moet worden is hoe op basis van deze procedures er een rechtvaardige verdeling tot stand kan komen. Deze paragraaf zal aan de hand van de theorie van energierechtvaardigheid toelichten hoe deze procedures er rechtvaardig uit kunnen zien en kunnen zorgen voor een rechtvaardige distributie.

Rawls zelf gaat ervanuit dat een rechtvaardige situatie bereikt via goede procedures en regelgeving (Rawls, 1991, blz 12). Hierbij neemt hij impliciet aan dat als de uitkomst rechtvaardig is, het proces daarnaartoe ook rechtvaardig is. Het probleem hiermee is dat hij geen enkele handvatten biedt hoe de rechtvaardige verdeling die hij beschrijft bereikt moet worden. De theorie van energierechtvaardigheid, een stroming die als reactie op de energietransitie naar duurzame energie opkwam, kijkt naar de rechtvaardigheid van zowel het proces als de uitkomsten van het proces (Sovacool & Dworkin, 2015; Ottinger, 2013; Gross, 2007; Liljenfeldt & Petterson, 2017). Deze stroming stelt dat een rechtvaardig proces en erkenning van alle stakeholders zou moeten leiden tot een rechtvaardige uitkomst (Jenkins et al, 2016). De stroming heeft een meer mensgerichte focus, die zich afzet tegen voornamelijk technologische argumentatie bij de energietransitie (Sovacool, 2014; Jenkins et al, 2016). Het gaat hier expliciet om het laten zien dat energie een enorme invloed heeft op het leven van mensen en dat daarbij mensen dus invloed moeten kunnen uitoefenen op de distributie van de opwekking van energie (Sovacool, 2014; Sovacool & Dworkin, 2015).

Een rechtvaardige opwekking van duurzame energie gebeurt volgens Sovacool & Dworkin (2015 p. 438) in 'a energy system that fairly disseminates both the benefits and costs of energy services, and one that has representative and impartial energy decision-making'. Deze definitie laat drie onderdelen naar voren komen: Verdelingsrechtvaardigheid (*fairley disseminates the benefits and costs*), erkenning en deelname van alle relevante actoren (*representative decision-making*) en procedurele rechtvaardigheid (*impartial decision-making*). Om tot een rechtvaardige verdeling te komen zijn dus de andere twee vormen van rechtvaardigheid noodzakelijk volgens deze theorie. Zonder erkenning en rechtvaardige procedure kan er geen rechtvaardige verdeling van lusten en lasten van windenergie tot stand komen (Liljenfeldt & Petterson, 2017; Sovacool & Dworkin, 2015). In principe zou er bij een goede procedure en erkenning van alle stakeholders er een rechtvaardige verdeling moeten ontstaan (Sovacool & Dworkin, 2015). Hierbij is dus volgens de theorie van energierechtvaardigheid een rechtvaardige distributie afhankelijk van de

kwaliteit van de erkenning en de rechtvaardigheid van de procedures gevolgd door de overheid, ofwel haar territorialiteit (2.3.4) (Sovacool & Dworkin, 2015; Liljenfeldt & Petterson, 2017). Deze uiteindelijk relatie is weergegeven in figuur 2.4. Hierbij is te zien dat de territorialiteit opgesplitst is in de kwaliteit van de rechtvaardigheid van de procedures en de erkenning die samen bepalen of er een rechtvaardige distributie komt. Als deze twee in orde zijn dan zouden de factoren uit paragraaf 2.2 geen invloed moeten hebben op de procedure en daarmee op de uiteindelijke distributie.

Figuur 2.4 Overzicht bevindingen

2.4.1. Erkenning

Om tot een rechtvaardig energiesysteem te komen was naast een rechtvaardige verdeling ook de erkenning van alle betrokkenen nodig en een rechtvaardige procedure waardoor er een rechtvaardige verdeling tot stand zou kunnen komen (Sovacool & Dworkin, 2015). Hierbij zou een rechtvaardige procedure en erkenning van alle betrokkenen moeten leiden tot een rechtvaardige verdeling zoals geschetst in 2.1 (Sovacool & Dworkin, 2015). In het begin van deze paragraaf werd al geschetst dat deze rechtvaardige procedure en erkenning gericht zijn op de procedures van gemeenten en provincies bij de distributie van turbines. Zijn deze procedures rechtvaardig en worden alle betrokkenen erkend dan zou dit moeten leiden tot een rechtvaardige distributie.

Bij erkenningsrechtvaardigheid gaat het erom dat alle individuen gepresenteerd moeten worden, dat ze niet onder druk gezet mogen worden op enige wijze en dat ze volledige en gelijke politieke rechten hebben (Jenkins et al, 2016). Dit houdt in dat alle uiteenlopende perspectieven vanuit de verschillende bevolkingsgroepen in de samenleving op basis van bijvoorbeeld afkomst, geslacht en sociaal-economische status gerespecteerd moeten worden. Er bestaan verschillende vormen van erkenningsrechtvaardigheid, waarvan voor dit onderzoek 'non-recognition' en 'misrecognition' de belangrijkste zijn (Fraser, 1996 in Jenkins et al, 2016). Bij 'non-recognition' worden door betrokken partijen de belangen van bepaalde

groepen simpelweg niet erkend. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld het houden van online enquêtes over de mening van bewoners over de plaatsing van windmolens zoals in de gemeente Emmen (EmmenNu, 2013). Hierbij wordt niet erkend dat een grote groep oudere bewoners van de gemeente niet mee zal hebben kunnen doen en is er sprake van 'non-recognition'. Bij 'misrecognition' worden lokale protesten of tegenstand weliswaar erkend, maar afgeschilderd als ongeïnformeerd of NIMBYism (Gross, 2007; Jenkins et al, 2016). Hierbij wordt er vanuit gegaan dat protesten alleen komen van bewoners die alleen met hun eigen belang bezig zijn en weinig kennis van zaken hebben. Burgers worden snel in het hokje van NIMBY gedrukt om zo alle protesten legitimiteit te ontnemen en elke vorm van overleg onmogelijk te maken, omdat de lokale bevolking nu immers er zelfzuchtig uitziet en blijkbaar niet een serieuze gesprekspartner (Ottinger, 2013). Erkenningsrechtvaardigheid kan geformuleerd worden als het in acht nemen van en hechten aan gelijke waarde van de verschillende perspectieven en de mogelijkheid van deze perspectieven om deel te nemen aan de besluitvorming (Gross, 2007; Jenkins et al, 2016; Ottinger, 2013). Erkenning kan worden opgedeeld in twee dimensies: Gelijke toegang tot informatie en het gelijk betrokkenheid van stakeholders (Colquitt, 2001; Jenkins et al, 2016). Met gelijke betrokkenheid van stakeholders wordt bedoeld dat alle betrokkenen kans moeten hebben om hun visie te geven, dat ze weten dat ze dit kunnen geven en dat ze die op eenzelfde manier mogen geven (Colquitt, 2001). Met gelijke informatie wordt bedoeld dat mensen weliswaar inspraak kunnen geven maar dat het hierbij ook van belang is dat betrokkenen beschikken over alle informatie, dat zij weten welke informatie relevant is en dat zij de gegeven informatie kunnen begrijpen (Jenkins et al, 2016).

2.4.2 Procedurele Rechtvaardigheid

Procedurele rechtvaardigheid gaat om gelijke toegang tot de onderhandelingstafel en een procedure voor besluitvorming die voor iedereen die dat geraakt wordt door het besluit open is (Liljenfeldt & Petterson, 2017; Gross, 2007). Procedurele rechtvaardigheid gaat een stap verder dan bij erkenningsrechtvaardigheid, waarbij er rekening gehouden moet worden met alle relevante groepen, en richt zich op gelijke posities binnen besluitvorming. Het gaat hierbij om het verstrekken van gelijke informatie aan alle groepen, procedures die voor iedereen helder zijn, transparantie van de besluitvorming, de mogelijkheid om meningen gehoord te laten worden, onafhankelijkheid van de besluitvormers en gelijke toegang tot besluitvormende actoren. Deze laatste factor van rechtvaardigheid is zeer relevant willen betrokkenen uitkomsten van besluitvormingsprocessen accepteren (Jenkins et al, 2016). Is er geen vertrouwen in een proces van besluitvorming dan zullen de uitkomsten slecht geaccepteerd worden en zal er verzet ontstaan tegen voorgenomen plannen. Een procedure is pas rechtvaardig op het moment dat niet alleen er rekening wordt gehouden met alle groepen (erkenning), maar dat ook iedereen de procedure accepteert en de uitkomsten van deze procedure als legitiem ziet. Dit kan alleen op het moment dat deze procedure transparant en open is met een uitkomst die logischerwijs uit het proces volgt (Jenkins et al, 2016).

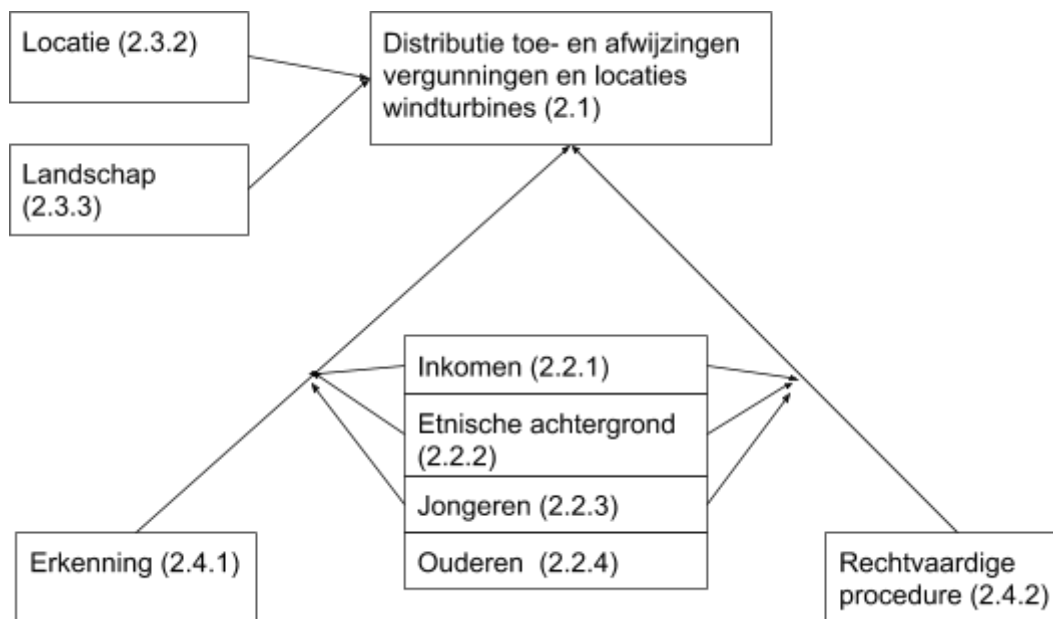
Procedurele rechtvaardigheid kan al met al gedefinieerd worden als een situatie waarbij alle stakeholders betrokken worden op een gelijke wijze, waarbij het proces en de uitkomsten

hiervan voor ieder duidelijk en acceptabel zijn en deze uitkomsten bereikt worden (Jenkins et al, 2016, blz. 178). Volgens Niehoff & Moorman (1993), Colquitt (2001) en Greenberg (1990) heeft procedurele rechtvaardigheid twee dimensies: eerlijke formele procedures en een eerlijke toepassing van deze procedures. Eerlijke formele procedures zijn zo ingericht dat betrokkenen inspraak hebben, dat deze inspraak invloed heeft, dat procedures consistent zijn en dat beslissingen onderbouwd uitgelegd kunnen worden (Niehoff & Moorman, 1993; Ambrose & Schminke, 2003). Eerlijke toepassing van procedures gaat over het voorkomen van vooroordelen, het gelijk behandelen van de deelnemers en het geven van gelijke rechten en invloed in een procedures (Mazerolle, Antrobus & Bennett, 2013).

2.5. Overzicht

In dit hoofdstuk is eerst vastgesteld dat een rechtvaardige distributie van windturbines er één is waarbij alle turbines in een windrijk gebied worden geplaatst, tot het punt dat nieuwe windmolens in het gebied de stijging van welvaart daar door de molens teniet doet, waarbij ieder in het gebied gelijk geraakt wordt door de negatieve gevolgen van de bouw van deze turbines (2.1). Vervolgens is gekeken naar de factoren die een rol kunnen spelen bij een onrechtvaardige verdeling: inkomen, aandeel jongeren, aandeel ouderen en aandeel personen met een migratieachtergrond (2.2). Hierna is vastgesteld aan de hand van de theorie van de geografie van de energietransities dat een distributie tot stand komt aan de hand van landschap, locatie en territorialiteit (2.3). Landschap en locatie zijn hierbij objectieve factoren, terwijl territorialiteit sterk beïnvloed kan worden door mensen. Territorialiteit werd voor dit onderzoek gedefinieerd als de procedures van gemeenten en provincies voor de toe- en afwijzing van vergunningen en het aanwijzen van locaties. Hierna toen duidelijk was wat een rechtvaardige verdeling was (2.1) en hoe verdelingen tot stand komen (2.3) werd in de laatste paragraaf besproken hoe er gezorgd kan worden dat de manier waarop de verdeling tot stand komt ook leidt tot een rechtvaardige verdeling (2.4). Dit werd gedaan aan de hand van de theorie van energierechtvaardigheid, waarbij de procedures die territorialiteit vormden rechtvaardig moeten zijn en alle betrokkenen moeten erkennen om te zorgen voor een rechtvaardige distributie.

Deze vier paragrafen leiden tot het conceptuele model te zien in figuur 3. Het doel is het bepalen van een rechtvaardige distributie van toe- en afwijzingen van vergunningen en het aanwijzen van locaties (2.1). Dit wordt gedaan op basis van de drie factoren die een distributie bepalen: Landschap, locatie en territorialiteit (2.3). Om te zorgen dat een distributie rechtvaardig is moet bij territorialiteit de procedure rechtvaardig zijn en de betrokkenen erkend worden (2.4). Is de procedure echter niet rechtvaardig of is de erkenning beperkt dan zal dit leiden tot een onrechtvaardige distributie. De factoren inkomen, aandeel jongeren, aandeel ouderen en aandeel personen met een migratieachtergrond fungeren dus als interveniërende variabelen op de erkenning en rechtvaardige procedure. Gaat dit fout bij de procedures van gemeenten en provincies dan kan leiden tot een onrechtvaardige distributie.

Figuur 3 Conceptueel model

3. Methode

In dit hoofdstuk wordt eerst de gekozen onderzoeksstrategie toegelicht (3.1). Hierbij wordt eerst ingegaan op het gebruik van een survey in de vorm van een WOB-verzoek.

Vervolgens wordt het gebruik van case studies in dit onderzoek toegelicht. In 3.2 wordt toegelicht welke data er precies verzameld moet worden op welke manier dit is gebeurd. Tot slot wordt in 3.3 toegelicht hoe aan de hand van een logistische regressie, Z-toets en interviewanalyse de gevonden data zullen worden geanalyseerd.

3.1. Onderzoeksstrategie

Er kunnen verschillende onderzoeksstrategieën worden toegepast in een onderzoek, de keuze is afhankelijk van de vraag die beantwoord moet worden (Verschuren & Doorewaard, 2007). In de 'research onion' beschrijven Saunders, Lewis, & Thornhill in de 'schil' strategie zeven manieren op welke manier een onderzoeker een onderzoek kan uitvoeren (2007). Zij stellen dat een onderzoeker gebruik kan maken van een survey, experiment, action research, grounded theory, ethnography, archiefonderzoek en de case study (Saunders, Lewis & Thornhill, 2007). De hoofdvraag van dit onderzoek is: *In hoeverre is er sprake van onrechtvaardigheid bij de toe- en afwijzing van vergunningen door gemeenten voor de plaatsing van windturbines in de provincie Noord-Holland in de periode 2012-2017 en hoe zou dit verbeterd kunnen worden?* Deze vraag moet op een getrapte manier via mixed methods beantwoord worden. Dit betekent dat er verschillende methoden, in dit geval zowel kwantitatief als kwalitatief nodig zijn. Eerst moet duidelijk worden of er sprake is van een onrechtvaardige distributie. Vervolgens moet worden bepaald waardoor deze distributie rechtvaardig, dan wel onrechtvaardig aan de hand van de erkenning en de rechtvaardigheid van de procedure. Op basis hiervan kunnen aanbevelingen voor verbeteringen worden gedaan.

Het eerste deel van het onderzoek is om te bepalen of er sprake is van distributieve rechtvaardigheid. Hierbij is het doel om uitspraken te kunnen doen of de factoren van inkomen, aandeel jongeren, aandeel ouderen en aandeel personen met een migratieachtergrond een significante verklaring geven voor de huidige verdeling van windturbines. Om een significante verklaring te kunnen geven zijn statistische toetsen nodig die berusten op grote hoeveelheden objectieve data onder een groot aantal onderzoekseenheden (Vennix, 2011; Verschuren & Doorewaard, 2007). Om data te verzamelen onder een groot aantal personen ten behoeve van een statistische analyse is de survey de meest geschikte methode (Verschuren & Doorewaard, 2007). Voor het eerste deel van dit onderzoek wordt dus een survey in de vorm van WOB-verzoeken gebruikt om onder een groot aantal respondenten, de gemeenten van Noord-Holland & Zuid-Holland, data te verzamelen over de vergunningen die zijn aangevraagd en toe- of afgewezen.

De betrouwbaarheid van de gegevens via de survey in dit onderzoek is hoog omdat bij een herhaling van het onderzoek de gemeenten exact dezelfde gegevens verplicht zijn te verstrekken, omdat het via een WOB-verzoek is ingediend (Vennix, 2011; overheid.nl,

2016a). Hierdoor is met grote zekerheid te zeggen dat gemeente bij een herhaling exact dezelfde antwoorden hadden gegeven. De interne validiteit van de WOB-verzoeken is hoog omdat dit het geen vragen betreft waarbij fouten kunnen bestaan in het 'meten wat je wil meten' (Van Thiel, 2015 blz. 160). De enige vragen die gemeente moeten beantwoorden gaan over het aantal aanvragen, de locatie en of de aanvraag is toe- of afgewezen. Alle drie vragen die niet anders geïnterpreteerd kunnen worden, waardoor de antwoorden van de gemeente op deze drie vragen ook daadwerkelijk het aantal aanvragen, de locatie en de toe- of afwijzing geven, wat zorgt voor een hoge interne validiteit (Vennix, 2011 blz. 184). Het is voor dit onderzoek van groot belang dat er op deze drie vragen ook een goed antwoord komt omdat anders er een verklaring wordt gegeven voor de gevonden situatie op basis van gegevens die iets anders meten (Vennix, 2011 blz. 184). Het doel van de survey was om uitspraken te doen over een significante verklaring van de huidige verdeling van windturbines. Met een survey is als er sprake is van een aselechte steekproef de mogelijkheid om het te generaliseren naar de gehele populatie (Van Thiel, 2015). Hier is echter geen gebruik gemaakt van een aselechte steekproef, maar van een onderzoek van een totale populatie waardoor er weinig te generaliseren valt. Dit is ook niet het doel van het onderzoek, dat wil immers een significante verklaring geven voor welke factoren van invloed zijn op de verdeling van windturbines in Noord-Holland en Zuid-Holland.

Nadat beantwoord kan worden aan de hand van de resultaten van de survey welke factoren invloed hebben op de verdeling van windturbines in Noord-Holland en Zuid-Holland, probeert dit onderzoek ook te verklaren waarom deze factoren invloed hebben op de verdeling. Hierbij is het van belang dieper inzicht te verwerven in hoe een distributie tot stand komt en of dit rechtvaardig is gebeurt. Het is dan belangrijk om inzicht te krijgen in hoe overheden omgaan met bestaande procedures, wat de reacties op deze procedures zijn en wat de informele gebruiken zijn van overheden rondom deze procedures. Op deze manier kan een beeld worden gevormd van de rechtvaardigheid van deze procedures en de erkenning van belanghebbenden, waarmee kan worden aangegeven waar mogelijke oorzaken voor een onrechtvaardige verdeling liggen. De eerder gebruikte survey leent zich hier niet goed voor, omdat nu wordt geprobeerd van een drietal procedures heel precies in kaart te brengen welke formele maar ook informele stappen worden gevolgd (Vennix, 2011). Het gaat dus niet om objectieve data van vele onderzoekseenheden maar om een heel diep inzicht te krijgen in alle aspecten van, gevoelens bij en gevolgen van slechts een handvol procedures.

Om te kunnen bepalen hoe procedures ervoor zorgen dat bepaalde factoren significant van invloed zijn op de verdeling van windturbines is dus niet een survey toepasbaar. Om inzicht te verwerven in de gehele procedures, de gevolgen van deze procedures, de informele aspecten en de gevoelens bij deze procedure moet een andere strategie worden toegepast. Dit doel kan bereikt worden door het toepassen van case study, welke zich goed leent voor het verwerven van diep inzicht in slechts een handvol onderzoekseenheden zoals nu het geval is (Creswell, 2013; Van Thiel, 2015). Een case study gaat over een klein aantal onderzoekseenheden en is meer een diepgaande strategie dan een survey (Verschuren & Doorewaard, 2007). In dit geval zijn het de vier procedures die door provincies en

gemeenten doorlopen kunnen worden voor het aanwijzen van locaties en toe-of afwijzen van vergunningen. Doordat bij case studies er grote diepgang is kan worden achterhaald hoe bijvoorbeeld een procedure precies in elkaar zit (Vennix, 2011). Dit is zeer bruikbaar voor het tweede deel van het onderzoek, omdat het zich richt op het verwerven van inzicht in alle aspecten de rechtvaardigheid van de gevolgde vier procedures van gemeenten en provincies.

In het geval van gemeenten kan een case study van een gemeente voldoen omdat er een zekere replicatielogica is tussen de verschillende gemeenten (Yin, 2013). De verwachting is dat deze overheden hetzelfde reageren op aanvragen en het dus homogene cases zijn (Blatter & Haverland, 2012). Gemeenten moeten immers één van de twee wettelijk vastgelegde procedures volgen voor het behandelen van aanvragen en moeten de door provincie vastgestelde locaties overnemen en hebben zelf hierin weinig bewegingsruimte (overheid.nl 2018a; overheid.nl 2018b). Het gevolg is dat aangenomen kan worden dat zij min of meer gelijk omgaan met een aanvraag. Er is gekozen in dit onderzoek voor de gemeente Schagen, omdat in deze gemeente er meerdere aanvragen zijn gedaan en er dus voldoende ervaring is met de procedure. Ook heeft de ervaring met de procedure via de gerechtelijke weg omdat zij door de provincie gedaagd zijn voor een procedurele fout tot aan de Raad van State (Raad van State, 2018).

Waar de gemeenten allemaal onderhevig zijn aan het beleid wat hun provincie vastlegt en weinig eigen speelruimte hebben, zijn er tussen provincies grotere verschillen. De provincies zijn verantwoordelijk voor het opstellen van kaders waarbinnen windturbines op land gebouwd mogen worden en voor het behandelen van aanvragen voor windparken boven de 5 MW (Rijksoverheid, 2014). Hierbij moeten ze wel een vaste procedure volgen, maar zijn zij redelijk vrij deze procedure naar eigen inzicht te doorlopen (overheid.nl, 2016b). Om te verklaren waarom windturbines op bepaalde locaties in Noord-Holland en Zuid-Holland mogen komen, is het daarom nodig van beide provincies de gevolgde procedures tegen het licht te houden. Het doel is immer om over beide provincies uitspraken te kunnen doen, maar in tegenstelling tot de gemeenten zijn het geen homogene cases waardoor het noodzakelijk is er twee aparte cases van te maken (Yin, 2013; Creswell, 2013).

De betrouwbaarheid van case studies is beperkt, omdat omstandigheden en toevalligheden van invloed zijn bij slechts een klein aantal waarnemingen zoals bij een case study. Een herhaling van hetzelfde onderzoek op andere cases levert waarschijnlijk niet dezelfde resultaten omdat hierbij gaat om hele diepgaande specifieke informatie (Vennix, 2011; Van Thiel, 2015). In dit geval gaat het echter om het bepalen van hoe een procedure eruit ziet en waar mogelijke problemen zitten. Dat er bij herhaling andere informatie gevonden wordt, betekent niet dat de eerder gevonden informatie niet juist was terwijl dat vooral van belang is (Van Thiel, 2015). Het gaat erom in dit onderzoek te laten zien welke problemen er mogelijk zijn in de procedures die leiden tot een significante invloed van bepaalde factoren. Dat betekent dus dat het van belang is dat wat er gemeten is ook juist is, niet dat bij herhaling exact dezelfde gegevens komen. Hiervoor is het van belang dat de interne validiteit hoog is. De interne validiteit bij case studies, wordt er gemeten wat er gemeten moest worden, is

hoog omdat de vragen gebaseerd zijn op theoretische constructen en de operationalisatie daarvan en daarover open vragen worden gesteld waardoor alle antwoorden mogelijk zijn (Van Thiel, 2015 blz 109; Verschuren & Doorewaard, 2007). De operationalisatie vindt in dit onderzoek plaats op basis van eerder uitgevoerde onderzoeken over erkenning en rechtvaardige procedure, waardoor kan worden aangenomen dat de vragen voortvloeiend uit de operationalisatie ook daadwerkelijk erkenningsrechtvaardigheid en procedurele rechtvaardigheid meten (Van Thiel, 2015 blz 62). Om dit verder te verbeteren zouden de resultaten ook voorgelegd kunnen worden aan de respondent, maar omdat het hier gaat om resultaten die mogelijk niet per sé gunstig vallen voor de respondenten wordt daar in dit geval vanaf gezien (Vennix, 2011). De externe validiteit, de generaliseerbaarheid van het onderzoek, is bij case studies niet hoog (Van Thiel, 2015). Dat is in dit geval ook helemaal niet nodig, omdat er uitspraken gedaan worden over een set procedures. Het doel van het onderzoek is niet voor alle procedures een uitspraak te doen, maar alleen over de onderzochte procedures uitspraken te kunnen doen over waarom bepaalde factoren bijdragen aan de gevonden distributie.

3.2. Dataverzameling

In deze paragraaf wordt toegelicht welke informatie precies verzameld door het toepassen van mixed methods in de vorm van een logistische regressie en case studies. Eerst zal de manier van dataverzameling van de WOB-verzoeken worden besproken (3.2.1), daarna zal toegelicht worden hoe de data bij de case studies verzameld is (3.2.2). De paragrafen beginnen beide eerste met een toelichting welke informatie precies gezocht is en vervolgens wordt toegelicht hoe deze informatie verkregen kan worden.

3.2.1. WOB

De Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB) stelt dat overheden verplicht zijn informatie te verstrekken aan aanvragers, mist zij beschikken over deze informatie en deze niet onder de uitzonderingen van de WOB valt (Overheid.nl, 2016a). In dit onderzoek is gekozen voor het gebruik van WOB-verzoeken omdat deze een verplichte beantwoording eisen van gemeenten, waardoor er geen probleem konden optreden met non-respons. Het doel van het eerste deel van het onderzoek was om uitspraken te kunnen doen of de factoren van inkomen, aandeel jongeren, aandeel ouderen en aandeel personen met een migratieachtergrond een significante verklaring geven voor de huidige verdeling van windturbines. Via de WOB-verzoeken werd informatie verkregen over een drietal zaken die om dit doel te behalen van belang zijn: of er aanvragen zijn gedaan in de gemeente, voor welke locaties en of de gemeente deze aanvragen heeft goedgekeurd. Voor de overige informatie van de kenmerken van de inwoners van de buurten van de gemeenten worden de databestanden van het CBS (2015) gebruikt.

Om antwoord te krijgen op de drie vragen die beantwoord moeten worden voor dit onderzoek werd de volgende vraag opgesteld: *Voor welke locaties in uw gemeente heeft u in de periode 2012-2017 aanvragen ontvangen voor de plaatsing van windturbines en heeft u deze aanvragen toe- of afgewezen?* Deze vraag is via WOB-verzoeken voorgelegd aan alle 108 gemeenten van Noord-Holland en Zuid-Holland. Hierbij werd naar informatie

gevraagd die gemeenten beschikten en die niet openbaar was bij de meeste gemeenten waardoor zij verplicht waren binnen vier weken inzicht te geven in deze informatie (Overheid.nl, 2016a). Vier gemeenten hebben geen antwoord gegeven op de vraag. Twee gemeenten hebben niet geantwoord als gevolg van de mogelijkheid de informatie te kopen in het bouwarchief van de betreffende gemeenten. Van twee andere gemeenten is nooit een reactie ontvangen. Naar aanleiding van de WOB-verzoeken is nog met groot aantal gemeenten correspondentie geweest over o.a. de manier van informatie verstrekken, het mogelijk verstrekken van aanvullende informatie op initiatief van de gemeente en de aard van het onderzoek waarvoor de gegevens werden opgevraagd.

3.2.2. Case Study

Het doel van de case studies was om inzicht te krijgen in hoe overheden omgaan met bestaande procedures, wat de reacties op deze procedures zijn en wat de informele gebruiken zijn van overheden rondom deze procedures. Op deze manier kan een beeld worden gevormd van de rechtvaardigheid van deze procedures en de erkenning van belanghebbenden, waarmee kan worden aangegeven waar mogelijke oorzaken voor een onrechtvaardige verdeling liggen. De informatie die met de case studies verkregen moet worden is dus in hoeverre er sprake is van rechtvaardige procedures en erkenning.

Om inzicht te hebben in rechtvaardige procedures en erkenning, moet informatie over de dimensies van deze twee variabelen, die in de theorie (2.4) zijn besproken, worden verzameld. De volledige operationalisatie van deze twee variabelen is te vinden in bijlage II. In tabel 3.1 is een kort overzicht te vinden van de twee variabelen en de vier dimensies waarover informatie gezocht werd in dit onderzoek.

Tabel 3.1 Overzicht dimensie procedurele rechtvaardigheid en erkenning

Variabele	Definitie	Dimensies
Procedurele rechtvaardigheid	Procedure waarbij alle stakeholders betrokken worden op een gelijke wijze, waarbij het proces en de uitkomsten hiervan voor ieder duidelijk en acceptabel zijn en deze uitkomsten bereikt worden door consensus onder de betrokken stakeholders (Jenkins et al, 2016 pg 178)	<ul style="list-style-type: none"> - Eerlijke formele procedures - Eerlijke toepassing van formele procedures
Interpersonal Justice/ Erkenning	Het in acht nemen van en hechten aan gelijke waarde van de verschillende perspectieven en de mogelijkheid van deze perspectieven om deel te nemen aan de besluitvorming (Jenkins et al 2016, pg 176; Fraser, 1995)	<ul style="list-style-type: none"> - Gelijke betrokkenheid stakeholders - Gelijke toegang tot informatie

Door de operationalisatie is duidelijk welke informatie gezocht moet worden om uitspraken te kunnen doen over de rechtvaardigheid van de procedure en de erkenning en op die manier te kunnen bepalen waardoor sommige factoren invloed hebben op de verdeling van windturbines. In bijlage II is op basis van de operationalisatie ook een interviewgide opgenomen met de vragen voor een semi-gestructureerd interview. Hiervoor is gekozen omdat op deze manier alle relevante vragen voor dit onderzoek aan bod kunnen komen, zonder dat er geen ruimte meer is voor andere relevante thema's die naar voor zouden kunnen komen (Vennix, 2011). Voor de gemeente Schagen werden er interviews afgenomen met de medewerker belast met het afhandelen van aanvragen van windturbines en met een bewoner. Deze bewoner heeft al drie reguliere procedures doorlopen voor drie turbines, en de medewerker is betrokken bij alle aanvragen voor omgevingsvergunningen voor duurzame energie. Hierdoor kan er vanuit worden gegaan dat er voldoende ervaring met de procedure is om een compleet beeld hiervan te krijgen. Bij beide provincies is een semi-gestructureerd interview afgenomen met een medewerker betrokken bij het beleid wind op land. Dit beleid gaat in zowel Noord-Holland als Zuid-Holland over slechts een handvol locaties met als gevolg dat het team betrokken bij wind op land klein is. Hierdoor is het afnemen van één interview per team voldoende om een beeld te krijgen van de procedure omdat alle medewerkers actief betrokken zijn geweest bij de procedure.

3.3. Data Analyse

Op basis van de verzamelde gegevens van de WOB-verzoeken en het CBS is ten eerste een logistische regressie uitgevoerd om binnen buurten te bepalen of bepaalde kenmerken leiden tot meer of minder toewijzingen. De uitleg van de logistische regressie wordt in 3.3.1. gegeven, de voorwaarde waaraan voldaan moet worden om een logistische regressie te mogen uitvoeren zijn te vinden in bijlage III. Ten tweede is een Z-toets uitgevoerd om te bepalen of er tussen buurten verschillen ontstaan in of er aanvragen worden gedaan of niet op basis van inkomen. De Z-toets wordt toegelicht in 3.3.2. Hierna zijn de gegevens van de interviews voor de case studies geanalyseerd. Dit wordt toegelicht in 3.3.3

3.3.1. Logistische regressie

Een logistische regressie is een vorm van een regressie waarbij er sprake is van een te verklaren bi- of multinomiale afhankelijke variabele. In dit geval gaat het om een binomiale logistische regressie omdat de afhankelijke variabele slechts twee opties kent, afgewezen of toegewezen. Met een logistische regressie wordt de kans voorspeld dat er een toewijzing plaatsvindt en in hoeverre deze kans beïnvloed wordt door een afhankelijke variabele. De kans dat iets gebeurt ten opzichte van de kans dat iets niet gebeurt kan gedefinieerd worden als:

$$(1) P / (1-P) = e^{B_0 + B_1X_1 + B_nX_n}$$

Hierbij is P de kans op een gebeurtenis en laat formule 1, ook wel de odds, dus zien wat de kans is op gebeurtenis X ten opzichte van het niet voorkomen van gebeurtenis X, waarbij X in dit geval het toewijzen is van de vergunning. P kan hierbij beïnvloed worden door meerdere factoren. Het probleem van formule 1 is dat deze niet lineair is, waardoor het moeilijk is te laten zien wat de invloed van verschillende factoren op de kans P en dus op het

toewijzen is. Om dit probleem te verhelpen kan formule 1 in natuurlijk logaritme worden geschreven, zoals in formule 2

$$(2) \ln(P/1-P) = (B_0 + B_1 X_1 + B_n X_n)$$

Formule 2 geeft wel een lineair verband. Hierbij zijn B_n constanten en is X_n een bepaalde hoeveelheid of aandeel van een variabele.

Het probleem is de coëfficiënten in formule 2 moeilijk te interpreteren zijn en onduidelijkheid geven omdat het logaritmisch is geworden. Om deze reden wordt vaak de helling van het lineaire verband gevonden door deze logaritmische formule uitgedrukt in een odds-ratio, zoals te zien in formule 3

$$(3) e^{B_n}$$

Deze odds-ratio drukt laat de verandering van de odds zien door een stijging van X met 1. Dit betekent dat de odds-ratio een constante vermenigvuldiging weergeeft van de odds dat gebeurtenis X plaatsvindt. Bij een binomiale regressie wordt dus altijd de helling van de odds-ratio gegeven waarbij deze weergeeft wat de invloed van een stijging van variabele X met 1 is op de odds van een gebeurtenis X , de kans dat iets wel gebeurt ten opzichte dat het niet gebeurt. Als deze ratio precies 1 is dan gebeurt er niks en is er geen effect van variabele X . Als deze ratio boven de 1 dan is er een positief effect, omdat het een vermenigvuldiging betekent die de odds groter maken dat een gebeurtenis plaatsvindt. Andersom als deze odds-ratio onder de 1 komt te liggen zorgt de vermenigvuldiging voor een negatief effect en heeft de variabele waar deze odds-ratio bij hoort een negatief effect op de totale odds dat een gebeurtenis plaatsvindt.

In dit onderzoek is het toewijzen van de vergunning voor een windturbine gebeurtenis X , de afhankelijke variabele. De odds-ratio's die onderzocht zullen worden zijn van de onafhankelijke variabelen waarbij gekeken wordt wat de invloed is van een stijging van 1 eenheid bij één van de onafhankelijke variabelen op de odds dat gebeurtenis X plaatsvindt.

3.3.2. Z-toets

Een Z-toets wordt toegepast om te toetsen of een verwachte waarde en een werkelijke waarde overeenkomen wanneer er een steekproef uit een populatie wordt genomen. Met een Z-toets kun je dus bepalen wat de kans is dat het gevonden gemiddelde gelijk is aan het verwachte gemiddelde. De nulhypothese bij de toets gaat er dus vanuit dat het gemiddelde van de steekproef en die van de populatie gelijk zijn. Is de Z-waarde te hoog of te laag dan moet deze hypothese verworpen worden en dan verschillen de steekproef en de populatie van elkaar. In dit geval gaat het erom of het gemiddelde inkomen van de buurten waar wel aanvragen zijn gedaan gelijk is aan het gemiddelde inkomen van alle buurten. De nulhypothese is dat dit zo is, de alternatieve hypothese dat dit niet zo is. In figuur 3.1 is de formule van de Z-toets te zien

$$z = \frac{\bar{x} - \mu_0}{\sigma / \sqrt{n}}$$

Figuur 3.1 formule Z-toets

Binnen deze formule is \bar{x} het gemiddelde van de de meting, μ het gemiddelde van de groep, σ de standaarddeviatie van de populatie en n het aantal observaties in de steekproef.

3.3.3. Analyse interviews

Voor de analyse van de verzamelde interview data zijn deze getranscribeerd en vervolgens gecodeerd met de hand. Bij het coderingsproces worden stukken tekst uit de interviews omgezet in categorieën van verzamelde informatie (Creswell, 2013). Hierdoor ontstaan stukken tekst met een eigen categorie die weer gelinkt kunnen worden aan andere stukken tekst met eenzelfde categorie om zo gemakkelijker te analyseren. Met het coderen wordt de analyse van de transcripten van de interviews inzichtelijk en betrouwbaarder bij herhaling. Er wordt gebruik gemaakt van prefigured coding, deductief coderen (Creswell, 2013). Hierbij worden codes toegekend op basis van de theorie, in dit geval op basis van de operationalisatie van erkenning en rechtvaardige procedure. Er zijn uiteindelijk 12 families van codes ontstaan op basis van 57 codes. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld de familie van gelijke weet van de mogelijkheid tot inspraak, gelijke informatie of de consistentie van de procedures. Deze 12 codefamilies konden weer gekoppeld worden ondergebracht worden bij vier hoofdfamilies worden ondergebracht die de dimensies van procedurele rechtvaardigheid en erkenning vormden: eerlijke formele procedure, eerlijke toepassing van de procedure, gelijke betrokkenheid en gelijke informatie. Een overzicht hiervan is te vinden in bijlage IV. Er moet wel rekening worden gehouden met het feit dat er ook onverwachte stukken tekst zijn en dat hiervoor nieuwe codes buiten de theorie toegevoegd moeten kunnen worden (Creswell, 2013). Op basis hiervan kon bepaald worden waar er volgens de interviews mogelijke fouten zitten in de rechtvaardigheid van de procedure en de erkenning.

4. Een onrechtvaardige verdeling?

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de analyse van de gegevens van de WOB-verzoeken gepresenteerd. Eerst zullen de logistische regressies met én zonder uitbijters worden laten zien en zal besproken welke van de hypothese 1,3,4 & 5 op basis van de resultaten kunnen worden aangenomen en worden verworpen. Hierna zullen de resultaten van de Z-toetsen worden besproken en zal een conclusie over de houdbaarheid van hypothese 2 worden getrokken. Er wordt afgesloten met een overzicht van de bevindingen en een vooruitblik naar het volgende hoofdstuk.

4.1. Logistische Regressie met uitbijters

Met de logistische regressie wordt getoetst in hoeverre de verklarende variabelen inkomen, leeftijd en achtergrond bijdragen aan het voorspellen van het toe- of afwijzen van omgevingsvergunningen voor windturbines. De nulhypothese bij een logistische regressie is dat het toevoegen van verklarende variabele aan de constante variabele geen verbetering van het model oplevert. In tabel 4.1 is te zien dat het toevoegen van de verklarende variabelen echter wel een significant model oplevert omdat het significantieniveau onder de 5% ligt. Dit betekent dat in ieder geval één van de gebruikte verklarende variabelen bijdraagt aan de voorspelling of een windturbine wordt toe- of afgewezen nadat een aanvraag is ingediend.

Tabel 4.1 Overzicht significantie model

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	11,606	4	,021
	Block	11,606	4	,021
	Model	11,606	4	,021

Het model heeft een Cox & Snell R-kwadraat van 0,109 en een Nagelkerke van 0,167. Deze Pseudo R-kwadraat maten laten zien welk deel van de variantie van de afhankelijke variabele door het model wordt verklaard. Hoe dichter de score bij 1 komt te liggen hoe groter aandeel van de variantie verklaard wordt. De scores die het model krijgt voor deze R-kwadragen is redelijk laag en daarom is de voorspellingskracht van het model als zwak te zien. Het model zonder de verklarende variabelen met alleen een constante verklaart 78,2% van de variantie. Door de vier verklarende variabelen toe te voegen wordt het aantal goed voorspelde toe- of afwijzingen 79,2%. Weliswaar is dit een zeer beperkte verbetering, maar toch is het een verbetering.

In tabel 4.2 is een overzicht te zien van het model. Uit het model valt op dat alleen het aandeel jongeren een significante bijdrage levert, waarbij de Wald-toets 3,898 is en de significantie <0.05 is. Alle andere verklarende variabelen leveren dus geen significante bijdrage aan het model. De odds-ratio (Exp(B)) laat de verandering van de afhankelijke variabele zien bij een stijging van de onafhankelijke variabele, waarbij een stijging van 1 bij een onafhankelijke variabele de odds op het voorkomen van een toewijzing e^{B_1} keer zo groot

wordt. De odds is de kans dat iets wel zal optreden in verhouding tot dat het niet optreedt, in dit geval een toewijzing ten opzichte van een afwijzing. Deze stijgt in dit geval omdat $\text{Exp}(B) > 1$ wat betekent dat een stijging van 1 bij het aandeel jongeren een vermenigvuldiging van de odds geeft van 45120,453. De grote van dit getal is te verklaren omdat een stijging van 1 in dit geval een stijging van het aandeel van de bevolking zou betekenen van 1. Dit is overduidelijk niet mogelijk want het aandeel ligt tussen de 0 en 1 dus 1 optellen zou leiden tot een aandeel jongeren groter dan de totale bevolking. Om deze reden is het beter te kijken naar een stijging van het aandeel jongeren van 0,01 ofwel 1%. Dit betekent een odds-ratio niet van e^{B1} maar van een odds-ratio van $e^{B1 * 0,01}$ moet worden berekend. Dit kan de gegeven odds-ratio tot de macht 1/100 te nemen ofwel, $45120,453^{0,01}$. Dit is gelijk aan een odds-ratio van 1,113.

Tabel 4.2 Overzicht model met alle variabelen en uitbijters

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	AandeelJongeren	10,717	5,428	3,898	1	,048	45120,453
	Aandeel ouderen	3,519	4,065	,749	1	,387	33,751
	Aandeel migranten	-2,923	2,130	1,882	1	,170	,054
	g_ink_pi	,048	,058	,690	1	,406	1,049
	Constant	-3,106	2,670	1,353	1	,245	,045

Een odds-ratio van 1,113 bij een stijging van het aandeel jongeren in de bevolking met 0,01 ofwel 1% betekent dat wanneer er 1% meer jongeren in een buurt woont de odds dat een vergunning voor een turbine wordt toegewezen stijgt met 1,113 keer en dus groter wordt. Al met al is in dit model alleen het aandeel jongeren significant van invloed, waarbij de odds op een vergunning die wordt toegewezen per 1% meer jongeren vermenigvuldigt wordt met 1,113. Dit betekent dat op basis van het model met uitbijters verworpen kan worden dat het inkomen (H1), het aandeel ouderen (H5) of het aandeel personen met een migratieachtergrond (H5) van invloed is op de toe- of afwijzing van vergunningen. Alleen het aandeel jongeren (H4) is van invloed op de toe- en afwijzing van vergunningen.

4.2. Logistische Regressie zonder uitbijters

In onderstaande paragraaf wordt dezelfde regressie nogmaals uitgevoerd maar nu zonder de uitbijters. Aan de ene kant zijn uitbijters niet per sé een probleem omdat het niet over foute metingen gaat. Ook in dit geval kan er vanuit worden gegaan dat de metingen van het CBS kloppen. Aan de andere kant is het belangrijk om toch ook zonder uitbijters een regressie uit te voeren omdat deze uitbijters uitzonderlijke afwijkende waarden zijn. Deze beïnvloeden de uitkomsten van de regressie sterk, maar zijn niet veel voorkomend en hebben daardoor een onredelijk grote invloed op de uitkomsten van de regressie.

De logistische regressie zonder uitbijters geeft een zeer significant model zoals te zien is in tabel 4.3. De significantie is <5% wat betekent dat in ieder geval één van de gebruikte variabelen een significante bijdrage levert aan het bepalen van de kans dat een omgevingsvergunning voor een windturbine wordt goedgekeurd.

Tabel 4.3 *Overzicht significantie model met uitbijters*

<i>Omnibus Tests of Model Coefficients</i>				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	27,250	4	,000
	Block	27,250	4	,000
	Model	27,250	4	,000

In tabel 4.4 is een overzicht van de kwaliteit van de voorspelling van het model. Het model heeft een deviance van 32,764. Hoe lager dit getal hoe beter de regressie en hoe kleiner de afwijking tussen de voorspelde lineaire lijn en de werkelijke waarde. Bij het model met de uitbijters was de deviance nog 94,270 wat betekent dat het model met uitbijters al een stuk lagere deviance heeft en dus lineaire lijn heeft die een kleinere afstand heeft tot de werkelijke waarnemingen. De pseudo R-kwadraat maten geven een uiteenlopend beeld, maar wel een beeld van een model dat een stuk meer van de gevonden variantie kan verklaren en ook in ieder geval rond de grens van 0,3 ligt, die wordt gezien als noodzakelijk voor een redelijk model. Het model zonder de verklarende variabelen met alleen een constante verklaart 87,3% van de variantie. Door de vier verklarende variabelen toe te voegen wordt het aantal goed voorspelde toe- of afwijzingen 89,9%. Weliswaar is dit een zeer beperkte verbetering, maar toch is het een verbetering.

Tabel 4.4 *De kwaliteit van het model*

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerk e R Square
1	32,764 ^a	,292	,548

Tabel 4.5 geeft een overzicht van het model met haar verklarende variabelen. Hieruit is te halen dat alle variabelen behalve het inkomen van inwoners een significante bijdrage leveren aan het model. Het aandeel migranten is het meest significant met een waarde <1%, terwijl ook het aandeel jongeren en het aandeel ouderen een significantieniveau <5% hebben. Bij alledrie deze variabelen speelt het probleem dat ze net als bij het model met uitbijters een odds-ratio krijgen voor een toename van 1. Dit kan niet bij een aandeel, want dan zou het aandeel van één van deze groepen boven de 100% uitkomen van de populatie. Omdat alledrie een odds-ratio kleiner dan 1 hebben betekent dit dat ze de kans op een toewijzing verlagen. De ratio is echter zo klein dat deze 0 nadert, waardoor er geen getal gegeven wordt. In werkelijkheid is de odds-ratio voor het aandeel jongeren $2,36 \cdot 10^{-41}$, voor ouderen $1,08 \cdot 10^{-31}$ en voor het aandeel migranten $8,46 \cdot 10^{-20}$. Bij al deze getallen geldt dat om de odds-ratio te geven voor een stijging van 0,01, ofwel 1% in het aandeel van deze groepen in de bevolking, er $(x)^{0,01}$ moet plaatsvinden zoals eerder toegelicht bij de regressie met uitbijters. Bij jongeren geeft dit een odds-ratio voor een stijging van 1% van 0,39. Dit betekent dat de odds op een toewijzing vermenigvuldigd worden met 0,39 als het aandeel jongeren met 1% stijgt en de odds op een toewijzing dus afnemen.

Tabel 4.5 Overzicht model met alle verklarende variabelen

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	AandeelJongeren	-93,547	41,230	5,148	1	,023	,000
	Aandeel ouderen	-71,301	29,919	5,679	1	,017	,000
	Aandeel migranten	-43,916	15,597	7,928	1	,005	,000
	g_ink_pi	,222	,176	1,592	1	,207	1,249
	Constant	42,968	17,229	6,220	1	,013	4,58E+18

Bij ouderen betekent dit een odds-ratio voor een stijging van het aandeel ouderen van de bevolking met 1% van 0,49. Dit betekent dat de odds dalen met een vermenigvuldiging van 0,49 bij een stijging van het aandeel ouderen met 1%. Dit is dus een kleinere daling dan bij de jongeren. Voor het aandeel migranten betekent dit een odds-ratio voor een stijging van het aandeel met 1% van 0,64. Dit betekent dat de odds dat een omgevingsvergunning voor een windturbine wordt goedgekeurd dalen met een vermenigvuldiging van 0,64. Uit het logistische model zonder uitbijters kan alleen nog verworpen worden dat inkomen van invloed is op het toe- en afwijzen van vergunningen (H1). Het aandeel jongeren (H4), het aandeel personen met een migratieachtergrond (H3) en het aandeel ouderen hebben allemaal wel invloed (H5).

4.3. Z-Toets voor vergelijking populatie

Er zijn drie Z-toetsen uitgevoerd om hypothese 2 te testen of er een verschil in inkomen is tussen de locaties waar wel vergunningen voor windturbines zijn aangevraagd en de gebieden waar dit niet gebeurt is. De formule voor de Z-toets was als volgt

$$z = \frac{\bar{x} - \mu_0}{\sigma / \sqrt{n}}$$

De eerste Z-toets kijkt naar alle vergunningen die zijn aangevraagd en vergelijkt of het inkomen in deze buurten gelijk is aan het inkomen in alle buurten van Noord-Holland en Zuid-Holland. Het gemiddelde inkomen in de buurten met aanvraag is 29.846, het gemiddelde inkomen van alle buurten is 33.639, met een standaarddeviatie van 10.2. Het aantal aanvragen was 101, maar daarvan was maar 57 unieke buurten. Als de formule wordt ingevuld geeft dat de volgende formule

$$\frac{29.846 - 33.360}{\frac{10.2}{\sqrt{57}}} = -2.6$$

Op basis van een Z-tabel kan geconcludeerd worden dat een Z-score van -2.6 duidt op een significante afwijking. Dit betekent dat H2, er is een verschil in inkomen tussen buurten met en zonder aanvragen aangenomen moet worden. Er blijkt een verschil in inkomen te bestaan tussen buurten met aanvragen en zonder aanvragen.

Dit kan verder uitgesplitst worden om te zien of er verschil is tussen de twee onderzochte provincies. In de tweede Z-toets wordt gekeken naar alle vergunningen die zijn aangevraagd

in Noord-Holland en wordt het inkomen in alle buurten met een aanvraag vergeleken met het inkomen van alle buurten in Noord-Holland. Het gemiddelde inkomen in de buurten met aanvraag is 28.434, het gemiddelde inkomen van alle buurten is 34.143, met een standaarddeviatie van 10.8. Het aantal aanvragen was unieke buurten was 32

$$\frac{28.434-34.143}{\frac{10.8}{\sqrt{34}}} = -3.0$$

Op basis van een Z-tabel kan geconcludeerd worden dat een Z-score van -3.0 duidt op een significante afwijking. Dit betekent dat H2a, er is een verschil in inkomen tussen buurten met en zonder aanvragen in de provincie Noord-Holland aangenomen moet worden. Er blijkt een verschil in inkomen te bestaan tussen buurten met aanvragen en zonder aanvragen in de provincie Noord-Holland

In de derde Z-toets wordt gekeken naar alle vergunningen die zijn aangevraagd in Zuid-Holland en wordt het inkomen in alle buurten met een aanvraag vergeleken met het inkomen van alle buurten in Zuid-Holland. Het gemiddelde inkomen in de buurten met aanvraag is 33.715, het gemiddelde inkomen van alle buurten is 33.378, met een standaarddeviatie van 9.8. Het aantal aanvragen was unieke buurten was 25.

$$\frac{33.715-33.378}{\frac{9.8}{\sqrt{25}}} = 0.2$$

Op basis van een Z-tabel kan geconcludeerd worden dat een Z-score van 0.2 duidt op geen significante afwijking. Dit betekent dat H2b, er is een verschil in inkomen tussen buurten met en zonder aanvragen in de provincie Zuid-Holland, verworpen moet worden. Er blijkt geen verschil in inkomen te bestaan tussen buurten met aanvragen en zonder aanvragen in de provincie Zuid-Holland

4.4. Overzicht

In deze thesis zal met de data van de regressie met uitbijters worden gewerkt om twee redenen. Ten eerste is dit omdat er 20 uitbijters waren op een populatie van 101. Dit is een dusdanig groot aantal dat door het verwijderen van al deze aanvragen de data er gewoon heel erg door wordt veranderd. Ten tweede is dit omdat de resultaten van de regressie zonder uitbijters niet aannemelijk zijn op basis van de theorie. Aan de ene kant kan dit geen argument zijn, maar tegelijk is het zo dat in eerdere onderzoeken deze factoren een verhoogde kans gaven op een windturbine (Van der Horst & Toke, 2007; Liljenfeldt & Petterson, 2017). Dat nu plotseling drie factoren de kans op een goedkeuring zouden verkleinen in plaats van vergroten lijkt onwaarschijnlijk. De resultaten uit de regressie met uitbijters lijken veel meer in overeenstemming met eerdere onderzoeken en zullen daarom verder worden gebruikt

In tabel 4.6 wordt een overzicht gegeven van de bevindingen van dit hoofdstuk. Hieruit kunnen een aantal dingen worden opgemaakt. Ten eerste is alleen het aandeel jongeren van invloed op het toe- en afwijzen van vergunningen voor windturbines. Ten tweede is er een significant verschil in inkomen tussen buurten waar een aanvraag wordt gedaan en waar geen aanvraag wordt gedaan. Als dit wordt uitgesplitst naar provincie blijkt dat alleen in de provincie Noord-Holland er een significant verschil in inkomen is tussen buurten met en

zonder aanvragen voor windturbines. In Zuid-Holland blijkt dit verschil niet te bestaan. Deze vaststellingen betekenen dat er onrechtvaardigheid bestaat bij het toe- en afwijzen van vergunningen omdat het aandeel jongeren van invloed is. Ook bestaat er onrechtvaardigheid in de spreiding van vergunningen *in* Noord-Holland omdat het inkomen in de wijken met een vergunning significant lager ligt dan het gemiddelde inkomen in de provincie. Er kan gesproken worden van onrechtvaardigheid omdat de factoren inkomen en het aandeel jongeren ervoor zorgen dat de verdeling anders is dan als deze factoren constant waren geweest voor elke locaties. Omdat nu blijkt er een groot verschil in inkomen is, moet geconcludeerd worden dat *niet* alle inkomensgroepen gelijk geraakt worden en er dus verschil bestaat zonder directe aanleiding. Dit betekent dat er sprake is van onrechtvaardigheid. In het volgende hoofdstuk zal worden bekeken waar in de rechtvaardigheid van de procedure en erkenning fouten zijn gemaakt die deze onrechtvaardigheden zouden kunnen verklaren.

Tabel 4.6 Overzicht bevindingen hoofdstuk 4

Hypothese	Aangenomen/Verworpen
<i>H1</i> : Hoe welvarender de buurt, hoe vaker een omgevingsvergunning voor windturbines wordt afgewezen	Verworpen
<i>H2</i> : Buurten met een aanvraag zijn armer dan de gemiddelde buurt	Aangenomen
<i>H2a</i> : Buurten met een aanvraag zijn armer dan de gemiddelde buurt in de provincie Noord-Holland	Aangenomen
<i>H2b</i> : Buurten met een aanvraag zijn armer dan de gemiddelde buurt in de provincie Zuid-Holland	Verworpen
<i>H3</i> : Hoe groter het aandeel personen met een migrantenachtergrond in een buurt, hoe meer omgevingsvergunningen voor windturbines worden toegekend	Verworpen
<i>H4</i> : Hoe groter het aandeel jongeren in een buurt, hoe meer omgevingsvergunningen voor windturbines worden toegekend	Aangenomen
<i>H5</i> : Hoe groter het aandeel ouderen in een buurt, hoe meer omgevingsvergunningen voor windturbines worden toegekend	Verworpen

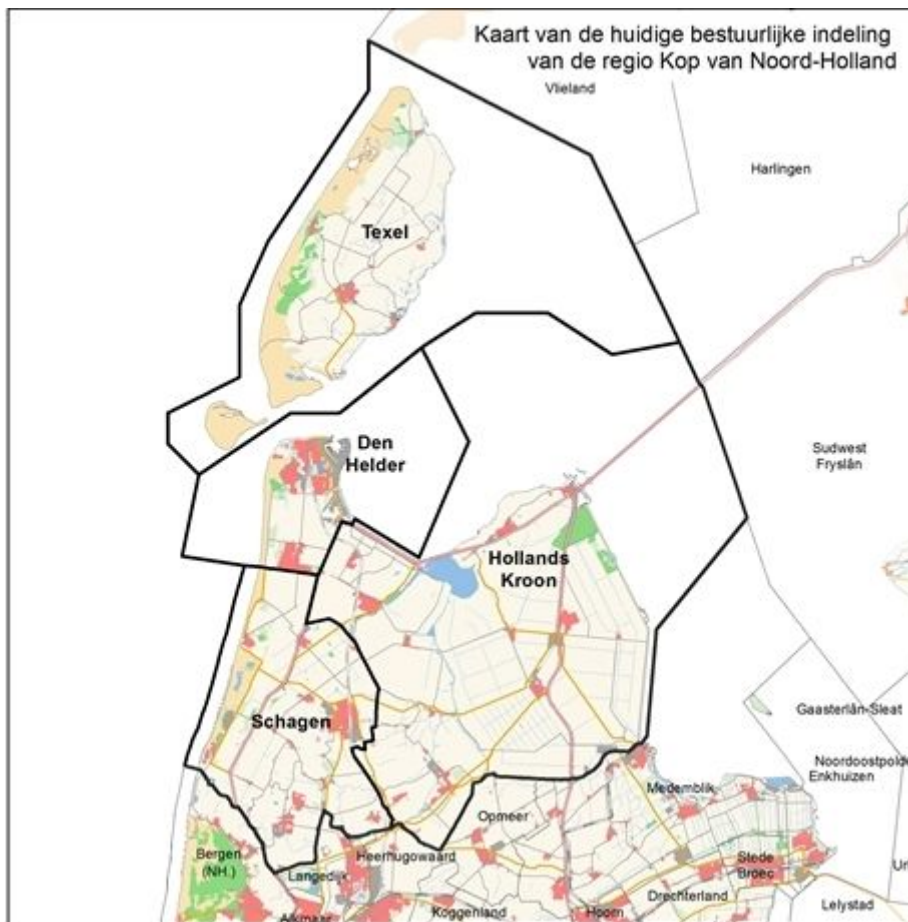
5. Onrechtvaardigheid door procedures?

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de drie case studies gepresenteerd op basis de uitkomsten van de vier interviews te vinden in bijlage IV. Hierbij wordt elke keer dezelfde volgorde aangehouden. Eerst wordt er een introductie gegeven van de gemeente of provincie met daarbij de rol in het toe- of afwijzen van windturbines en het aanwijzen van locaties. Hierna worden de procedures die doorlopen worden door deze overheid voor de toe-of afwijzing en het aanwijzen van locaties tegen het licht gehouden. Vervolgens wordt er gereflecteerd op de erkenningsrechtvaardigheid en de procedurele rechtvaardigheid bij het toepassen van deze procedures.

Dimensies van procedurele rechtvaardigheid waren eerlijke formele procedures en eerlijke toepassing van deze procedures (Niehoff & Moorman, 1993). Eerlijke formele procedures zijn zo ingericht dat betrokkenen inspraak hebben, dat deze inspraak invloed heeft, dat procedures consistent zijn en dat beslissingen onderbouwd uitgelegd kunnen worden (Niehoff & Moorman, 1993; Ambrose & Schminke, 2003). Eerlijke toepassing van procedures gaat over het voorkomen van vooroordelen, het gelijk behandelen van de deelnemers en het geven van gelijke rechten en invloed in een procedures (Mazerolle, Antrobus & Bennett, 2013). Dimensies van erkenning waren gelijke betrokkenheid en gelijke informatie. Met gelijke betrokkenheid van stakeholders wordt bedoeld dat alle betrokkenen kans moeten hebben om hun visie te geven, dat ze weten dat ze dit kunnen geven en dat ze die op eenzelfde manier mogen geven (Colquitt, 2001). Met gelijke informatie wordt bedoeld dat mensen weliswaar inspraak kunnen geven maar dat het hierbij ook van belang is dat betrokkenen beschikken over alle informatie, dat zij weten welke informatie relevant is en dat zij de gegeven informatie kunnen begrijpen (Jenkins et al, 2016). Eerst zal de gemeente Schagen worden toegelicht, vervolgens de provincie Noord-Holland en tot slot de provincie Zuid-Holland. Aan de hand van deze resultaten wordt aan het einde van het hoofdstuk bepaald waar de onrechtvaardigheid gevonden in hoofdstuk 4 vandaan komt.

5.1. Schagen

De gemeente Schagen is een gemeente in de Kop van Noord-Holland met ongeveer 46.000 inwoners (CBS, 2015). In figuur 5.1 is een kaart van de gemeente en omliggende gemeenten te zien.. De gemeente strekt zich uit langs de Noord-Hollandse kust van iets boven Bergen tot vlak aan Huisduinen, gemeente Den Helder (Noord-Holland, z.j.). De gemeente omvat meer dan twintig dorpen waarvan Tuitjenhorn, Sint Maarten, Callantsoog en Schagen de grootste zijn In de periode 2012-2017 heeft de gemeente vier aanvragen ontvangen voor windturbines. Drie hiervan waren in het gehucht Sint Maartensvlotbrug, één in het nabijgelegen Burgerbrug. In drie gevallen ging het om het vervangen van een bestaande solitaire turbine, in één geval ging het om het plaatsen van een nieuwe turbine. De drie aanvragen voor het vervangen van een bestaande turbine zijn in eerste instantie goedgekeurd, de aanvraag voor het plaatsen van een nieuwe turbines is afgewezen. Voor één van de drie vervangingen is een rechtszaak door de provincie Noord-Holland aangespannen tegen de gemeente Schagen. Deze is uiteindelijk door een uitspraak van de Raad van State verloren door de gemeente waardoor ook deze vergunning afgewezen moest worden (Raad van State, 2018).

Figuur 5.1 Kaart locatie gemeente Schagen Bron: Provincie Noord-Holland, 2013

5.1.1. De procedures (WRO, WABO, AWB)

Gemeenten in Nederland moeten een WABO-procedure volgen om een aanvraag voor een omgevingsvergunning voor een windturbine te beoordelen (Overheid.nl, 2018). Deze wet algemene bepalingen omgevingsrecht schrijft twee typen procedures voor: een uitgebreide en een reguliere procedure. Voor het aanwijzen van locaties moeten gemeenten een bestemmingsplanwijziging doorvoeren via de wet ruimtelijke ordening, WRO (Overheid.nl 2016b). Gemeenten kunnen dus via drie procedures te maken krijgen met een windturbine; een bestemmingsplanwijziging, een reguliere omgevingsvergunningprocedure en een uitgebreid omgevingsvergunningprocedure.

De reguliere procedure wordt ingezet op het moment dat een bestemmingsplan reeds voorziet in de komst van een windturbine (Overheid.nl, 2018a). Dat betekent dat er al locaties zijn aangewezen voor windturbines en dat meestal ook al is vastgesteld hoeveel MW deze turbine mag hebben (Persoonlijke communicatie, 25 mei 2018a). Op het moment dat er een omgevingsvergunning wordt aangevraagd voor zo'n locatie dan treedt de reguliere procedure in werking. Deze procedure is vastgelegd in WABO artikel 3.7 tot en met 3.9 en in hoofdstuk 4.1 van de AWB (Overheid.nl 2018a; Overheid.nl 2018b). Bij deze procedure komt de aanvraag binnen bij de gemeente, die dit vervolgens bekend moet maken. Hierna mag de gemeente alleen nog toetsen aan het 'bestemmingsplan, welstand en bouwbesluit. Voldoet het aan deze kaders dan moet je de omgevingsvergunning verlenen' (persoonlijke communicatie, 25 mei 2018a). De gemeente mag dan dus alleen nog kijken of de turbine

voldoet aan de eisen gesteld in de wet voor het plaatsen van een turbine, maar kan deze niet op andere gronden afwijzen. De eigenaar levert bij de aanvraag de gegevens hierover aan op basis van een rapport opgesteld door een expert (persoonlijke communicatie, 25 mei 2018a). Er is geen mogelijkheid tot inspraak meer voor belanghebbenden omdat deze mogelijkheid al is geweest op het moment dat het bestemmingsplan werd vastgesteld (overheid.nl, 2018b).

Als een omgevingsvergunning wordt aangevraagd voor een turbine die niet vastgelegd is in het bestemmingsplan dan moet er of een bestemmingsplanwijziging plaatsvinden of een uitgebreide omgevingsprocedure worden ingezet (persoonlijke communicatie, 25 mei 2018a). Beide procedures hebben een min of meer gelijke strekking omdat ze gericht zijn op het inpassen van een windturbine in het landschap en hierbij de procedure moeten volgen vastgelegd in de algemene wet bestuursrecht, de AWB (overheid.nl, 2018b). Hierbij levert de aanvrager op het moment van de aanvraag eenzelfde rapportage in over de turbine als bij de reguliere procedure. De gemeente moet vervolgens aankondigen dat een bestemmingsplanwijziging plaatsvindt dan wel een omgevingsvergunning is aangevraagd (overheid.nl, 2018a; overheid.nl, 2018b; overheid.nl, 2016b). Hiernaast moet de gemeente ook de informatie voor de aanvraag openbaar maken zodat mensen inzicht hebben in de beschikbare informatie (overheid.nl 2018b).

Op het moment dat de aankondiging van de aanvraag dan wel de wijziging openbaar is kan iedereen een zienswijze indienen over de beoogde plannen (persoonlijke communicatie, 25 mei 2018a). Zienswijzen zijn inhoudelijke reacties op de plannen met onderbouwde argumenten en kunnen mondeling en schriftelijk worden ingediend bij de gemeente. De gemeente deelt de zienswijzen met de initiatiefnemer (persoonlijke communicatie, 25 mei 2018b) en neemt vervolgens de argumenten in overweging. Hierbij probeert de gemeente nog tegemoet te komen aan ingebrachte bezwaren (persoonlijke communicatie, 25 mei 2018a). Soms wordt op basis van de zienswijzen de aangevraagde vergunning nog aangepast waarop iedereen die een zienswijze had ingediend in de eerste fase nogmaals een zienswijze kan indienen (Persoonlijk communicatie, 25 mei 2018a). Tot slot neemt de gemeente een besluit en beantwoordt de indieners van de zienswijzen waarom hun argument wel of niet is meegenomen in het genomen besluit in een nota van beantwoording (overheid.nl 2018b). Het besluit wordt genomen op basis van wettelijke kaders, de geldende provinciale ruimtelijke verordening en met het oog op een goede ruimtelijke ordening (overheid.nl 2018a). Nadat het besluit is genomen, is het niet meer mogelijk om via de gemeente protest aan te tekenen. Er rest alleen nog de weg naar de rechter voor belanghebbenden die het hier niet mee eens zijn. In tabel 5.1 wordt een overzicht van de gebruikte procedures door de gemeente Schagen gegeven.

Tabel 5.1 Overzicht procedures gemeente Schagen

	Reguliere procedure	Uitgebreide procedure
Wanneer	Aanvraag die binnen het bestemmingsplan past. Hierbij is locatie al aangewezen en meestal technische kwalificaties van de molen reeds vastgesteld.	Aanvraag waarin niet voorzien is in het bestemmingsplan van gemeente of provincie, maar waar geen verordeningen komst verbieden.
Inspraak over locatie	Nee	Ja, via zienswijzen
Traject gemeente	Aanvraag → Openbaarmaking → Toetsing bestemmingsplan, welstand en bouwcommissie → Goedkeuren of afkeuren	Aanvraag → Openbaarmaking → Zienswijzen indienen → Overleg, mogelijke wijzigingen voorstellen → Nota van beantwoording → Goedkeuren of Afkeuren

5.1.2. Procedurele rechtvaardigheid Schagen

In het geval van de reguliere procedure hebben omwonenden geen inspraak meer (overheid, 2018b). Zij hadden al gebruik moeten maken van de mogelijkheid voor inspraak bij het vaststellen van het bestemmingsplan. Hierbij wordt verondersteld dat de vaak veel minder concrete afspraken in een bestemmingsplan die ook nog eens over vele andere onderwerpen gaat aanleiding zou hebben gegeven tot het indienen van zienswijzen. Mensen hebben dus de kans gehad te reageren op een mogelijke windturbine en hebben later bij het indienen van de vergunning geen formele mogelijkheid tot inspraak nog invloed op de uitkomst. De procedure is consistent omdat deze vastgelegd is in de AWB en de WABO en simpelweg aan vaste wettelijke kaders toetst (overheid 2018b; overheid 2018a). De beslissing wordt genomen op basis van de informatie aangeleverd door een expert en gecheckt door de gemeente waarbij deze informatie getoetst wordt aan de wettelijke kaders en aan de eisen in het bestemmingsplan (persoonlijke communicatie, 25 mei 2018a). Het gevolg is dat het besluit duidelijk onderbouwd is en dat het ook inzichtelijk te maken is waarom het besluit genomen is.

In het geval van de uitgebreid omgevingsvergunningprocedure of bij een wijziging van het bestemmingsplan is er wel mogelijkheid tot inspraak. Een ieder kan in eerste instantie een zienswijze indienen (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Wanneer er nog wijzigingen in de aanvraag hierdoor plaatsvinden kunnen de indieners van de zienswijzen in de eerste ronde nogmaals een zienswijze indienen. De invloed van de indieners van zienswijzen is gelijk. De aanvrager heeft als enige meer invloed omdat hij of zij de zienswijze ook te zien krijgt en op basis hiervan ook een reactie kan formuleren (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Dit is echter niet vreemd aangezien de aanvrager ook op basis hiervan een beslissing moet nemen en een besluit over zijn eigen aanvraag moet verdedigen. De procedure is net als bij de reguliere procedure vastgelegd in de wet en daardoor consistent (overheid 2018b). Wel is het afhankelijk van het draagvlak en het initiatief van de aanvrager mogelijk dat de gemeente nog een hoorzitting organiseert waarbij indieners van zienswijzen hun argumenten kunnen toelichten of dat er een informatieavond komt (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Dit is niet vastgelegd in de wet maar wel een mogelijkheid waar de gemeente Schagen in het geval dat het draagvlak ontbreekt gebruik van zou maken.

Het besluit moet goed onderbouwd worden, maar het is niet zoals bij de reguliere procedure dat het simpelweg aan wettelijke kaders kan worden getoetst. Er moet ook nog een afweging gemaakt worden naast deze kaders over het leefklimaat. Zoals een medewerker van de gemeente Schagen zegt: 'Een goede ruimtelijke ordening gaat met name over een goed woon- en leefklimaat en dat is eigenlijk het ruime afwegingskader waar je naar kijkt' (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Deze afweging geeft ruimte voor een besluit dat weliswaar goed onderbouwd is maar dat ook anders had kunnen uitvallen afhankelijk van het gewicht wat diegene aan de verschillende argumenten geeft. Het besluit is dus onderbouwd bij een uitgebreide procedure of wijziging maar had ook net anders kunnen uitvallen afhankelijk van een menselijke inschatting.

Bij de reguliere procedure wordt iedereen gelijk behandeld. Iedereen krijgt namelijk de aankondiging dat er een vergunning gewijzigd gaat worden, maar niemand kan hiertegen beroep aantekenen en niemand behalve de gemeente en de initiatiefnemer heeft invloed op de procedure. Tegen het besluit kunnen alleen belanghebbenden een gerechtelijke procedure beginnen (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a).

Bij een uitgebreide omgevingsprocedure kan eenieder een zienswijze indienen, ook mensen die niet per sé belanghebbend zijn. De gemeente Schagen is hier ook blij mee en een medewerker zegt hierover "Kijk als iemand uit Groningen zegt en je denkt die heeft een punt daar hebben we helemaal niet aan gedacht. En de zienswijze procedure is ook bedoeld om het besluit beter te maken en zo zien we dat ook (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a)'. De gemeente behandelt alle zienswijzen dan ook gelijk, al geeft een initiatiefnemer hierbij aan dat het eigenlijk vreemd is dat een belanghebbende hetzelfde wordt behandeld als andere mensen bij zo'n procedure (persoonlijke communicatie 25 mei 2018b). Er kan alleen wel getwijfeld worden of de invloed van alle betrokkenen echt gelijk is. De gemeente behandelt alle zienswijzen en moet deze ook onderbouwd beantwoorden maar heeft zoals eerder aangegeven wel meer eigen afwegingsruimte bij deze procedure. Een initiatiefnemer geeft aan over tegenstanders: 'zij bellen onmiddellijk de krant en gaan een enorme stampij maken en spelen op de man [...] Ze [de gemeente] zijn gewoon echt serieus bang voor die mensen, echt bang van ze' (persoonlijke communicatie 25 mei 2018b). Dit zou ertoe kunnen leiden dat mensen die media aandacht zoeken en zeer fel in de discussie zijn uiteindelijk meer invloed hebben op de beslissing van de gemeente dan redelijkerwijs te verwachten zou zijn (Persoonlijke communicatie 25 mei 2018b)..

5.1.3. Erkenning Schagen

Bij de reguliere procedure heeft niemand een kans om een visie te geven, doordat aangenomen wordt dat mensen dat al gedaan zouden hebben tijdens een inspraak bij de bestemmingsplanwijziging (overheid.nl 2018b). Hierbij is er dus geen inspraak en mensen kunnen er dus ook niet van op de hoogte zijn of deze op eenzelfde manier geven.

Bij de uitgebreide procedure of een wijziging heeft zoals eerder aangegeven eenieder de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen over een voorliggend voorstel (overheid.nl 2018b; persoonlijke communicatie). Het lastige is alleen dat het goed mogelijk is dat niet

iedereen op de hoogte is van het feit dat er een verandering aankomt. De gemeente Schagen publiceert zo'n aankondiging via overheid.nl. Hierover zegt een medewerker 'daar kunnen mensen dus zichzelf op abonneren en hun postcode en met kilometers aangeven en dan weet je dat er wat speelt in je omgeving en dan kun je dus een zienswijze indienen' (persoonlijke communicatie 2018a). Dat niet iedereen hier lid van is wordt over gezegd 'je hebt zelf een informatieplicht ook als burger, je hebt zelf je onderzoeksplicht. Iedereen kan zich daarop abonneren en als je dat niet doet dan ligt dit aan de burger zelf' (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Hiermee kan iedereen zich dus wel informeren maar is de kans goed dat mensen geen lid hiervan zijn of dat mensen geen eens internet hebben waardoor ze niet op de hoogte zijn. De gemeente Schagen stimuleert wel actief de initiatiefnemer om omwonenden te informeren over de komst, maar is dit niet verplicht wettelijk zelf te doen (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Ook de initiatiefnemer is dit niet verplicht te doen en een initiatiefnemer zegt hierover: 'Nou dat [het verstrekken van informatie] doe ik via de gemeente. Ik denk dat ik rustig mag zeggen dat met burens over dit soort zaken in een formeel concept overleg voeren niet werkt. Dat wil ik ook niet' (persoonlijke communicatie 25 mei 2018b). Hieruit kan geconcludeerd worden dat betrokkenen niet altijd goed op de hoogte zullen zijn van de voorgenomen komst van een turbine. De gemeente is niet verplicht actief te informeren en doet dit alleen via overheid.nl, terwijl de initiatiefnemer wel gestimuleerd wordt te informeren maar hier niet toe verplicht kan worden. Het gevolg is dat het goed mogelijk is dat mensen niet geïnformeerd worden. Het geven van een zienswijze is een in de wet vastgestelde procedure en daardoor voor iedereen die een zienswijze wil indienen gelijk.

Bij zowel de reguliere procedure als de uitgebreide procedure of de bestemmingsplanwijziging is de relevante informatie, bijvoorbeeld een rapport over de effecten van een turbine, openbaar (overheid.nl 2018a; overheid.nl 2016a). Dit betekent dat ieder de bekende informatie kan inzien op het gemeentehuis van Schagen. In theorie kan dus iedereen beschikken over deze informatie, al moet worden afgevraagd in hoeverre iedereen naar Schagen toe kan komen. De afstand kan binnen de gemeente oplopen tot meer dan 30 km en voor bijvoorbeeld ouderen kan dat een probleem vormen. Bij de reguliere procedure is alle feitelijke informatie openbaar en is er geen procedurele informatie beschikbaar omdat er geen procedure loopt, behalve die tussen initiatiefnemer en gemeente (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Welke informatie uit de rapporten relevant is en of mensen deze goed kunnen interpreteren valt moeilijk te zeggen omdat gemeente zelf geen ondersteuning hierbij biedt. Wel kan worden aangenomen dat een deel van de rapporten voor de meeste mensen niet begrijpelijk is omdat de gemeente ze zelf ook door een externe partij laat controleren (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a).

Bij een uitgebreide procedure heeft de gemeente Schagen meer een stok achter de deur dan bij een reguliere procedure. Hierbij is de gemeente namelijk niet verplicht iets goed te keuren zolang het binnen bepaalde criteria valt (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Bij een uitgebreide procedure geeft een beleidsmedewerker aan dat je 'op het moment dat dat zo is dan zeg je dus tegen een aanvrager dat is allemaal leuk en aardig maar je gaat wel eerst met je burens overleggen en de optimale invulling overleggen, wat je wil kijken of dat voor elkaar kan komen als er een probleem is en anders gaan we niet meewerken'

(persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). De gemeente eist hierbij eigenlijk een informatieavond waarbij het gevolg is dat omwonenden wel alle informatie zullen ontvangen (persoonlijke communicatie 25 mei 2018b) Deze avond is echter wel vaak veel later dan de aanvraag, waarbij mensen dus uiteindelijk wel de goede informatie ontvangen maar waarbij ze dit pas laat in het proces krijgen omdat niemand wettelijk verplicht is mensen te informeren over de aanvraag.

Bij de uitgebreide procedure krijgen omwonenden in de gemeente Schagen dankzij de min of meer verplichte informatiebijeenkomsten dus uiteindelijk wel de informatie over de komst van de turbine. Het enige wat rest is de informatie over de wijze van de inspraak. Dat er een zienswijze kan worden ingediend wordt aangegeven door de gemeente Schagen (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Maar hoe deze zienswijze eruit moet zien en wanneer deze kans van slagen heeft wordt eigenlijk niet toegelicht. Gevraagd of de gemeente toelicht hoe een zienswijze eruit moet zien zegt een medewerker: ‘Nee want een zienswijze kan mondeling ook, het kan alles zijn. Dus nee het gaat niet zo ver dat wij dat allemaal actief communiceren. En dat hoeft ook niet’ (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Hierbij wordt aangegeven dat eigenlijk de enige zienswijze met kans van slagen die zijn met een tegenrapportage van een expert. Hierover wordt gezegd: ‘ En wat er gebeurt is dat mensen in de zienswijze iets aangeven van ik ben het er niet mee eens want, en dan wordt er iets gesteld maar dat wordt dan verder niet onderbouwd. Het komt maar heel zelden voor dat er een tegenrapportage wordt overlegd’ (persoonlijke communicatie 25 mei 2018a). Bij de uitgebreide procedure krijgen mensen dus weliswaar alle informatie, al kan worden afgevraagd of deze te begrijpen is. Er is echter weinig informatie welke zienswijzen een kans van slagen hebben nog op welke manier dit onderbouwd zou moeten worden met als gevolg dat mensen wel informatie hebben maar eigenlijk niet weten hoe ze hiermee om moeten gaan. In tabel 5.2 is een samenvatting van de bevindingen over procedurele rechtvaardigheid en erkenning voor de gevolgde procedures in de gemeente Schagen.

Tabel 5.2 Samenvatting bevindingen gemeente Schagen

Dimensie	Reguliere procedure	Uitgebreide procedure/ bestemmingsplanwijziging
Eerlijke formele procedure	Geen inspraak of invloed, wel consistent en onderbouwd.	Wel inspraak, gelijke invloed, consistente procedure maar uitspraak deels afhankelijk eigen interpretatie ambtenaar
Eerlijke toepassing procedure	Eerlijke toepassing, iedereen gelijk	Iedereen gelijk met mogelijkheden inspraak, maar mogelijk meer invloed partijen die zich meer profileren
Gelijke betrokkenheid	Geen betrokkenheid	Iedereen kan een visie geven op eenzelfde wijze, maar het is de vraag of iedereen ook geïnformeerd wordt.
Gelijke informatie	Informatie wel beschikbaar, mogelijk gedeeltelijk onbegrijpelijk	Informatie beschikbaar ook toegelicht op avonden. Informatie over relevantie informatie voor zienswijzen zeer beperkt.

5.2. Provincie Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland is samen met de andere provincies voornamelijk verantwoordelijk voor het realiseren van 'Wind op Land' (Rijksoverheid, 2014). Deze visie stelt dat er voor 6000 MW aan windenergie op land gerealiseerd moet worden voor het einde van 2020 (provincie Zuid-Holland, z.j.). Om dit doel te bereiken moeten de provincies het planologisch mogelijk maken dat windturbines geplaatst gaan worden (Rijksoverheid, 2014). De provincie Zuid-Holland is hierbij verantwoordelijk voor het mogelijk maken van de plaatsing van 735,5 MW aan windturbines op land (provincie Zuid-Holland, z.j. a). In de meest recente inspanning om dit te bereiken heeft de provincie 45 locaties laten onderzoeken in een milieu-effectrapportage, MER (Provincie Zuid-Holland, z.j. b). Hieruit zijn uiteindelijk zestien locaties naar voren gekomen die de provincie heeft aangewezen, met nog een zeventiende locatie die op een later moment nog zal worden aangewezen (persoonlijke communicatie 1 juni 2018).

5.2.1. De procedures

Provincies volgen drie soorten procedures voor het toe-of afwijzen van vergunningen en het aanwijzen van locaties (overheid.nl 2018a; overheid.nl 2016b). De eerste hierbij is gelijkend aan de reguliere procedure van gemeenten waarbij er in de provinciale verordening al ruimte is gemaakt voor de plaatsing van windturbines. Provincies zijn volgens de crisis- en herstelwet het bevoegd gezag bij het goedkeuren van vergunningen voor meer dan 5 MW, alhoewel ze dit ook kunnen overlaten aan gemeenten (Rijksdienst voor ondernemend Nederland z.j. b). Deze procedure is verder gelijk aan de reguliere procedure van de gemeente en zal verder niet worden toegelicht in dit onderzoek. De andere twee procedures zijn het vaststellen van een nieuwe provinciale ruimtelijke verordening of het tussentijds wijzigen van deze verordening (overheid.nl 2018a; overheid.nl 2016b). In het geval van de provincie Zuid-Holland wordt in dit onderzoek gekeken naar het wijzigen van hun Visie Ruimte en Mobiliteit (VRM) waar de ruimtelijke verordening onderdeel van is. Dit wordt gedaan omdat de provincie Zuid-Holland dit middel heeft ingezet voor het aanwijzen van locaties (Provincie Zuid-Holland, z.j. b). Het vaststellen van een nieuw bestemmingsplan komt aan bod bij 5.3.1 bij de provincie Noord-Holland omdat deze locaties vastgelegd heeft bij een geheel nieuwe ruimtelijke verordening.

Het wijzigen van de VRM betekent in dit geval dat alleen wijzigingen worden behandeld voor het aanwijzen van locaties voor windenergie in de provincie (Provincie Zuid-Holland, z.j. b). Hierbij wordt een voorstel gedaan door Gedeputeerde Staten (GS) aan de Provinciale Staten (PS) voor een wijziging van de bestaande VRM (Provincie Zuid-Holland z.j. b). Hierbij zijn net als bij een bestemmingsplanwijziging bij gemeenten de AWB en de WRO van toepassing (overheid.nl, 2018b; overheid.nl, 2016b). Dit betekent dat de provincie eerst bekend maakt dat zij van plan is de VRM te gaan wijzigen. Alle informatie hierover wordt openbaar gemaakt en vervolgens start er een zienswijzeprocedure (overheid.nl 2018b). De provincie neemt deze zienswijzen mee in haar beslissing en beantwoordt de indieners van de zienswijzen waarom hun argument wel of niet valide is in dit geval met een nota van beantwoording. Het besluit wordt genomen op basis van onderzoeken zoals de MER, zienswijzen, geldende wettelijke normen en draagvlak (overheid.nl, 2016b; persoonlijke

communicatie 1 juni 2018). In tabel 5.3 wordt een overzicht gegeven van de gebruikte procedure van de provincie Zuid-Holland.

Tabel 5.3 Overzicht procedure Provincie Zuid-Holland

	Wijzigen VRM
Wanneer	Aanwijzen locaties nadat de provinciale ruimtelijke verordening eerder al is vastgesteld. Hierdoor is een wijziging voor dit onderwerp nodig van de verordening
Inspraak over locaties	Ja
Traject provincie	Openbaarmaking intentie → Zienswijzen indienen → Overleg, mogelijke wijzigingen voorstellen → Nota van beantwoording → Goedkeuren of Afkeuren

5.2.2. Procedurele rechtvaardigheid Zuid-Holland

Bij het wijzigen van de VRM kan iedereen inspraak uitoefenen door het indienen van zienswijzen en door de commissie ruimte toe te spreken op het provinciehuis in Den Haag (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Beide vormen van inspraak zijn gebruikt, waarbij vooral de zienswijzprocedure veel werd gebruikt, zo'n 2000 keer (provincie Zuid-Holland, z.j. b; persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). De invloed van deze inspraak is afhankelijk van de kwaliteit van de argumentatie en in hoeverre PS open staat voor de argumenten. Maar er is in ieder geval invloed en deze inspraak kan niet zomaar genegeerd worden en moet meegenomen worden in het uiteindelijke besluit (overheid.nl 2018b). De formele procedure die wordt gevolgd is vastgelegd in de wet en is dus niet zeer veranderlijk, al wordt deze procedure in de nieuwe omgevingswet wel vervangen (overheid 2016a; persoonlijke communicatie, 30 mei 2018).

Het besluit dat genomen wordt moet goed kunnen worden uitgelegd, zeker omdat erbij rekening gehouden moet worden met de nota's van beantwoording op de zienswijzen, de wettelijke kaders en de MER. Het garandeert echter niet dat de beslissing exact hetzelfde zou zijn als de procedure herhaald zou worden omdat uiteindelijk er een afweging wordt gemaakt over een goede ruimtelijke ordening (overheid.nl, 2016b). Dit betekent dat de leden van PS zelf nog een afweging maken naast de randvoorwaarden gesteld in de wet (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Dit besluit moet goed onderbouwd worden, maar het had afhankelijk van het gewicht van leden van PS geven aan verschillende argumenten wel anders kunnen uitvallen.

Iedereen kan in principe een zienswijze indienen bij de provincie en iedereen heeft recht op inspraak bij commissiebijeenkomsten van PS (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Voor georganiseerde belangen bestaan echter wel klankbordgroepen waar bijvoorbeeld de gemeenten, bewonersverenigingen en energiebedrijven in plaatsnemen (Provincie Zuid-Holland, z.j. c). Hierdoor hebben georganiseerde belangen dus meer kansen tot inspraak dan individuele burgers. De provincie heeft bij informatieavonden expliciet ruimte voor iedereen gemaakt, niet alleen voor mensen die tegen de komst van turbines (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Hiermee wordt er voor gezorgd dat alle belangen evenveel mogelijkheden hebben om zich te informeren en aanwezig te zijn waardoor de procedure is voor iedereen. Toch is net als bij de gemeente de invloed van belangengroepen die tegen zijn en georganiseerd zijn groot. Een medewerker van de

provincie zegt hierover: ‘Ja, nou dat [tegenstand belangengroep] is wel een punt, dat heb ik wel gezien. Dat was wel goed georganiseerd bij Hellevoetsluis en in dat andere geval bij Zoetermeer’ (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Uiteindelijk is de vocale tegenstand voor PS een reden om Zoetermeer af te wijzen en de beslissing over Hellevoetsluis uit te stellen (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Hierbij kan worden afgevraagd of vocale tegenstanders meer invloed krijgen dan andere groepen en hun argumenten. Aan de andere kant is het zo dat groepen die nou eenmaal beter georganiseerd zijn ook beter hun punt kunnen maken dan andere groepen en dat is niet per sé ongelijke invloed.

5.2.3. Erkenning Zuid-Holland

Bij de procedure voor de herziening van de VRM heeft de provincie heel actief betrokkenen benaderd, waarbij iedereen het recht had om een zienswijze in te dienen (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Hierbij heeft de provincie gebruik gemaakt van advertenties in kranten, oproepen, nieuwsberichten voor lokale kranten en regionale TV, facebook en twitter (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Hierdoor is alles gedaan om bewoners te informeren over het feit dat er een wijziging aankwam en dat er informatieavonden bij hun de buurt hierover werden georganiseerd. Iedereen kan vervolgens een zienswijze inleveren op een manier die zij geschikt achten bijvoorbeeld mondeling, schriftelijk of digitaal (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Er was dus voldoende kans een visie te geven, mensen wisten ervan en de procedure is zo vastgelegd dat iedereen op eenzelfde manier een visie kan geven.

Om te zorgen dat iedereen inzicht had in de aankomende wijzigingen in de VRM heeft de provincie informatieavonden georganiseerd in de buurt van de locaties die overwogen werden voor windturbines (provincie Zuid-Holland z.j. c). Deze informatieavonden werden georganiseerd met als ‘doel eigenlijk om draagvlak te creëren voor het feit dat wij dit beleid van de provincie hebben om in 2020 uiteindelijk die opgave van 735 MW aan windenergie te realiseren. En ook uit te leggen door middel van die informatieavonden dat het voor ons wel belangrijk is, noodzaak is om die bijdrage te kunnen leveren en dat het niet alleen in wind is’ (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018).

De provincie heeft dus getracht betrokkenen eerst actief te benaderen dat er een wijziging aankwam. Vervolgens is bij die avonden het beleid toegelicht en duidelijk gemaakt zodat het voor ieder te begrijpen is. Bij deze bijeenkomsten was ook het doel ‘om [...] mensen vroegtijdig in staat te stellen om een zienswijze in te dienen en dat mensen dat zo goed mogelijk en volledig mogelijk doen’ (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Hierbij is dus ook gezorgd dat mensen de goede informatie hadden over hoe een zienswijze eruit moest zien en welke informatie daarvoor relevant was. Mensen konden zelfs nog naar een speciaal loket of mailen naar een emailadres met vragen over de zienswijze (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). Tot slot heeft de provincie ook bij de MER’s die als onderbouwing gebruikt werden voor het aanwijzen van locaties leeswijzers gemaakt zodat iedereen de relevante informatie uit de stukken kon halen (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018; provincie Zuid-Holland, z.j. c). Al met al werd er door de provincie alles aan gedaan om te zorgen dat iedereen over alle informatie beschikte, dat iedereen alle informatie

begreep en dat iedereen wist welke informatie relevant was voor de inspraak (persoonlijke communicatie, 1 juni 2018). In tabel 5.4. is een overzicht van de procedurele rechtvaardigheid en erkenning bij het wijzigen van de VRM door de provincie Zuid-Holland.

Tabel 5.4. Overzicht bevindingen provincie Zuid-Holland

Dimensie	Wijzigen VRM
Eerlijke formele procedure	Eerlijke procedure met inspraak. Wel enige discretie bij PS waardoor beslissing mogelijk bij eenzelfde situatie anders kan uitvallen.
Eerlijke toepassing procedure	Toepassing is eerlijk, al heeft de provincie zelf buiten de formele procedure klankbordgroepen gecreëerd die ook inspraak hebben bovenop inspraak burgers. Bij gelijke invloed kan worden getwijfeld of vocale tegenstanders niet te veel invloed hebben
Gelijke betrokkenheid	Iedereen werd gelijk betrokken bij de procedure
Gelijke informatie	Informatie actief verstrekt bij bijeenkomsten, daar actief toegelicht en uitgelicht wat de relevante informatie was voor inspraak.

5.3. Provincie Noord-Holland

De provincie Noord-Holland is net als Zuid-Holland gedeeltelijk verantwoordelijk voor het realiseren van de taakstelling van 6000 MW aan windenergie op land. Noord-Holland is belast met het realiseren van 685,5 MW aan windenergie op land (provincie Noord-Holland, 2015). Net als in Zuid-Holland was hiervan op het moment dat deze taakstelling werd opgelegd het grootste deel al gerealiseerd. De provincie was nog verantwoordelijk voor het planologisch mogelijk maken van de realisatie van 80 MW (persoonlijke communicatie, 30 mei 2018). Om dit mogelijk te maken heeft de provincie op het moment dat haar provinciale ruimtelijke verordening, de PRV, vernieuwd werd tien gebieden aangewezen (provincie Noord-Holland, z.j.). Dit werd gedaan op basis van onderzoeken en op basis van de door PS gestelde eisen. Op dat moment werd door de provincie een restrictief beleid gevoerd waarbij de eisen zodanig waren dat er slechts een aantal gebieden overbleven (persoonlijke communicatie, 30 mei 2018). In de eerste ronde zijn een aantal initiatieven goedgekeurd waardoor de taakstelling bereikt werd. Hierna heeft provincie haar loket gesloten en sindsdien worden aanvragen voor windturbines niet meer goedgekeurd (persoonlijke communicatie, 30 mei 2018).

5.3.1. De procedures

Waar Zuid-Holland voor het aanwijzen van locaties haar PRV specifiek hiervoor heeft gewijzigd, heeft Noord-Holland deze locaties aangewezen samen met het vaststellen van een nieuwe PRV (provincie Noord-Holland, 2015). Het wijzigen of het vaststellen van een nieuwe PRV volgt dezelfde procedure (overheid.nl 2018b; overheid.nl 2016b). Hierbij wordt eerst een voorstel van GS voorgelegd aan PS voor een nieuwe PRV (overheid.nl 2016b). Vervolgens wordt dit voorstel ter visie gelegd en kunnen er zienswijzen op ingediend worden en kunnen mensen bij commissievergaderingen inspreken (persoonlijke communicatie 30 mei 2018). Deze zienswijzen worden beantwoord in nota's van beantwoording en uiteindelijk neemt PS op basis van onderzoeken, draagvlak en zienswijzen een beslissing voor het vaststellen van een nieuwe PRV. Het verschil met het wijzigen van een PRV is dat in dat geval er heel veel onderwerpen ter visie worden gelegd en dat het om veel meer draait dan

alleen het aanwijzen van een aantal locaties voor mogelijke windturbines. Hierdoor ligt de focus niet specifiek bij windenergie maar wordt een breed scala aan thema's meegenomen in de overwegingen. In tabel 5.5 is een overzicht te vinden van de gebruikte procedure van de provincie Noord-Holland.

Tabel 5.5 Overzicht procedure Provincie Noord-Holland

	Aannemen nieuwe PRV
Wanneer	Bij het vaststellen van nieuwe PRV zijn ook locaties voor windturbines aangewezen, naast de vele andere thema's in de PRV.
Inspraak over locaties	Ja
Traject provincie	Openbaarmaking intentie → Zienswijzen indienen → Overleg, mogelijke wijzigingen voorstellen → Nota van beantwoording → Goedkeuren of Afkeuren

5.3.2. Procedurele rechtvaardigheid Noord-Holland

In de procedure om de PVR te wijzigen hebben alle betrokkenen de mogelijkheid om in te spreken bij commissievergaderingen en om zienswijzen in te dienen over de nieuwe PVR (persoonlijke communicatie, 30 mei 2018). Hierbij moeten deze zienswijzen meegenomen worden in de overwegingen omdat het gaat voor een deel om politieke afwegingen wordt het draagvlak wat naar voren komt uit deze inspraak ook meegenomen in de uiteindelijke beslissing (persoonlijke communicatie, 30 mei 2018). De gevolgde procedure is vastgelegd in de wet en daardoor consistent (overheid.nl 2016b). Net als bij het wijzigen van VRM in Zuid-Holland hebben statenleden hier ook een politieke afweging te maken. Dit betekent dat het besluit goed onderbouwd wordt, maar dat er uiteindelijk een politieke afweging van de argumenten is en dat deze bij eenzelfde situatie net anders zou kunnen uitvallen.

Bij Noord-Holland geeft een medewerker aan dat er opgepast moet worden met tegenstand en het gewicht wat daaraan wordt gegeven (persoonlijke communicatie, 30 mei 2018). Waar bij de andere twee cases naar voren komt dat het mogelijk is dat tegenstanders een groter gewicht zouden kunnen hebben bij het maken van een beslissing, wordt hier in Noord-Holland rekening mee gehouden. Een medewerker zegt hierover: 'Weerstand is geen toetsingsgrond, hoe belangrijk iedereen dat ook altijd vindt' (persoonlijke communicatie, 30 mei 2018). Verder wordt ook gezegd dat 'als er ook in een omgeving van 10.000 man tien zienswijzen binnenkomen denk ik niet dat je kunt stellen dat er geen draagvlak is' (persoonlijke communicatie 30 mei 2018). Hiermee is duidelijk dat de provincie inziet dat er altijd weerstand is of zoals een medewerker zegt 'het is nooit goed' (persoonlijke communicatie, 30 mei 2018). Het gevolg is tegenstand en het ingeven aan die tegenstand of het gebrek aan draagvlak is het probleem schuiven naar mensen die zich minder vocaal verzetten maar dat is niet per sé eerlijk. Dat de provincie dit meeneemt in haar oordeel laat zien dat sommige groepen niet zomaar meer invloed krijgen dan andere groepen, simpelweg omdat ze harder roepen.

5.3.3. Erkenning Noord-Holland

Bij de herziening van de PRV wordt op officiële bekendmakingen.nl aangekondigd dat deze verandering plaatsvindt en wordt met gemeenten en belangenorganisaties overlegd. Er

wordt echter niet specifiek informatiebijeenkomsten georganiseerd of klankbordgroepen ingesteld over de voorgestelde locaties voor windenergie (persoonlijke communicatie, 30 mei 2018). Mensen die hier niet geabonneerd op zijn hebben dus de kans dat zij niet op de hoogte zijn van de aanstaande wijziging. Iedereen heeft een kans een zienswijze in te dienen en dat doet iedereen op eenzelfde wijze, maar de vraag is of mensen wel weten dat zij deze kans hebben.

Bij het bepalen van een standpunt heeft iedereen dezelfde informatie, de PRV die ter visie ligt en de andere beleidsstukken over wind op land (provincie Noord-Holland, 2015). Op papier heeft iedereen alle informatie beschikbaar, welke te vinden is via het internet of in te zien in Haarlem. Mensen die niet weten dat de PRV gewijzigd wordt zullen op zoek gaan naar deze informatie. Mensen die dit wel weten en willen inspreken hebben de noodzakelijk informatie eigenlijk direct te pakken, de PRV zelf. De eisen binnen de PRV zijn zo restrictief dat de wettelijke kaders nooit overschreden zullen worden (persoonlijke communicatie, 30 mei 2018). Hierdoor zullen zienswijzen die hier tegenin gaan alleen nog politiek afgewogen worden. Bij de PRV of beleidsstukken wordt geen extra informatie gegeven over hoe de informatie gelezen moet worden, wat relevant is voor een zienswijze of hoe de zienswijze hiertegen eruit zou moeten zien (provincie Noord-Holland, 2018). Er is dus wel informatie voor ieder beschikbaar, maar de vraag is of mensen weten waar en of ze geheel kunnen inzien wat de gevolgen zijn van de voorgestelden veranderingen. In tabel 5.6 is een overzicht te vinden van de bevindingen over de procedurele rechtvaardigheid en erkenning bij de provincie Noord-Holland.

Tabel 5.6. Overzicht bevindingen provincie Noord-Holland

Dimensie	Nieuwe PRV
Eerlijke formele procedure	Eerlijke procedure met inspraak. Wel enige discretie bij PS waardoor beslissing mogelijk bij eenzelfde situatie anders kan uitvallen.
Eerlijke toepassing procedure	Eerlijke toepassing, waarbij expliciet rekening gehouden wordt met vocale tegenstanders en de mate van belang die daaraan gehecht moet worden.
Gelijke betrokkenheid	Iedereen kan een visie geven op eenzelfde wijze, maar het is de vraag of iedereen ook geïnformeerd wordt.
Gelijke informatie	Informatie voor iedereen gelijk, maar de vraag is of iedereen deze begrijpt en doorziet wat de gevolgen zijn.

5.4. Overzicht

In tabel 5.7 is een overzicht te vinden van de bevindingen in dit hoofdstuk. Hieruit kunnen een aantal dingen worden opgemaakt. Als allereerst dat de provincie Zuid-Holland als enige echt zorgt voor gelijke betrokkenheid en informatie. Bij Schagen en Noord-Holland is weliswaar iedereen wettelijk gelijk betrokken en geïnformeerd, maar de vraag blijft of mensen ten eerste echt weten dat er iets speelt en ten tweede vervolgens begrijpen welke informatie hiervoor relevant is. Deze overheden ondernemen niet actief stappen om te zorgen voor een gelijke betrokkenheid. Zowel Schagen als Noord-Holland eisen wel dat initiatiefnemers informatie verspreiden over hun voornemen, maar dat is vaak al in een

stadium dat omwonenden de locatie die aangewezen is in de PRV eigenlijk al niet meer kunnen aanvechten.

De formele procedure die gevolgd wordt is rechtvaardig te noemen: er zijn mogelijkheden tot inspraak, iedereen kan op dezelfde manier invloed uitoefenen namelijk via zienswijzen en de beslissingen die genomen worden moeten onderbouwd worden omdat ze anders vatbaar zijn voor rechtszaken. De toepassing van deze procedure door de overheden is over het algemeen ook eerlijk, maar er is wel het gevaar dat groepen die vocaler zijn in het verspreiden van hun mening meer invloed hebben op de uiteindelijke beslissing. In Noord-Holland lijken ze zich hier als enige sterk bewust van, alhoewel de toepassing van de procedure verder in zowel Schagen als Zuid-Holland ook eerlijk lijkt te verlopen.

Tabel 5.7 Overzicht bevindingen hoofdstuk 5

Dimensie	Reguliere procedure (Schagen)	Uitgebreide procedure/ bestemmingsplanwijziging (Schagen)	Wijzigen VRM (ZH)	Nieuwe PRV (NH)
Eerlijke formele procedure	Geen inspraak of invloed, wel consistent en onderbouwd.	Wel inspraak, gelijke invloed, consistente procedure maar uitspraak deels afhankelijk eigen interpretatie ambtenaar	Eerlijke procedure met inspraak. Wel enige discretie bij PS waardoor beslissing mogelijk bij eenzelfde situatie anders kan uitvallen.	Eerlijke procedure met inspraak. Wel enige discretie bij PS waardoor beslissing mogelijk bij eenzelfde situatie anders kan uitvallen.
Eerlijke toepassing procedure	Eerlijke toepassing, iedereen gelijk	Iedereen gelijk met mogelijkheden inspraak, maar mogelijk meer invloed partijen die zich meer profileren	Toepassing is eerlijk, al heeft de provincie zelf buiten de formele procedure klankbordgroepen gecreëerd die ook inspraak hebben bovenop inspraak burgers. Bij gelijke invloed kan worden getwijfeld of vocale tegenstanders niet te veel invloed hebben	Eerlijke toepassing, waarbij expliciet rekening gehouden wordt met vocale tegenstanders en de mate van belang die daaraan gehecht moet worden.
Gelijke betrokkenheid	Geen betrokkenheid	Iedereen kan een visie geven op eenzelfde wijze, maar het is de vraag of iedereen ook geïnformeerd wordt.	Iedereen werd gelijk betrokken bij de procedure	Iedereen kan een visie geven op eenzelfde wijze, maar het is de vraag of iedereen ook geïnformeerd wordt.
Gelijke informatie	Informatie wel beschikbaar, mogelijk gedeeltelijk onbegrijpelijk	Informatie beschikbaar ook toegelicht op avonden. Informatie over relevantie informatie voor zienswijzen zeer beperkt.	Informatie actief verstrekt bij bijeenkomsten, daar actief toegelicht en uitgelicht wat de relevante informatie was voor inspraak.	Informatie voor iedereen gelijk, maar de vraag is of iedereen deze begrijpt en doorziet wat de gevolgen zijn.

6. Conclusie & Discussie

In dit laatste hoofdstuk van dit onderzoek zal eerst de hoofdvraag worden beantwoord op basis van de eerdere bevindingen. Hierna wordt besproken hoe door het gebruik van mixed methods er verschillende inzichten zijn verworven uit twee methoden, en hoe deze inzichten zich tot elkaar verhouden. Vervolgens worden aanbevelingen gedaan voor zowel aanpassingen aan huidige procedures als voor verder onderzoek. Tot slot vindt er een reflectie plaats op de gemaakte keuzes in dit onderzoek.

6.1. Conclusie

De hoofdvraag van deze thesis was: *Welke factoren dragen bij aan de eventuele onrechtvaardigheid bij de toe- en afwijzing van vergunningen en aanwijzen van locaties door de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland en hun gemeenten voor de plaatsing van windturbines in de periode 2012-2017?* Er kan geconcludeerd worden dat er sprake is van onrechtvaardigheid op twee punten dankzij verschillende factoren. Ten eerste is er onrechtvaardigheid bij het toe- en afwijzen van vergunningen door gemeenten omdat een groter aandeel jongeren hierbij zorgt voor een grotere kans op een toewijzing. Dit komt waarschijnlijk doordat de gemeenten niet zorgen voor een gelijke betrokkenheid van burgers doordat zij nauwelijks actief burgers informeert over de komst van een turbine. Ook is de ondersteuning voor burgers bij het begrijpen van relevante informatie minimaal met als gevolg dat zij mogelijk de informatie die beschikbaar is niet goed begrijpen.

Ten tweede is er onrechtvaardigheid bij het aanwijzen van locaties waar windturbines mogen komen in de provincie Noord-Holland. De provincie heeft niet actief geprobeerd burgers te informeren over de wijziging van de provinciale ruimtelijke verordening (PRV). Ook heeft de provincie hierbij niet getracht extra uitleg te verschaffen aan burgers over de relevante informatie in de PRV en de mogelijke wijzigingen die eraan kwamen. Hierdoor waren burgers waarschijnlijk niet op de hoogte dat hun leefomgeving geschikt werd verklaard voor windturbines. Als ze dit wel wisten was het lastig hier bezwaar via zienswijzen tegen aan te tekenen door de mogelijk moeilijk begrijpelijke informatie. In Noord-Holland was er wel bewustzijn over het feit dat sommige burgers simpelweg 'harder roepen' dan andere, terwijl dit bewustzijn in Zuid-Holland ontbrak. Toch was er in Zuid-Holland geen sprake van onrechtvaardigheid bij de verdeling en in Noord-Holland wel. Deze factor gaf mogelijk onterecht meer invloed aan bepaalde groepen, maar dit heeft niet geleid tot een onrechtvaardige distributie. Al met al kan gesteld worden dat er bij het toe- en afwijzen van vergunningen bij gemeenten onrechtvaardigheid was door de invloed van het aandeel jongeren, waarschijnlijk veroorzaakt door fouten in de erkenning en dat bij de provincie Noord-Holland onrechtvaardigheid bij het aanwijzen van locaties was ook waarschijnlijk veroorzaakt door fouten in de erkenning.

6.1.1. Mixed Methods

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van mixed methods: zowel een kwantitatieve benadering door het gebruik van een logistische regressie en Z-toetsen als een kwalitatieve benadering door het gebruik van case studies. Uit de kwantitatieve resultaten kwam naar voren dat er onrechtvaardigheid bestond, omdat het aandeel jongeren en het inkomen invloed hebben op het aanwijzen van locaties. Met de kwalitatieve resultaten kon vervolgens worden bepaald dat het verschil in op de hoogte zijn van de verandering en het begrijpen van de verandering waarschijnlijk gedeeltelijk voor de gevonden onrechtvaardigheid hebben gezorgd. Het gebruik van deze mixed methods heeft geleid tot een aantal opvallende zaken. Ten eerste is het opvallend dat er zo duidelijk een link gevonden kon worden tussen theorie en praktijk met behulp van zowel een kwantitatieve benadering als een kwalitatieve benadering. Problemen die werden voorspeld door de gebruikte theorieën, zoals de invloed van inkomen en gebrekkige informatieverstrekking, werden dankzij het gebruik van beide methoden teruggevonden en konden zo gekoppeld worden. Door het gebruik van de twee methoden konden hierdoor de problemen voor rechtvaardigheid uit verschillende theorieën worden gecombineerd: Aan de ene kant konden relevante factoren van distributieve rechtvaardigheid worden bepaald en aan de andere kant konden hieraan voor de onderzochte cases factoren van problemen bij procedure en erkenning worden gekoppeld.

Door het gebruik van beide methoden konden ze elkaars resultaten dus ondersteunen. Los van elkaar hadden ze veel minder waarde gehad. Het bepalen van een onrechtvaardige verdeling is lastig met kwalitatief onderzoek, omdat het vereist dat er een uitspraak over significante afwijkingen tussen grote hoeveelheden groepen wordt gedaan. Het bepalen van onrechtvaardige procedures is lastig met kwantitatief onderzoek, omdat het vereist inzicht te krijgen in menselijk handelen rondom procedures, reacties hierop en gedachten hierover, wat lastig te meten is met een survey. Beide methoden gaven een beeld van problemen met rechtvaardigheid, kwantitatief van een onrechtvaardige distributie en kwalitatief van een onrechtvaardige erkenning en procedure. Maar allebei de methoden gaven slechts een gedeelte van het totaalplaatje en door de toepassing van mixed methods konden deze twee delen samengevoegd worden tot een samenhangend verhaal over waarom er een onrechtvaardige verdeling is.

Opvallend is het feit dat uit de case studies naar voren komt dat in Zuid-Holland het bewustzijn dat sommige partijen harder schreeuwen en daardoor meer invloed krijgen ontbreekt, terwijl dit uit de Z-toetsen niet naar voren komt. Dit kan komen door de beperkte factoren waarvoor getoetst werd, terwijl het 'harder schreeuwen' misschien komt niet zozeer door inkomen maar bijvoorbeeld door goed contact in de buurt. Hiermee is goed te zien welke limitaties er zijn aan het kwantitatieve deel, factoren die niet gemeten zijn kunnen ook geen uitspraken over worden gedaan. Ook laat het zien dat alhoewel een verdeling

weliswaar rechtvaardig is op bepaalde factoren, de procedure om tot deze verdeling te komen zelf toch onrechtvaardig kan zijn.

6.2. Aanbevelingen

In deze thesis werd onderzoek gedaan naar het bereiken van een rechtvaardige verdeling van windturbines. Als eerste is het hierbij van belang voor overheden dat zij voor ogen hebben hoe zo'n verdeling eruit zou moeten zijn. Als overheden dit niet als doel hebben, dan lijken de procedures die nu bestaan eerder doelen op zich te worden dan middelen in het proces naar een eerlijke verdeling. Als tweede moeten overheden zich bewust zijn van hoe de huidige procedures moeten gaan bijdragen aan het bereiken van een rechtvaardige verdeling. Deze procedures zijn zelf soms gebrekkig in termen van rechtvaardigheid van de erkenning en de procedure. Overheden zouden hierbij minder rigide de letter van de wet moeten volgen en meer moeten handelen in de geest van de wet.

Een goed voorbeeld hiervan is het vraagstuk van informeren. De gemeente Schagen en de provincie Noord-Holland wezen hier allebei op het feit dat burgers zichzelf moeten informeren, een informatieplicht hebben zoals de wet voorschrijft. De provincie Zuid-Holland is zich hier ook van bewust maar organiseert toch informatieavonden, stuurt persberichten uit en maakt actief gebruik van social media. Hiermee gaat de provincie verder dan het letterlijk volgen van de wet, maar is ze bezig met het in mijn ogen handelen in de geest van de wet: het informeren van burgers dat er een verandering aankomt en ze hierop attenderen. Dat burgers zelf een informatieplicht hebben is waar, overheden kunnen niet alles doen om mensen te bereiken. Toch is het doel van de wet ook dat overheden mensen betrekken en informeren over veranderingen en de aannahme dat mensen echt op de hoogte zijn omdat ze informatieplicht hebben is in mijn ogen een illusie. Hierbij zouden overheden meer zichzelf bewust moeten zijn van het doel van regels en minder van het strikt naleven van deze regels. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door actief door te nemen met betrokken ambtenaren wat het doel van bepaalde regelgeving is en hierbij in simulaties of door het bespreken van casussen te laten zien dat het doel van de wet niet altijd geheel bereikt wordt door de voorgeschreven procedures.

Een tweede voorbeeld hiervan is het leveren van informatie. Overheden moeten bekende informatie publiceren en burgers die inspraak willen geven kunnen deze informatie gebruiken. Het probleem hierbij is opnieuw niet dat de overheden de wet niet volgen. Het probleem is dat overheden grote bulken informatie publiceren en verwachten dat belanghebbende burgers deze ook allemaal begrijpen. De bedoeling van informatie openbaar zetten is in mijn ogen dat burgers kunnen meepraten en meedenken over overheidsbeleid en op zinnige manier hierover in discussie kunnen. Door echter informatie te publiceren die voor veel mensen nauwelijks te begrijpen is voldoet een overheid aan de wet, maar voldoet het eigenlijk niet aan het doel van inspraak namelijk dat geïnformeerde burgers mee kunnen praten. Hier is nog veel te winnen voor overheden. Al met al is de aanbeveling dat overheden duidelijk moeten hebben wat een rechtvaardige verdeling is, hoe ze deze

kunnen bereiken met bestaande procedures en wat het doel is van deze procedures zodat ze hier ook echt naar kunnen handelen, in plaats van naar de letter van wet. Ook hierbij lijkt het meest voor de hand liggend dat betrokken ambtenaren zelf ervaren wat een rechtvaardige procedure is. Hiermee bedoel ik dat ze niet alleen procedures moeten volgen, maar van tevoren een keer zelf hebben moeten ervaren hoe die procedure werkt bijvoorbeeld door een rollenspel of simulatie. Hierdoor zijn mensen zich meer bewust van de echte doelen in plaats van de formele regelgeving en kunnen ze zich beter inleven in de verschillende belangen.

6.2.1 Vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft laten zien dat deze gevonden onrechtvaardige verdeling (gedeeltelijk) het gevolg is van een gebrekkige erkenning van belanghebbenden met als gevolg een onrechtvaardige verdeling. Hierbij blijft echter de vraag liggen in hoeverre onrechtvaardigheden in de erkenning en de procedure als enige zorgen voor een onrechtvaardige distributie. Anders gezegd zijn rechtvaardigheid van procedure en erkenning echt als enige relevant in de territorialiteit van overheden in het bepalen van de distributie van windturbines? Mijn eerste aanbeveling voor een vervolgonderzoek zou een case study zijn van meer dan alleen de rechtvaardigheid van de procedure en de erkenning, een case study die alle inspraak aspecten van een nieuwe provinciale verordening bekijkt. Hierbij zou gebruik gemaakt kunnen worden van grounded theory waarbij niet van tevoren vaststaat wat mogelijke oorzaken zouden zijn, maar waarbij de hele manier waarop de verordening tot stand komt beoordeeld kan worden. Hiermee kan worden laten zien welke factoren mogelijk naast de rechtvaardigheid van de procedure en erkenning ook van invloed zijn op hoe de provincie haar gezag over de ruimte, haar territorialiteit, uitoefent.

Mijn tweede aanbeveling voor vervolgonderzoek slaat terug op het verschil in resultaten tussen de twee gebruikte methoden. Aan de ene kant leek Zuid-Holland een rechtvaardige verdeling te creëren op basis van de Z-toetsen, maar aan de andere kant wees de case study op onrechtvaardigheid in de procedure omdat groepen die 'harder roepen' meer invloed hebben. De tweede aanbeveling is om vanuit de case study te werken en de daarbij relevante kenmerken te gaan toetsen op onrechtvaardigheid. Hierbij zijn de bevindingen van de case study leidend en worden die als input gebruikt voor het bepalen welke kenmerken mogelijk zorgen voor onrechtvaardigheid. In het geval van 'harder roepen' zou dit bijvoorbeeld om de verbondenheid in buurten kunnen gaan, waarvoor met Z-toetsen getoetst zou kunnen worden of dit naast invloed op de procedure zoals gevonden in de case study ook invloed op de verdeling heeft van windturbines in Zuid-Holland.

6.3. Reflectie

In dit onderzoek is laten zien dat er een onrechtvaardigheid bestaat bij de verdeling van windturbines in de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland. Voor de reguliere procedures voor het toewijzen van vergunningen gevolgd door gemeenten is het mogelijk de resultaten te generaliseren voor heel Nederland omdat er een steekproef is van meer dan 25% van de

totale populatie en alle gemeenten in Nederland exact dezelfde procedure moeten volgen. Dit betekent dat gesteld kan worden dat bij de reguliere procedure een kleine onrechtvaardigheid optreedt: hoe groter het aandeel jongeren hoe groter de kans dat een vergunning wordt toegewezen. Bij het aanwijzen van locaties ligt dit wat lastiger omdat bij de verdeling die gevonden is een aantal politieke keuzes gemaakt kunnen worden welke van provincie tot provincie kunnen verschillen. Om over de rechtvaardigheid van het aanwijzen van locaties in alle provincies iets te kunnen zeggen had per provincie een steekproef genomen moeten worden van buurten waar windturbines zijn aangevraagd welke dan vergeleken hadden moeten worden met het gemiddelde van alle buurten in een provincie. Om te kunnen spreken van onrechtvaardigheid bij het aanwijzen van locaties voor heel Nederland door provincies zou dit getoetst kunnen worden in een vervolgonderzoek.

Een verder probleem met de bevinding dat een gebrekkige erkenning kan leiden tot een onrechtvaardige verdeling is het feit dat dit bij twee provincies lijkt te zijn op basis van interviews met beleidsmedewerkers. De resultaten van dit deel van het onderzoek hadden er sterk van kunnen profiteren als ook burgers die de procedures hadden meegemaakt ook waren meegenomen in de case study zoals het geval was bij de gemeente Schagen. Met case studies kan een grote diepgang en inzicht in een procedure worden verworven. Het lastige is dat het niet altijd helemaal duidelijk is wanneer er een verzadiging is bereikt bij het verzamelen van data. In dit geval is denk ik achteraf de fout gemaakt niet ook bij burgers die ervaring hebben met wijzigingen in de provinciale ruimtelijke verordening te gaan praten omdat deze de procedure vanuit een geheel ander perspectief beleven. Ik zou bij herhaling van dit onderzoek hier dan ook meer ruimte voor inrichten.

Bij de provincies zelf lag het onderwerp van het aanwijzen van windturbines bij beleidsmedewerkers zeer gevoelig. Verschillende wilden niet meewerken en degenen die wel wilden meewerken verwezen vaak naar keuzes van de politiek. Ook hier had het onderzoek meer mee kunnen doen: Aan de ene kant had voor de interviews gekozen kunnen worden voor een insteek die veel minder of het eindresultaat ging en meer over hoe beleidsmedewerkers zelf de procedure zagen en hadden ervaren. Hierdoor was misschien de weerstand lager geweest om mee te werken met het interview. Aan de andere kant had ook een interview kunnen plaatsvinden met 'de politiek', die de afweging heeft gemaakt op basis van de informatie om bepaalde locaties aan te wijzen. Op deze manier hadden ook de inzichten uit deze hoek en hun respons inspraak van belanghebbenden verwerkt kunnen worden in de bevindingen.

Een vraag die voor mij nog blijft liggen aan het einde van dit onderzoek is of er bij de toe- en afwijzing van vergunningen via de reguliere procedure echt gesproken kan worden over een rechtvaardige procedure en erkenning. Bij deze procedure is inspraak zeer beperkt doordat deze inspraak al in eerder stadium, tijdens het vaststellen van het bestemmingsplan, heeft plaatsgevonden. Er is dus geen ruimte voor de overheden voor inspraak omdat de wet hier niet in voorziet en dit geen zin meer heeft. De procedure toetst immers simpelweg of er aan

de wettelijke eisen, de eisen in de provinciale ruimtelijke verordening en die van het bestemmingsplan van de gemeente wordt voldaan. Is het antwoord op al deze dingen ja dan moet de vergunning worden verstrekt. Dit laat geen ruimte voor inspraak in deze fase. Hierbij kan worden afgevraagd of deze procedure sowieso niet anders ingericht moet worden zodat inspraak op meerdere punten kan. Op dit moment is echter zo dat de inspraak in een eerdere fase moet plaatsvinden en het resultaat dat het aandeel jongeren van invloed is in de reguliere procedure is hierdoor eigenlijk een vreemd gegeven. Niemand is immers van invloed in deze procedure.

7. Literatuurlijst

Ambrose, M. L., & Schminke, M. (2003). Organization structure as a moderator of the relationship between procedural justice, interactional justice, perceived organizational support, and supervisory trust. *Journal of Applied Psychology, 88*(2), 295.

Baldwin, D. C. (2007). Territoriality and power in the health professions. *Journal of Interprofessional Care, 21*(Sup1), 97-107. doi:10.1080/13561820701472651

Balta-Ozkan, N., Watson, T., & Mocca, E. (2015). Spatially uneven development and low carbon transitions: Insights from urban and regional planning. *Energy Policy, 85*, 500-510.

Bridge, G., Bouzarovski, S., Bradshaw, M., & Eyre, N. (2013). Geographies of energy transition: Space, place and the low-carbon economy. *Energy Policy, 53*, 331-340.

Buzzelli, M. (2007). Bourdieu does environmental justice? Probing the linkages between population health and air pollution epidemiology. *Health & Place, 13*(1), 3-13. doi:10.1016/j.healthplace.2005.09.008

Cohen G.(2000), *If you're an Egalitarian, How Come You're So Rich?* Cambridge: Harvard University Press

Colquitt, J. A. (2001). On the dimensionality of organizational justice: a construct validation of a measure. *Journal of applied psychology, 86*(3), 386.

Cowell, Richard, 2010. Wind power, landscape and strategic, spatial planning—the construction of 'acceptable locations' in Wales. *Land Use Policy 27* (2), 222–232

Creswell, J. (2013). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. London: Sage Publications (3rd Edition)

Dahl, R. A. (1996). Equality versus inequality. *PS: Political Science and Politics, 29*(4), 639-648.

Deschouwer, K & Hooghe, M. (2011) *Politiek. Een inleiding in de politieke wetenschappen*. Boom/Lemma: Den Haag 3^e druk

Doorewaard, H., & Verschuren, P. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Boom.

EmmenNu (2013) *Uitslag online enquête: Geen windmolens in de gemeente Emmen*. Geraadpleegd 3 maart 2018, op <https://www.emmen.nu/nieuws/emmen/276644/uitslag-online-enquete-geen-windmolens-in-gemeente-emmen.html>

Emmerson, C. and Stevens, P. 2012. Maritime Choke Points and the Global Energy System: Charting a Way Forward. Chatham House Briefing Paper. Available on line at [/http://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/181615S](http://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/181615S)

Fairchild, D., & Weinrub, A. (2017). Energy Democracy. In *The Community Resilience Reader* (pp. 195-206). Island Press, Washington, DC.

Forester, J. (1980). Critical Theory and Planning Practice. *Journal of the American Planning Association*, 46:3, 275-286, DOI: 10.1080/01944368008977043

Fraser, N. (1995). From redistribution to recognition? Dilemmas of justice in a 'post-socialist' age. *New left review*, (212), 68.

Fuller, S., & McCauley, D. (2016). Framing energy justice: perspectives from activism and advocacy. *Energy Research & Social Science*, 11, 1-8.

Greenberg, J. (1990) Organizational justice: Yesterday, today, and tomorrow. *Journal of Management*, 16: 399-432

Gross, C. (2007). Community perspectives of wind energy in Australia: The application of a justice and community fairness framework to increase social acceptance. *Energy policy*, 35(5), 2727-2736.

Habermas, J. (1981), '*Part III: Intermediate Reflections: Social Action, Purposive Activity, and Communication*', *The Theory of Communicative Action*, Boston: Beacon Press, pp. 273-337.

Van der Horst, D., & Toke, D. (2010). Exploring the landscape of wind farm developments; local area characteristics and planning process outcomes in rural England. *Land Use Policy*, 27(2), 214-221.

Inglis, D. and Thorpe, C. (2012), *An Invitation to Social Theory*, Cambridge: Polity Press

IPO (2017) *Actieplan Windenergie*. Geraadpleegd 9 juni 2018, op <http://www.ipo.nl/beleidsvelden/energie/provinciale-rol-structuurvisie-wind-op-land>

Jenkins, K., McCauley, D., Heffron, R., Stephan, H. & Rehner, R. (2016) Energy justice: A conceptual review. *Energy Research & Social science* 11 (174-182)

Kennemerwind (2012) *Windmolens BANANA?* Geraadpleegd 20 juni 2018, op <https://www.kennemerwind.nl/windmolens-banana/>

Knox, P.L., & Marston, S.A. (2013/2014). *Human geography: places and regions in global context* (New International/Sixth Edition). Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Kymlicka, W. (2002), *Contemporary Political Philosophy*, Second Edition. Oxford: Oxford University

Leeuwarder Courant (2014) *Provincie buigt niet voor Súdwest-Fryslân*. Geraadpleegd 13 juni 2018, op <http://www.lc.nl/archief/Provincie-buigt-niet-voor-S%C3%BAdwest-Frysl%C3%A2n-20899725.html>

Liljenfeldt, J., & Pettersson, Ö. (2017). Distributional justice in swedish wind power development—an odds ratio analysis of windmill localization and local residents' socio-economic characteristics. *Energy Policy*, 105, 648-657.

Mazerolle, L., Antrobus, E., Bennett, S., & Tyler, T. R. (2013). Shaping citizen perceptions of police legitimacy: A randomized field trial of procedural justice. *Criminology*, 51(1), 33-63

McCauley, D. A., Heffron, R. J., Stephan, H., & Jenkins, K. (2013). Advancing energy justice: the triumvirate of tenets. *International Energy Law Review*, 32(3), 107-110.

Mix, T. L. (2011). Rally the People: Building Local-Environmental Justice Grassroots Coalitions and Enhancing Social Capital. *Sociological Inquiry*, 81(2), 174-194. doi:10.1111/j.1475-682x.2011.00367.x

Moseley, W.G., E. Perramond, H.M. Hapke & P. Laris (2014), *An Introduction to Human-Environment Geography. Local Dynamics and Global Processes*. Chichester: Wiley Blackwell.

Nadai, A. & Van der Horst, D. (2010) Landscapes of energies. *Landscape Research* 35 (2), 143–155.

Niehoff, B. P., & Moorman, R. H. (1993). Justice as a mediator of the relationship between methods of monitoring and organizational citizenship behavior. *Academy of Management Journal*, 36(3), 527-556.

NRC (6 juli 2017) *Het verzet tegen windmolens groeit. De sector heeft een oplossing*. Geraadpleegd 9 juni 2018, op <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/07/06/investeer-in-je-eigen-windmolen-11651611-a1565720>

Ottinger, G. (2013). Changing knowledge, local knowledge, and knowledge gaps: STS insights into procedural justice. *Science, Technology, & Human Values*, 38(2), 250-270.

Overheid.nl (2016a) *Wet openbaarheid van bestuur*. Geraadpleegd 5 mei 2018, op <http://wetten.overheid.nl/BWBR0005252/2016-10-01>

Overheid.nl (2016b) *Wet ruimtelijke ordening*. Geraadpleegd 7 juni 2018, op <http://wetten.overheid.nl/BWBR0020449/2016-04-14>

Overheid.nl (2018) *Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht*. Geraadpleegd 6 juni 2018, op <http://wetten.overheid.nl/BWBR0024779/2018-01-01>

Pastor, M., Sadd, J., & Hipp, J. (2001). Which Came First? Toxic Facilities, Minority Move-In, and Environmental Justice. *Journal of Urban Affairs*, 23(1), 1-21.
doi:10.1111/0735-2166.00072

Persoonlijke communicatie (25 mei 2018a) *Interview medewerker gemeente Schagen*.

Persoonlijke communicatie (25 mei 2018b) *Interview aanvrager windturbine gemeente Schagen*.

Persoonlijke communicatie (30 mei 2018) *Interview medewerker provincie Noord-Holland*

Persoonlijke communicatie (1 juni 2018) *Interview medewerker provincie Zuid-Holland*

Provincie Noord-Holland (2012) *Ontwerp Beleidskader Wind op land*. Geraadpleegd 12 maart 2018, op <http://www.platformwindenergiedezijpe.nl/wp-content/uploads/2012/09/Ontwerp-beleidskader-WOL.docx1.pdf>

Provincie Noord-Holland (2013) *Regio Kop van Noord-Holland*. Geraadpleegd 22 juni 2018, op https://www.noord-holland.nl/Bestuur/Regionale_bestuurskracht/Regio_s/Regio_Kop_van_Noord_Holland

Provincie Noord-Holland (2015) *Beleidsregel Wind op Land*. Geraadpleegd 9 juni 2018, op https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Duurzaamheid_Milieu/Projecten/Wind_op_land

Provincie Noord-Holland (2018) *Provinciale Ruimtelijke Verordening*. Geraadpleegd 9 juni 2018, op https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Ruimtelijke_inrichting/Structuurvisie_en_PRV

Provincie Noord-Holland (z.j.) *Wind op Land*. Geraadpleegd 9 juni 2018, op https://maps.noord-holland.nl/GeoWeb51HTML5/index.html?viewer=wind_op_land

Provincie Zuid-Holland (z.j. a) *Windenergie*. Geraadpleegd 7 juni 2018, op <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/energie/windenergie/>

Provincie Zuid-Holland (z.j. b) *Wat ging er aan vooraf*. Geraadpleegd 7 juni 2018, op <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/energie/windenergie/locaties-wind/watgingvooraf/>

Provincie Zuid-Holland (z.j. c) *Locaties Windenergie Rijnmond (Herziening VRM)*. Geraadpleegd 7 juni 2018, op <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/energie/windenergie/locaties-wind/>

Raad van State (februari 2018) *Persagenda maandag 12 februari 2018*. Geraadpleegd 31 mei 2018, op <https://www.raadvanstate.nl/pers/persagenda.html?date=2018-02-12&year=2018&month=02>

Rawls, J. (1991). *A theory of justice: Revised edition*. Harvard university press.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2014) *Windkaart*. Geraadpleegd 9 juni 2018, op <https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/windenergie-op-land/tools/windkaart>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2015) *Nationaal Beleid Windenergie*. Geraadpleegd 5 december 2017, op <https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/windenergie-op-land/beleid/nationaal-beleid>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (z.j. a) *Crisis- en Herstelwet*. Geraadpleegd 7 juni 2018, op <https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/windenergie-op-land/wetten-en-regels/crisis-en-herstelwet>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (z.j. b.) *Draagvlak voor Windenergie*. Geraadpleegd 9 juni 2018, op <https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/windenergie-op-land/tools/toolbox-actieve-betrokkenheid-bij-windenergie/draagvlak-voor-windenergie>

Rijksoverheid (2007) *Werkprogramma Schoon & Zuinig*. Geraadpleegd 28 november 2017, op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2007/09/01/nieuwe-energie-voor-het-klimaat-werkprogramma-schoon-en-zuinig>

Rijksoverheid (2014) *Structuurvisie Windenergie op land*. Geraadpleegd 4 december 2017, op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/03/31/structuurvisie-windenergie-op-land>

Rutte, M. & Samsom, D. (2012) *Bruggen slaan*. Geraadpleegd 18 december 2017, op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2012/10/29/regeerakkoord>

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2007). *Research Methods for Business Students 6th Edition*. London: Pearson Education.

Siero, Huisman, Kiers (2009) '*Voortgezette regressie en variantieanalyse*'. Bohn Stafleu van Loghum ISBN 9789031361519

Sovacool BK, (2014) 'What are we doing here? Analysing 15 years of energy scholarship and proposing a social science research agenda'. *Energy Research and Social Science*, 1, pp. 1-29.

Sovacool, B. & Dworkin, M. (2015) Energy justice: Conceptual insights and practical applications. *Applied Energy* 142 (435–444).

Van Thiel, S. (2015). *Bestuurskundig Onderzoek: Een methodologische inleiding*. Bussum: Coutinho (3rd edition)

Bijlage I Operationalisatie

Tabel I.1 Operationalisatie erkenningsrechtvaardigheid en procedurele rechtvaardigheid

Variabele	Definition	Dimensies	Indicatoren	Score	Methode
Procedurele rechtvaardigheid	Procedure waarbij alle stakeholders betrokken worden op een gelijke wijze, waarbij het proces en de uitkomsten hiervan voor ieder duidelijk en acceptabel zijn en deze uitkomsten bereikt worden door consensus onder de betrokken stakeholders (Jenkins et al, 2016 pg 178)	<p>1) Eerlijke formele procedures</p> <p>2) Eerlijke toepassing van formele procedures</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mogelijkheid van alle betrokkenen voor inspraak - Inspraak bepaalt mede de beslissing bevoegd orgaan - windturbines geven gelijke procedures voor inspraak - Procedure is neutraal en geeft niet meer invloed aan bepaalde stakeholders - Beslissingen worden alleen genomen op basis van correct accurate gegevens - Er is een mogelijkheid tot beroep bij de gemeente tegen een uitspraak. - Deze volgt opnieuw de eerste stappen - Alle belangen wegen even zwaar en de belangen van alle deelgroepen hebben ook gewicht in de beslissing 	<p>Ja/gedeeltelijk/nee</p> <p>Ja/gedeeltelijk/nee</p> <p>Ja/gedeeltelijk/nee</p> <p>Ja/gedeeltelijk/nee</p> <p>Ja/gedeeltelijk/nee</p> <p>Ja/nee</p> <p>Ja/gedeeltelijk/nee</p> <p>Ja/gedeeltelijk/nee</p>	Semi-gestructureerd interview & review voorgeschreven wettelijke procedure omgevingsvergunning
Interpersonal Justice/Erkenni	Het in acht nemen van en hechten aan	1) Gelijke betrokkenheid	<ul style="list-style-type: none"> - Alle stakeholder worden erkend en betrokken 	Ja/gedeeltelijk/nee	Semi-gestructureerd interview & review

ng	gelijke waarde van de verschillende perspectieven en de mogelijkheid van deze perspectieven om deel te nemen aan de besluitvorming (Jenkins et al 2016, pg 176; Fraser, 1995)	stakeholders 2) Gelijke toegang tot informatie	<ul style="list-style-type: none"> - bij het proces Er wordt op zo'n manier gecommuniceerd over vergunningen van windmolens die voor iedereen toegankelijk is - Er wordt een manier van communiceren toegepast waarbij de interpretatie en het toepassen voor iedereen te begrijpen is en niet bepaalde groepen een voordeel geeft over andere groepen. (bijvoorbeeld alles in jargon) - Alle stakeholders worden met respect behandeld, er is geen discriminatie en er is ruimte voor alle meningen. 	Ja/gedeeltelijk/nee Ja/gedeeltelijk/nee Ja/gedeeltelijk/nee	voorgeschreven wettelijke procedure omgevingsvergunning
----	---	---	--	---	---

Bijlage II Interviewguide

Introductie interview

- Voorstellen
- Bedanken voor deelname

Inleiding interview:

- Doel onderzoek → let op niks nu al melden over rechtvaardigheid
- Doel interview
- Structuur interview
- Vragen?

Toestemming opnemen en behandeling gegevens

- Kan ik nog contact opnemen bij extra vragen?

Interview

1. Kunt u wat vertellen over uw rol in de aanvraag bij windturbines?

Het Proces

2. Zou u mij het proces van het aanvragen en afhandelen van een omgevingsvergunning voor een windturbine kunnen omschrijven? Op welke manier gaat bij de provincie? -- Geef de procedure gemeente aan. Kunt u mij meenemen van het moment dat er een aanvraag binnenkomt?
 - Zijn er verschillende procedures? Waarvan is dit afhankelijk? Hoe wordt dit bepaald?
3. Welke verschillende belanghebbenden zijn er volgens u?
 - Wat zijn hun belangen en hoe komen die tot uiting?
 - Kan dit verschillen per windmolen of locatie?
4. Hoe worden belanghebbenden over een mogelijke windturbine ingelicht?
 - Welke informatie krijgen zij hierover?
 - Worden mensen op verschillende manieren ingelicht? Of krijgt iedereen dezelfde informatie?
 - Op welke manier is er voor hen kans tot het verkrijgen van verdere informatie over dit voornemen?

Inspraak

5. Kunt u het proces beschrijven van inspraak bij de aanvraag van een omgevingsvergunning voor een windturbine?
 - Welke mogelijkheden zijn er voor inspraak van de belanghebbenden?
 - Hoe ziet deze inspraak eruit?
 - Wie hebben deze inspraak?
6. Met welke belanghebbenden gaat de gemeente actief in gesprek?
 - U noemde ook eerder x & y, hoe kunnen deze de gemeente benaderen?

7. Welke rol speelt voor de gemeente de input van de verschillende partijen?
 - Welke partijen zijn voor u belangrijke partners in het proces?

8. Hoe heeft inspraak invloed op de besluitvorming?
 - Welke belangen zijn voor u hierbij leidend?

9. Wordt de informatie die u van verschillende partijen ontvangt gecross-checked?
 - Welke informatie is doorslaggevend in het uiteindelijk nemen van een beslissing?
 - Welke belangen moeten in ieder geval hierin zijn verwerkt?

Onenigheid → Het komt nogal eens voor dat mensen het niet eens zijn met een beslissing

10. Ziet u rondom het vraagstuk windmolens wel eens conflict? Wie zijn hierbij betrokken en waar gaat dit conflict over?
 - Waarom dit conflict?
 - Is het onvrede met de beslissing? De uitkomst?
 - Is het onvrede met de procedure?

11. Welke mogelijkheden zijn ervoor beroep? Wie mogen deze aantekenen en in hoeverre wordt de procedure dan herhaald?
 - Wat wordt er allemaal opnieuw tegen het licht gehouden door de gemeente?

12. Heeft u nog toevoegingen over de procedure voor het toe- of afwijzen van een vergunning voor een windturbine of andere zaken die u in dit kader relevant acht?

Bijlage III Aannames Logistische Regressie

Bij het gebruik van logistische regressies moet voldaan worden aan een aantal aannames voordat deze toets gebruikt mag worden (Siero, Huisman & Kiers, 2009). Ten eerste moeten er voldoende observaties zijn. Ten tweede moeten de waarnemingen onafhankelijk van elkaar zijn. Vervolgens is het ook van belang dat de afhankelijke variabele binair is en dat er geen sprake is van multicollineariteit. Hiernaast is het ook van belang dat er geen sprake is van uitbijters die de data te sterk beïnvloeden en tot slot dat de residuen en de deviance residuen min of meer normaal verdeeld zijn. In deze bijlage worden deze aannames doorlopen om te laten zien dat het model gebruikt kon worden in dit onderzoek

Het model heeft 101 observaties, waarbij er vijf verklarende variabelen zijn en één te verklaren variabele. $N > 30$ en het aantal variabelen is minimaal tien keer groter dan het aantal te verklaren variabelen waardoor er voldoende observaties zijn voor een statistische toets. In tabel x is een overzicht te zien van de toe- en afwijzingen van de omgevingsvergunningen voor windturbines, waarbij er 22 afwijzingen en 79 toewijzingen hebben plaatsgevonden. De verzamelde waarnemingen zijn theoretisch onafhankelijk van elkaar omdat de aanvragen die verzameld zijn in zichzelf niet van invloed waren op andere aanvragen.

Toegewezen =1

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	22	21,8	21,8	21,8
1	79	78,2	78,2	100,0
Total	101	100,0	100,0	

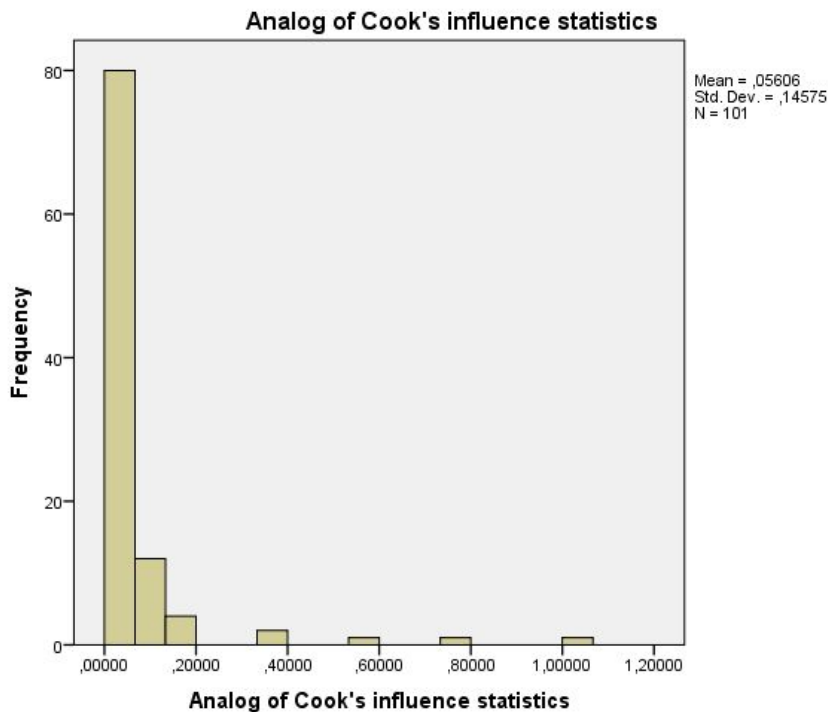
In tabel x is een overzicht te zien van de multicollineariteit tussen de verklarende variabelen. Hierbij is te zien dat de tolerance overal boven de 0,3 is en de VIF altijd onder de 4, waardoor geconcludeerd kan worden dat er geen sprake is van multicollineariteit tussen de verklarende variabelen.

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	-,039	,432		-,091	,927		
	Aandeel Jongeren	2,049	,920	,344	2,228	,028	,382	2,619
	Aandeel ouderen	,861	,710	,181	1,212	,229	,406	2,460
	Aandeel migranten	-,563	,366	-,163	-1,538	,127	,806	1,241
	g_ink_po	,005	,007	,070	,714	,477	,946	1,058

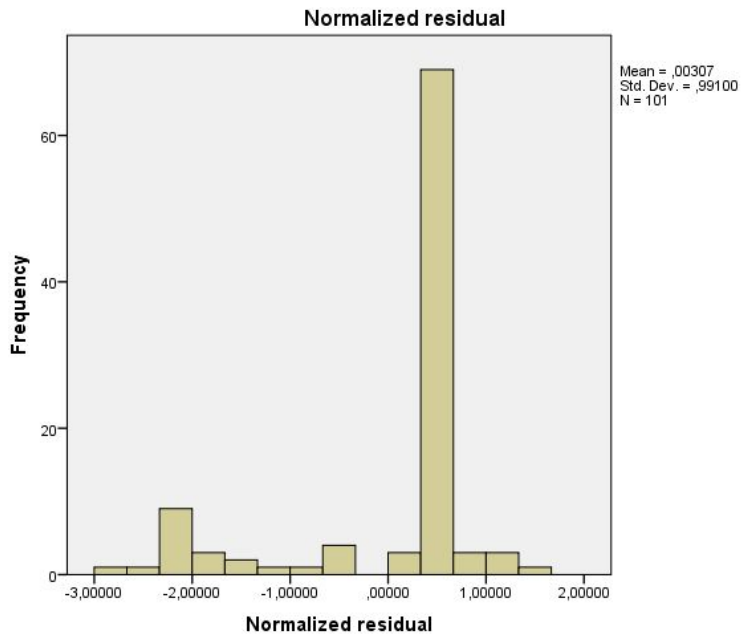
a. Dependent Variable: Toegewezen =1

Voor outliers wordt van twee methoden gebruik gemaakt: Cook's distance en DFBETA. Bij Cook's distance met een waarde groter dan 1 dan is er een uitbijter. In dit geval is dat bij één case, zoals te zien in figuur x. Bij DFBETA zijn outliers $x > 2\sqrt{n}$. $2\sqrt{n}$ is in dit onderzoek 0,199. Op basis hiervan moeten 21 cases als outliers worden beschouwd. Alle regressies zullen zowel met als zonder de outliers worden uitgevoerd. Hierbij is het van belang om te stellen dat outliers in dit geval niet per se fout zijn omdat het in dit geval bijvoorbeeld gaat om een zeer rijke wijk of een wijk met een groot aantal mensen met een migrantenachtergrond.

Figuur X Cooks distance

Tot slot zijn de Deviance en residuen beide min of meer normaal verdeeld. Dit betekent dat beide een gemiddelde van ongeveer 0 moeten hebben en een standaarddeviatie van ongeveer 1. Zoals te zien is in figuur x is bij de residuen dit het geval. De deviance heeft een gelijkende grafiek waarbij het gemiddelde en de standaarddeviatie ook allebei 0 respectievelijk 1 benaderen. Op basis hiervan kan gesteld worden dat de residuen normaal verdeeld zijn bij de data van de regressie. Hiermee is voldaan aan alle voorwaarden van een logistische regressie.

Bijlage IV Codeboek

Codeboek Lars Stevenson Interviews Schagen, Noord-Holland & Zuid-Holland

Superfamilie	Hoofdfamilie	Familie	Code
Erkenning	Gelijke toegang tot informatie	Informatie hebben	<ul style="list-style-type: none"> - Inzage gemeentehuis - Online afwezig - Verspreiding informatieavond - Informatieplicht - Overheid.nl
		Relevantie onderscheiden	<ul style="list-style-type: none"> - Ondersteuning - Eigen inzicht - Loket ZH - Tegenrapportage onbekend
		Begrip informatie	<ul style="list-style-type: none"> - Toelichting rapporten - Leeswijzers - Eigen initiatief
	Gelijke betrokkenheid	Ieder inspraak	<ul style="list-style-type: none"> - Eenieder zienswijzen - Hoorzitting belanghebbenden - Burgerbelangen ronde-tafel
		Weet van inspraak	<ul style="list-style-type: none"> - mijnoverheid - Informatieplicht - Geen huis-aan-huis - Social media - Advertentie - Persbericht - Gemeenten als verspreider
		Gelijke inspraak	<ul style="list-style-type: none"> - Inzage initiatiefnemer - Ieder dezelfde zienswijze
Rechtvaardige procedure	Eerlijke formele procedure	Invloed	<ul style="list-style-type: none"> - Gelijke inspraak - Één procedure - Meer dan belanghebbenden

		Consistent	<ul style="list-style-type: none"> - Wettelijke procedure - AWB
		Onderbouwd	<ul style="list-style-type: none"> - WABO toetsing - Nota van beantwoording - WRO toetsing - Bouwbesluit - Welstand - Imperatief stelsel - Eisen bestemmingsplan - Eisen PRV
	Eerlijke toepassing	Vooroordelen	<ul style="list-style-type: none"> - Gelijke behandeling - Aanreiking dezelfde kansen - Onderbouwing wet
		Gelijke rechten	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatiefnemer inzage - Gelijke procedure - klankbordgroepen georganiseerde belangen
		Gelijke invloed	<ul style="list-style-type: none"> - Georganiseerde belangen - Media aandacht - Dreigen - Gevoelig voor weerstand - Rekening houden invloed - Tegenstanders vocaler - Klankbordgroepen - Politiek gevoelig